

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETAS
TEISĖS FAKULTETAS
BAUDŽIAMOSIOS TEISĖS IR KRIMINOLOGIJOS KATEDRA

BARTAUTĖ ČEPTYTĖ
(Baudžiamosios teisės ir kriminologijos studijų programa)

BAUDŽIAMOJI ATSAKOMYBĖ UŽ PREKYBĄ ŽMONĖMIS
Magistro baigiamasis darbas

Darbo vadovas –
Doc. dr. L. Pakštaitis

Vilnius, 2012

TURINYS

ĮVADAS	4
1. PREKYBOS ŽMONĖMIS SAMPRATA TARPTAUTINĖJE IR EUROPOS SĄJUNGOS TEISĖJE	7
1.1. Pagrindiniai tarptautiniai dokumentai, apsprendžiantys prekybos žmonėmis sampratą ir veikos baudžiamumą.	7
1.2. Europos Sąjungos teisės aktai, reglamentuojantys prekybą žmonėmis.....	12
2. PREKYBOS ŽMONĖMIS KRIMINALIZAVIMAS LIETUVOS BAUDŽIAMAJAME KODEKSE	16
2.1. Prekybą žmonėmis reglamentuojančių BK normų genezė. Galiojančių prekybos žmonėmis normų vertinimas, atitikimas tarptautiniams bei regioniniams susitarimams.....	16
2.2. Prekybos žmonėmis objektyviųjų požymių analizė	27
2.2.1. Asmens laisvė – vertybė, pažeidžiama prekiaujant žmonėmis	27
2.2.2. Pavojinga veika, kuria kėsinama į asmens laisvę	30
2.2.2.1. Asmens pirkimo – pardavimo, įgijimo – perdavimo sandoriai.....	31
2.2.2.2. Teisei priešingas verbavimas.....	32
2.2.2.3. Asmens gabenimas	33
2.2.2.4. Asmens laikymas nelaisvėje.....	35
2.2.3. Nusikalstamos veikos įgyvendinimo būdai	37
2.2.3.1. Fizinio smurto panaudojimas	38
2.2.3.2. Grasinimas kaip būdas aukos valiai palenkti.....	39
2.2.3.3. Kitoks atėmimas galimybės priešintis	41
2.2.3.4. Pasinaudojimas asmens priklausomumu	41
2.2.3.5. Pasinaudojimas asmens pažeidžiamumu.....	44
2.2.3.6. Apgaulė – specifinis prekybos žmonėmis nusikaltimo požymis.....	47
2.2.3.7. Pinigų priėmimas ar sumokėjimas, kitokios naudos gavimas ar suteikimas asmeniui, kuris faktiškai kontroliuoja nukentėjusį asmenį – diskutuotinas požymis.....	48
2.3. Subjektyvieji prekybos žmonėmis nusikaltimo požymiai – kaltė ir tikslas	49
2.4. Kai kurių vaiko pirkimo ar pardavimo normos aspektų analizė.....	51
3. TARPTAUTINĖS PREKYBOS ŽMONĖMIS SAMPRATOS ADAPTACIJA SKANDINAVIJOS ŠALIŲ BAUDŽIAMOJOJE TEISĖJE.....	55
IŠVADOS.....	60
PASIŪLYMAI IR REKOMENDACIJOS	62
NAUDOTOS LITERATŪROS SĄRAŠAS.....	64

SANTRAUKA	71
SUMMARY	72

IVADAS

Temos aktualumas ir mokslinė problema. Prekyba žmonėmis vis dar išlieka opia tarptautinio lygmens problema, atkreipiančia internacionalinės bendruomenės dėmesį, ir tai – neišvengiama, kadangi, kaip ir pats nusikalstamumas apskritai, šis fenomenas neatsiejamas nuo žmonijos, taigi, visuomet egzistuos lygiagrečiai pastarajai. Nors prasminis nusikalstamo reiškinio branduolys nuosekliu teisiniu reguliavimu jau suformuotas, prekybos žmonėmis dinamika, nauji raiškos būdai ir tendencijos verčia neatsilikti ir tobulinti, pildyti esamus juridinius kontrolės instrumentus. Kaip teigia LXVI Jungtinių Tautų Generalinės Asamblėjos sesijos pirmininkas, Nassir Abdulaziz Al-Nasser, „prekyba žmonėmis paneigia individus bei jų orumą, begėdiškai juos išnaudojant, sumenkina iki paprasčiausių daiktų lygio“¹. Ilgaamžis „virusas“ kėsina į platų spektrą visuomenėje saugomų vertybių, tačiau, visų pirma – į asmens laisvę. „Kadangi pasirinkimo laisvė ir ekonominė nauda yra produktyvumo šerdyje, prekyba žmonėmis trukdo nacionalinės ir tarptautinės ekonomikos augimą“², be kita ko, kėsina ir į teigiamą socialinę ir kultūrinę terpę. Tikslios statistikos, atskleidžiančios prekybos žmonėmis mastą pasaulyje, nėra, kadangi veikia itin latentiška, tačiau aukos per metus skaičiuojamos milijonais³, tuo tarpu, žala jų savimonei – neapskaičiuojama.

Problema neaplenkė ir Lietuvos, kuri, būdama Europos Sąjungos narė, atvira ir šiuolaikiška valstybė, sukūrė palankią situaciją ir „prekių – žmonių“ mainams, todėl aptariamam žmogaus teisių pažeidimas susilaukė ypatingo dėmesio bei buvo kriminalizuotas Lietuvos baudžiamajame kodekse. Deja, sudėtingas įvairialypio reiškinio reglamentavimas tarptautiniuose ir Europos Sąjungos dokumentuose lėmė ne mažiau keblų nacionalinį teisinį reguliavimą, kuris įtakojo nevienalytį prekybos žmonėmis vertinimą teismų praktinėje veikloje.

Darbo naujumas ir originalumas. Darbe pateikiama kompleksinė prekybos žmonėmis sampratos, kriminalizavimo tarptautiniuose, Europos Sąjungos teisės aktuose, nacionaliniuose bei pasirinktų užsienio šalių baudžiamuosiuose įstatymuose analizė. Sistemingai atskleidžiami LR baudžiamajame kodekse užfiksuotų prekybos žmonėmis bei vaikais nusikaltimų sudėties požymiai. Nagrinėjami ir vertinami naujausi (2012 m.) atitinkamų normų pakeitimai, dar beveik nepalieti baudžiamosios teisės teorijos plotmėje.

---

¹ UNODC news - General Assembly President calls for redoubling of efforts to end human trafficking [interaktyvus] [žiūrėta 2012-11-28].

<<http://www.unodc.org/unodc/en/frontpage/2012/April/un-general-assembly-president-calls-for-re-doubled-efforts-to-end-human-trafficking.html>>.

² Wheaton, E. M., Schauer, E. J., Galli, T. V. Economics of Human Trafficking. *International Migration* [interaktyvus]. International Organization of Migration, 2010, t. 48(4), p. 114 [žiūrėta 2012-11-28].

<<http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/j.1468-2435.2009.00592.x/pdf>>.

³ Chennai Children Foundation. Statistics on Human Trafficking (28 January 2012) [interaktyvus] [žiūrėta 2012-11-28]. <<http://www.chennaichildren.com/statistics-on-human-trafficking/>>.

Teorinę bei praktinę darbo reikšmę lemia tai, jog remiamasi Lietuvos teismų baudžiamųjų bylų dėl prekybos žmonėmis bei vaikais analize, atskleidžiama pozityvioji bei kritikuotina praktika.

Darbo tikslas: analizuoti ir įvertinti baudžiamosios atsakomybės už prekybą žmonėmis teisinį reglamentavimą tiek tarptautiniuose teisės aktuose, tiek Lietuvos baudžiamajame įstatyme bei jos taikymo ypatumus, apžvelgti Skandinavijos šalių įstatyminę bazę dėl prekybos žmonėmis.

Darbo uždaviniai: 1) atskleisti prekybos žmonėmis sampratą 2) įvertinti Lietuvoje galiojančias teisės normas, jų suderinamumą su tarptautiniais teisės aktais 3) aptarti pavojingos veikos sudėties požymius 4) išnagrinėti baudžiamosios atsakomybės už prekybą žmonėmis taikymo problematiką Lietuvos teismų veikloje 5) apžvelgti Skandinavijos valstybių prekybos žmonėmis teisinį reglamentavimą.

Objektas – prekyba žmonėmis, kaip nepageidaujamas reiškinys tiek globaliu, tiek nacionaliniu lygmeniu, pastarąjį kriminalizuojančios normos.

Dalykas – baudžiamąją atsakomybę reglamentuojančių normų sampratos bei efektyvaus taikymo problematika, siekiant patraukti baudžiamojon atsakomybėn kaltus asmenis.

Darbo metodika. Darbe kompleksiskai naudoti teoriniai bei empiriniai metodai. Dokumentų analizės būdu apžvelgti ir išanalizuoti tarptautiniai, Europos Sąjungos, užsienio valstybių – Švedijos, Norvegijos, Danijos ir Suomijos – bei Lietuvos Respublikos teisės aktai, numatantys prekybos žmonėmis baudžiamumą, taip pat susijusios Lietuvos teismų baudžiamosios bylos. Mokslinės literatūros analizės būdu įsigilinta bei pasiremta jau esamomis teorinėmis bei praktinėmis žiniomis apie aptariamą nusikalstamą reiškinį. Lingvistinis metodas padėjo išsiaiškinti sąvokas. Abstrakcijos metodu atskleista prekybos žmonėmis definicija, išskirti pagrindiniai požymiai ir jų kertiniai aspektai. Istoriniu metodu atskleista prekybos žmonėmis ir vaikais normų evoliucija. Remiantis lyginamuoju metodu, sugretintas atsakomybės už prekybą žmonėmis reglamentavimas tarptautinėje ir regioninėje arenoje, Lietuvoje bei minėtose užsienio valstybėse, išanalizavus teismų praktiką, palyginta pozityvioji ir kritikuotina. Loginis ir apibendrinimo metodai pasitelkti analizuoti turimai teorinei medžiagai bei išvadoms formuluoti.

Darbe naudoti pagrindiniai *šaltiniai*: tarptautiniai teisės aktai (Jungtinių Tautų Organizacijos, Europos Tarybos), regioniniai dokumentai (Europos Sąjungos), užsienio šalių nacionaliniai baudžiamieji įstatymai (Švedijos, Norvegijos, Danijos, Suomijos) bei Lietuvos nacionaliniai teisės aktai (įstatymai, baudžiamasis kodeksas, administracinių teisės pažeidimų kodeksas, poįstatyminiai aktai), skirti prekybos žmonėmis bei susijusių reiškinų kontrolei. Remiamasi Lietuvos autorių (O. Fedosiuk, A. Gutausko, D. Mickevičiaus S. Nikarto, A. Urbelionytės ir kt.), kurie epizodiškai nagrinėjo prekybos žmonėmis problematiką, darbais, taip

pat užsienio autorių (A. T. Gallagher, A. Edwards, V. Stoyanova, S. Kara ir kt.) naujesnėmis mokslinėmis publikacijomis, susijusiomis programomis, aiškinamosiomis ataskaitomis, naujienlairaščių publikacijomis ir t.t. Analizuoti visų trijų Lietuvos teisminių instancijų baudžiamųjų bylų nuosprendžiai bei nutartys (nuo 2006 m.) dėl prekybos žmonėmis, kurių, palyginus, nėra daug – ypač skurdi teismų praktika dėl prekybos vaikais (2 baudžiamosios bylos). Tam tikriems nusikaltimo požymiams atskleisti, analizuota ir teismų praktika dėl išžaginimų ir seksualinių prievartavimų.

Analizės metu *nustatyta*, jog siekis tinkamai implementuoti tarptautinių bei regioninių teisės aktų nuostatas dėl prekybos žmonėmis tiek tyrinėtoje Skandinavijos šalių, tiek Lietuvos nacionalinėje bazėje kelia keblumų dėl pačios prekybos žmonėmis sampratos bei kai kuriais atskirais aspektais (kvalifikuojančių aplinkybių, atleidimo nuo atsakomybės ir kt.). Kvestionuotinas ir pats Lietuvos įstatymų leidėjo pasirinktas minėtų nuostatų įgyvendinimo būdas. Lietuvos teismų praktikos analizė atskleidė, jog prekybos žmonėmis (prekybos vaikais) normos aiškinimas bei praktinis pritaikymas yra problematiškas, atskirų nusikalstamos veikos sudėties požymių vertinimas – nevienalytis.

Darbe *siūloma tobulinti* baudžiamojo kodekso 147 ir 157 str. 1 ir 2 d. bei 147² str., o taip pat numatyti tam tikrus susijusius pakeitimus administracinių teisės pažeidimų kodekse.

Darbo struktūra. Darbą sudaro įvadas, trys dalys, išvados, pasiūlymai ir rekomendacijos, naudotos literatūros sąrašas bei santrauka tiek lietuvių, tiek anglų kalbomis.

1. PREKYBOS ŽMONĖMIS SAMPRATA TARPTAUTINĖJE IR EUROPOS SAJUNGOS TEISĖJE

1.1. Pagrindiniai tarptautiniai dokumentai, apsprendžiantys prekybos žmonėmis sampratą ir veikos baudžiamumą

Pasaulinė bendruomenė interesą kontroliuoti prekybą žmonėmis bei šį nepageidaujamą reiškinių įterpti į tam tikrus juridinius rėmus, visų pirma, susitariant dėl jo sąvokos apskritai, išreiškė jau gana seniai. Analizuojamos nusikalstamos veikos ištakos siekia dar vergovės laikus, todėl autorės tikslas nėra itin išsamiai aptarti visus teisinius dokumentus, turėjusius įtakos prekybos žmonėmis sampratos modeliavimui, priešingai – išskiriami tik pamatiniai dokumentai bei esmingiausi jų akcentai, o ir detaliau, be abejo, nagrinėjami aktualiausi paskutiniųjų dekadų teisės aktai.

Pirmuoju oficialiu pareiškimu, deklaruojančiu prekybos žmonėmis priešpriešą teisei, laikytinos dvi 1904 m. ir 1910 m. tarptautinės sutartys „Dėl kovos su baltųjų vergių prekyba“⁴ (su vėlesniais pakeitimais). „Toks buvo atsakas į vis didėjantį pranešimų dėl baltosios vergovės skaičių, nors tikrieji šių atvejų mastai galbūt ir pervertinti“⁵. Minėtose sutartyse prekyba žmonėmis sutapatinta su vergija, o jos kontrolės būdas pasirinktas „iš visuomenės moralės perspektyvos“⁶. Pati uždrausta veika įprasminta kaip seksualinio pobūdžio moterų išnaudojimas – „kitų aistrai tenkinti“, pasitelkiant apgaulę, jėgą, piktnaudžiavimą padėti bei kitas priemones jų valiai palenkti. Pastebėtina, jog ypatingos apsaugos garantijos skirtos nepilnametėms mergaitėms – aukščiau aptartos priemonės, skriaudėjų taikomos jų atžvilgiu, teisinės reikšmės veikos kvalifikavimui neturėjo. Apibendrinant, pirmieji dokumentai, vis tik, neatspindėjo prekybos žmonėmis problemos esmės ir apimties.

Svarbi 1921 m. Ženevos konvencija dėl kovos su prekyba moterimis ir vaikais⁷, kuri, būdama ankstesnių tarptautinių susitarimų tąsa, įtvirtino vieną, prekybos žmonėmis definicijai

---

⁴ International Agreement for the Suppression of the White Slave Traffic (adopted 18 May 1904, entered into force 18 July 1905). 92 UNTS 19 [interaktyvus] [žiūrėta 2012-06-19].

<<http://www1.umn.edu/humanrts/instreet/whiteslavetraffic1904.html>>.

International Convention for the Suppression of the White Slave Traffic (adopted 4 May 1910, with later amendments entered into force 14 August 1951). [interaktyvus] [žiūrėta 2012-06-19].

<<http://www1.umn.edu/humanrts/instreet/whiteslavetraffic1910.html>>.

⁵ Bruch, E. M. Models wanted: The Search for an Effective Response to Human Trafficking. *Stanford Journal of International Law* [interaktyvus]. Stanford: Stanford University Law School, 2004, t. 40, p. 7 [žiūrėta 2012-06-19]

<<http://heinonline.org/HOL/Page?handle=hein.journals/stanit40&collection=journals&page=1#11>>.

⁶ Perez Solla, M. F. *Slavery and human Trafficking, International Law and the Role of the World Bank* [interaktyvus]. Discussion Paper No. 0904, 2009, p. 13. [žiūrėta 2012-06-19]

<<http://siteresources.worldbank.org/SOCIALPROTECTION/Resources/SP-Discussion-papers/Labor-Market-DP/0904.pdf>>.

⁷ International Convention for the Suppression of the Traffic in Women and Children (adopted 30 September 1921, with later amendments entered into force 24 April 1950) 53 UNTS 39 [interaktyvus] [žiūrėta 2012-06-19]

reikšmingą, naujovę – atsisakyta požiūrio, jog prekybos žmonėmis aukomis pripažintinos tik mergaitės, taigi, atitinkamoje srityje imta ginti ir vyriškos lyties vaikų interesus. Be to, iš konvencijos formuluotės aiškėja, jog vaiku, kurio atžvilgiu įvykdytas analizuojamas nusikaltimas, pripažįstamas asmuo iki 21 metų.

Mokslinėje literatūroje⁸ teisingai pastebima, jog jau 1926 m. tarptautinėje Konvencijoje dėl vergovės⁹ atsispindi šiuolaikinės prekybos žmonėmis, kaip nusikalstamos veikos, objektyviųjų požymių atitikmenys, o būtent: nusikalstami veiksmai čia reiškiasi kaip asmens pagrobimas, įsigijimas, pardavimas, mainymas, bet koks disponavimas (kaip daiktu) ar sandorio dėl tokio asmens sudarymas. Net ir apčiuopus konkretesnius, dabartinei prekybos žmonėmis sampratai būdingus požymius, svarbu suvokti, jog ši tarptautinė sutartis, vis tik, nenubrėžė skirties tarp analizuojamo nusikaltimo ir vergovės. Universalioje sutartyje formuluojamą vergovės apibrėžimą papildė vėlesnė 1956 m. Konvencija dėl vergovės, vergų prekybos ir į vergovę panašių institutų bei praktikos panaikinimo¹⁰, kuri uždraudė vaiko ar paauglio, neturinčio 18 metų pardavimą ar atidavimą išnaudojimo tikslais, priverstines santuokas, sutuoktinio paveldėjimą ir pan., išplėsdama prekės – vaiko išnaudojimo sferą suvokimą.

1933 m. tarptautinėje Konvencijoje dėl kovos su prekyba pilnametėmis moterimis¹¹ kriminalizuotas moterų savadavimas, viliojimas ar įtraukimas kitų asmenų aistrai tenkinti svečioje šalyje. Šis teisinis instrumentas, kurio tikroji paskirtis buvo moterų prekybos prostitucijos tikslais kontrolė, veikiau „ištrynė skirtumus tarp prekybos moterimis ir pelnymosi iš jų prostitucijos“¹². Be to, ydinga tai, jog už įstatymo ribų nepaskelbtas moterų išnaudojimas šalies viduje. Pabrėžtina, jog aukos sutikimas būti išnaudota pripažintas absoliučiai bereikšmiu.

1948 m. Jungtinių Tautų (toliau JT) Visuotinės žmogaus teisių deklaracijos¹³ nuostatos, žvelgiant plačiąja prasme, taipogi netiesiogiai skirtos apsaugai nuo aptariamo nusikalstamo reiškinių, ta apimtimi, jog prekyba žmonėmis kėsinama į fundamentalią vertybę – laisvę, o šios atėmimas, kaip nurodyta dokumente – netoleruotinas. Konkrečiai – pasmerkta prekyba vergais. Iš esmės identiškas pažiūras dėl negalimumo būti „laikomam nelaisvu“ atkartojo ir vėlesni svarūs regioniniai susitarimai – 1950 m. Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos

---

<http://ec.europa.eu/antitrafficking/download.action?nodeId=fa0674a6-1b22-4f098fb935f84524a0c5&fileName=1921+international+convention_en.pdf&fileType=pdf>.

⁸ Drakšienė A., Bolzanas D. Prekybos žmonėmis samprata. *Teisė*. 2004, t.53, p. 40.

⁹ Slavery Convention (adopted 25 September 1926, entered into force 9 March 1927) 60 LNTS 253 [interaktyvus] [žiūrėta 2012-06-19]. <<http://www2.ohchr.org/english/law/slavery.htm>>.

¹⁰ Supplementary Convention on the Abolition of Slavery, the Slave Trade, and Institutions and Practices Similar to Slavery (adopted 30 April 1956, entered into force 30 April 1957) 266 UNTS 3 [interaktyvus] [žiūrėta 2012-06-19] <<http://cil.nus.edu.sg/rp/il/pdf/1956%20Supplementary%20Convention%20on%20the%20Abolition%20of%20Slav-ery-pdf.pdf>>.

¹¹ International Convention for the Suppression of the Traffic in Women of Full Age (adopted 11 October 1933, entered into force 24 August 1934) 150 LNTS 431 [interaktyvus] [žiūrėta 2012-06-19]. <http://www.oas.org/juridico/mla/en/traites/en_traites-inter-women_1933.pdf>.

¹² Fedosiuk, O. Prekyba žmonėmis baudžiamojoje teisėje ir teismų praktikoje. *Teisė*. 2005, Nr. 54, p.72.

¹³ JT Visuotinė žmogaus teisių deklaracija. *Valstybės žinios*. 2006, Nr.68-2497.

konvencija¹⁴, kurios nuostatos detaliau aptariamos toliau darbe, bei 1966 m. Tarptautinis pilietinių ir politinių teisių paktas¹⁵.

1949 m. JTO konvencija dėl kovos su žmonių prekyba ir trečiųjų asmenų išnaudojimu prostitucijos tikslams¹⁶ tapo pirmuoju, jau JT, konkretniu bandymu paskelbti supra nacionalinį susitarimą analizuojamame kontekste. Nors čia ryški inovacija – bendrai vartojama „asmens“, kaip aukos, kategorija, neišskiriant tam tikros lyties, ši konvencija, kaip ir ankstesnioji (1933 m.), „<...> orientuota tik į žmonių prekybą prostitucijos tikslais, nepaisant aukos pritarimo, o ir politinis tikslas, vis tik, išliko nukreiptas į moteris ir vaikus“¹⁷. Tarptautiniu lygmeniu kriminalizuotos tokios veikos kaip: „<...> sąvadavimas, viešnamių laikymas arba jų valdymas, dalyvavimas finansuojant viešnamius, patalpų nuoma ar išnuomojimas prostitucijos tikslams, dalyvavimas rengiantis šiai veiklai ir kt.“¹⁸, kurios, vėl gi, artimesnės pelnymosi iš prostitucijos ar įtraukimo į prostituciją, bet ne prekybos žmonėmis, nusikaltimui.

1979 m. JT konvencija dėl visų formų diskriminacijos panaikinimo moterims¹⁹ – dar vienas tarptautinis dokumentas, kuriame tiesiogiai uždrausta prekyba moterimis ir naudojimas prostitucijų paslaugomis. Matyti, jog susitarimo tikslas iš esmės yra užkirsti kelią būtent moterų diskriminacijai, todėl ginčyti per siaurą požiūrį, šiuo atveju – netikslinga.

Vaikų teisių pažeidimų užkardymo svarba atsispindi 1989 m. JT Vaiko teisių konvencijoje²⁰. Susitariančių valstybių pastangos nukreiptos įvairialypio vaikų seksualinio išnaudojimo, grobimo, prekybos bei kontrabandos kontrolei, nesuteikiant jokios juridinės reikšmės nei tokių nusikalstamų veiksmų tikslui, nei formai, nei vaiko sutikimui. Konvencijoje užfiksuota „svarbiausia nuostata šiuolaikinės prekybos vaikais sąvokos suformulavimui – vaiko sąvoka; <...> vaikas – asmuo iki 18 metų“²¹.

Svarbiu pasiekimu, atskleidusiu nevienalytį prekybos žmonėmis spektrą ir išplėtusiu analizuojamo tarptautinio pobūdžio nusikaltimo sampratą, tapo Pekino veiksmų platforma²², kurią 1995 m. priėmė IV-oji pasaulio moterų konferencija, surengta išanalizuoti bendrą moterų

¹⁴ Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija. *Valstybės žinios*. 2000, Nr.96-3016.

¹⁵ Tarptautinis pilietinių ir politinių teisių paktas. *Valstybės žinios*. 2002, Nr.77-3288.

¹⁶ Convention for the Suppression of the Traffic in Persons and of the Exploitation of the Prostitution of Others (adopted 2 December 1949, entered into force 25 July 1951) 96 UNTS 271 [interaktyvus] [žiūrėta 2012-06-19]. <<http://www2.ohchr.org/english/law/trafficpersons.htm>>.

¹⁷ Edwards, A. Traffic In Human Beings: At The Intersection Of Criminal Justice, Human Rights, Asylum/Migration and Labor. *Denver Journal of International Law & Policy* [interaktyvus]. Denver: University of Denver, 2007, t. 36, p. 13. [žiūrėta 2012-06-19].

<<http://law.du.edu/documents/djilp/36No1/Traffic-Human-Beings-Intersection-Criminal-Justice-Human-Rights-AsylumMigration-Labor-Alice-Edwards.pdf>>.

¹⁸ Burda, R.; Gruodytė, E; Krikščiūnas, R. *Prekybos žmonėmis tyrimo bei teismo nagrinėjimo problemos Lietuvoje*. Vilnius: Tarptautinė migracijos organizacija, 2006, p. 27.

¹⁹ JT konvencija dėl visų formų diskriminacijos panaikinimo moterims. *Valstybės žinios*. 1996, Nr.21.

²⁰ JT Vaiko teisių konvencija. *Valstybės žinios*. 1995-07-21, Nr.60-1501.

²¹ Nikartas, S. Prekybos vaikais nusikaltimo teisinė samprata. *Teisės problemos*. 2009, Nr. 2 (64), p. 108.

²² *Beijing Platform for Action of The Fourth World Conference*, 1995. [interaktyvus] [žiūrėta 2012-06-19] <<http://www.un.org/womenwatch/daw/beijing/platform/plat1.htm>>.

padėtį tuometinėje visuomenėje. Išreikšta nuomonė, jog „prekyba moterimis – tai dar vienas smurto prieš jas pavidalas <...>”²³, kuris realizuojamas ne tik išnaudojant pastarąsias sekso ar pornografijos industrijoje, bet ir juodojoje organų rinkoje, pasmerkiant priverstiniais santuokiniais ryšiams.

Ko gero, išsamiausia prekybos vaikais tarptautinė definicija reglamentuota 2000 m. JT Vaiko teisių konvencijos fakultatyviniame protokole dėl Vaikų pardavimo, vaikų prostitucijos ir vaikų pornografijos²⁴ (toliau Fakultatyvinis protokolas). Dokumente tiesiogiai įvardyta, jog „vaikų pardavimas – tai bet koks veiksmas ar sandoris, kai koks nors asmuo ar grupė asmenų perduoda vaiką kitam asmeniui už piniginį ar kokią kitą atlygį”²⁵. Alternatyvios nusikaltimą sudarančios veikos – siūlymas, pristatymas ar priėmimas, turint tikslą, kad vaikas būtų išnaudojamas įvairiose srityse: seksualinių paslaugų teikimo sferoje, panaudojant jo organus, priverstiniam darbui. Nors akte ir nenurodyti visi šiuolaikiškam prekybos žmonėmis nusikaltimui būdingi požymiai, ir tai, savaime suprantama, laikoma juridiniu trūkumu, svarbu atkreipti dėmesį, jog „protokole pateikiama prekybos vaikais reiškiniui būdinga forma, kurios nenumato kiti minėti tarptautiniai dokumentai, pvz., prekyba vaikais neteisėto įvaikinimo tikslu”²⁶.

Matyt, moderniausiu tarptautinės bendruomenės žingsniu prekybos žmonėmis kontrolės link laikytina 2000 m. JT Konvencija prieš tarptautinį organizuotą nusikalstamumą²⁷ ir ją papildantis Protokolas dėl prekybos žmonėmis, ypač moterimis ir vaikais, prevencijos, sustabdymo bei baudimo už vertimąsi ja²⁸ (toliau – Palermo protokolas). Pastarasis tapo visuotiniu juridiniu dokumentu, suvienijusiu iki tol egzistavusių prekybos žmonėmis sąvokų įvairovę. Reikšminga tai, jog dokumentas atspindi plačias prekybos žmonėmis fenomeno raiškos galimybes, taip nutoldamas nuo ankstesnio, dažnai dėl savo ribotumo kritikuoto požiūrio, jog prekyba žmonėmis saistoma tik seksualinio išnaudojimo (prostitucijos) lygmenis. Priverstinis darbas ar paslaugos, vergija ar veikla, panaši į vergiją, tarnystė ar organų pašalinimas išskirti kaip papildomos prekybos žmonėmis išnaudojimo formos, siekiant atkreipti visuomenės dėmesį į aptariamo žmogaus teisių pažeidimo bei išnaudojimo daugialypiškumą. Mokslinėje literatūroje

---

²³ Ucarer, E. M. *Trafficking in Women: Alternate Migration or Modern Slave Trade*. Gender Politics in Global Governance. [interaktyvus]. Lanham: Rowman & Littlefield Publishers, Inc., 1999, p. 240 [žiūrėta 2012-06-19]. <http://www.google.lt/books?hl=lt&lr=&id=EMqz7LLP3VwC&oi=fnd&pg=PR5&dq=Gender+Politics+in+Global+Governance&ots=PT2hXoRDOI&sig=Bo3LWWKtJmWXS-2HAd83NmN0HUw&redir_esc=v#v=onepage&q=Gender%20Politics%20in%20Global%20Governance&f=false>.

²⁴ JT Vaiko teisių konvencijos fakultatyvinis protokolas dėl Vaikų pardavimo, vaikų prostitucijos ir vaikų pornografijos (1989). *Valstybės žinios*. 2004, Nr.108 – 4037.

²⁵ *Ibid.*

²⁶ Nikartas, S., *supra* note 21, p. 113.

²⁷ JT konvencija prieš tarptautinį organizuotą nusikalstamumą. *Valstybės žinios*. 2002, Nr.51-1933.

²⁸ JT konvenciją prieš tarptautinį organizuotą nusikalstamumą papildantis Protokolas dėl prekybos žmonėmis, ypač moterimis ir vaikais, prevencijos, sustabdymo bei baudimo už vertimąsi ja (2002). *Valstybės žinios*. 2003, Nr.49-2166.

sutinkama nuomonė²⁹, jog protokole prekybos žmonėmis prasmė atskleidžiama per tris pagrindinius elementus: alternatyvius *veiksnius* (asmenų verbavimas, pervežimas, perdavimas, slėpimas ar priėmimas), *priemonės* (gąsdinimas, jėgos ar kitų prievartos priemonių panaudojimas, grobimas, apgaulė, sukčiavimas ir formos, piktnaudžiavimas padėtimi ar pasinaudojimas kito pažeidžiamumu, pinigų ar kitokios naudos davimas ir gavimas) bei *tikslus* (kontroliuojamo asmens išnaudojimas). Būtent „<...> tam tikras piktavališkas poveikis aukai (nuo prievartos iki papirkimo) <...>“³⁰ ir turi būti suvokiamas kaip esminis prekybos žmonėmis skirtumas nuo panašių nusikalstamų veikų. Itin svarbu pažymėti, jog bet kuri iš jau paminėtų išnaudojimo apraiškų iš dalies nėra ribojama išnaudojamo asmens sutikimo, taigi, pastarasis yra niekinis, jei buvo panaudotos dokumente nurodytos laisvę saistančios kontrolės priemonės. Išskirtinis apsaugos saugiklis dėl nevisavertės brandos numatytas vaikams – atsakomybei kilti pakankamas vien paties neteisėto veiksmo faktas. Palermo protokolas neišvengė tarptautinės kritikos. Visų pirma, atsižvelgiant į tai, jog prekybos žmonėmis nusikaltimas sparčiai vystosi ir tobulėja, „<...> kai kurios protokolo nuostatos dėl tam tikrų svarbių aspektų (liečiančių prekybos žmonėmis aukas, - aut. past.) yra gana senamadiškos“³¹. Realybėje neišpildomas siekis protokolo nuostatas taikyti visiems be išimties – vis dar koncentruojamasi ties prekyba moterimis ir vaikais, o pats protokolas, „<...> bandydamas būti holistiniu, iš tikrųjų gali virsti tik blankiu instrumentu prieš daugelį prekybos žmonėmis rūšių <...>“³². Nepaaiškintas ryšys tarp vidinės ir tarptautinės prekybos žmonėmis bei jų kontrolės. Bene vienintele prekybos žmonėmis ištaka siaurai pripažintas organizuotas nusikalstamumas. Vis dėlto, manytina, jog po ištis ilgalaičių bandymų, Palermo protokolas pagaliau pasiūlė nors ir pakankamai sudėtingą, bet kartu universalią bei šiuolaikišką, gana nuoseklią ir išbaigtą aptariamo kriminalinio reiškimo definiciją, todėl yra pagrįstai „tituluojamas“ bendru standartu valstybėms, siekiančioms pažaboti prekybą žmonėmis kaip *delicta juris gentium*.

Formuojant analizuojamo nusikaltimo sampratą, itin svarbus dar vienos tarptautinės organizacijos – Europos Tarybos (toliau ET) indėlis. Pastarosios iniciatyva išleista daugybė teisės aktų, visų pirma – Ministrų Komitetų rekomendacijų³³, Parlamentinės Asamblėjos

---

²⁹ Gallagher, A.T. *The International Law of Human Trafficking* [interaktyvus]. Cambridge: Cambridge University Press, 2010, p. 29 [žiūrėta 2012-09-05].

<http://www.google.lt/books?hl=lt&lr=&id=b4JxTgtih1UC&oi=fnd&pg=PR13&dq=echr+human+trafficking&ots=WigUjPlc&sig=d_ykPmiLABjDkCF8Gti_t7-eDdM&redir_esc=y#v=onepage&q=echr%20human%20trafficking&f=false>.

³⁰ Fedosiuk, O., *supra* note 12, p. 74.

³¹ Gallagher, A.T. Recent legal developments in the Field of Human Trafficking: a critical review of the 2005 European Convention and related instruments. *European Journal of Migration and Law* [interaktyvus]. Netherlands: 2006, p. 165. [žiūrėta 2012-06-19].

<http://works.bepress.com/cgi/viewcontent.cgi?article=1005&context=anne_gallagher>.

³² Edwards, A., *supra* note 17, p.15.

³³ Pvz., rekomendacija Nr. 9 (91)11 dėl prekybos vaikais ir jaunimu, dėl jų seksualinio išnaudojimo, pornografijos ir prostitucijos; rekomendacija Nr. R(96)8 dėl nusikalstamumo veiklos krypčių Europoje permainų metu;

nuostatų³⁴, kviečiančių valstybes nares griežtai reaguoti į plintantį žmonių išnaudojimo „virusą“. Svarbi 2005 m. ET konvencija dėl veiksmų prieš prekybą žmonėmis³⁵, kuri gana visapusiškai reglamentuoja prekybos žmonėmis aukų teisinį statusą. Jokių kardinalių pakeitimų, formuluojant bendrąją prekybos žmonėmis nusikaltimo sąvoką, neatskleidė ir šis teisės aktas – pasinaudota jau prieš tai suformuota definicija, tiesa, išryškintas tiek tarptautinis, tiek nacionalinis analizuojamos kriminalinės apraiškos pobūdis, o ir aiškiai pasisakyta dėl to, jog prekyba žmonėmis nebūtinai yra organizuoto nusikalstamumo išdava, kas teigiama Palermo protokole. Detalizuoti tam tikri atsakomybės aspektai: įtvirtintas principas, eliminuojantis asmens veiksmų neteisėtumą, jei šio atžvilgiu buvo įvykdytas prekybos žmonėmis nusikaltimas ir būtent dėl to pastarasis tuos veiksmus atliko; ryški atsakomybės nustatymo tendencija tiems, kurie naudojami asmenimis, žinodami, jog tai prekybos žmonėmis aukos. Numatyti nusikaltimą kvalifikuojantys požymiai, tarp kurių aiški naujovė: įvestas specialus atsakomybės subjektas – valstybės tarnautojas ar viešojo administravimo funkcijas atliekantis asmuo.

Nepaneigiama ir kitų tarptautinių organizacijų pvz., Tarptautinės darbo organizacijos, Tarptautinės migracijos organizacijos įtaka formuojant bendrą prekybos žmonėmis definiciją, kadangi pastaroji, vienareikšmiškai, susijusi tiek su augančia priverstinio darbo problema, tiek su globalios migracijos srautais, tačiau šiame darbe tai detalčiau nebus aptariama.

1.2. Europos Sąjungos teisės aktai, reglamentuojantys prekybą žmonėmis

Europos Sąjunga (toliau ES), atvėrusi kelių laisvoms rinkoms, sudariusi palankias sąlygas nevaržomam asmenų judėjimui, fatališkai susidūrė su prekybos žmonėmis problema, todėl taip pat ėmėsi neatidėliotinių juridinių priemonių, siekdama išvengti gresiančios, akivaizdžiai didelės, žmogaus teisių pažeidimų bangos. Iš tokių priemonių, pirmiausia, paminėtina 2002 m. Briuselio deklaracija³⁶ – „<...> kvietimas Europos šalims netoleruoti šios naujos vergovės formos, gairės, kaip kovoti su prekyba žmonėmis, kaip sustiprinti prevencinį

---

rekomendacija Nr. R(97)13 dėl liudininkų įbauginimo ir gynybos (kaltinamojo) teisių; rekomendacija Nr. R(2000)11 dėl veiksmų prieš prekybą žmonėmis seksualinio išnaudojimo tikslais; rekomendacija Nr. R(2001)16 dėl vaikų apsaugos nuo seksualinio išnaudojimo; rekomendacija Nr. R(2002)5 dėl moterų apsaugos nuo smurto.

³⁴ Pvz., Rekomendacija Nr.1065 (1987) dėl prekybos vaikais ir kitų vaikų išnaudojimo formų; rezoliucija Nr.1099 (1996) dėl vaikų seksualinio išnaudojimo; Europos Tarybos rekomendacija Nr.1325 (1997) dėl prekybos moterimis ir prievartinės prostitucijos Europos Tarybos valstybėse; 1997 m. Hagos Ministrų deklaraciją dėl Europos priemonių, skirtų kovai su prekyba moterimis seksualinio išnaudojimo tikslais; rekomendacija Nr.1545 (2002) dėl kampanijos prieš prekybą moterimis; rekomendacija Nr. 1611 (2003) dėl prekybos žmonių organais Europoje; rezoliucija Nr. 1530 (2007) dėl visų formų smurto, išnaudojimo ir prievartos prieš vaikus panaikinimo.

³⁵ Council of Europe Convention on Action against Trafficking in Human Beings (adopted 16 May 2005, entered into force 1 February 2008). CETS 197 [interaktyvus] [žiūrėta 2012-06-19].

<http://www.coe.int/T/E/human_rights/trafficking/PDF_conv_197_trafficking_e.pdf>.

³⁶ Brussels Declaration on Preventing and Combating Trafficking in Human Beings (adopted 29 November 2002) 14981/02 [interaktyvus] [žiūrėta 2012-11-10].

<<http://www.unhcr.org/refworld/category,POLICY,EU,,4693ac222,0.html>>.

darbą šioje srityje³⁷. Pastaroji, dabar įvardijama kaip ES kovos su prekyba žmonėmis strategija, apėmė keturis pagrindinius blokus: prekybos žmonėmis kontrolės bendradarbiavimo ir koordinavimo priemonės, prevenciją, aukų apsaugą bei teisėsaugos bendradarbiavimą. Pažymėtina, jog ES strategija yra nuolatos atnaujinama – šiuo metu galioja 2012-2016 m. versija³⁸.

Iš regioninių dokumentų išskirtinas 2000 m. ES Tarybos Pamatinis sprendimas 2002/629/ TVR Dėl kovos su prekyba žmonėmis³⁹ (toliau Pamatinis sprendimas), kuris iš esmės „pasiskolino“ jau analizuoto Palermo protokolo universalias nuostatas dėl prekybos žmonėmis reiškinių sampratos bei apjungė ankstesnes idėjas. Tokiu būdu modernioji tarptautinė prekybos žmonėmis apibrėžtis integruota į regioninį lygmenį, ją papildant tik kontrolės kito asmens atžvilgiu apsikeitimo ar jos perleidimo objektyviuoju požymiu. Tam tikros pavojingos aplinkybės (nusikalsta prieš itin pažeidžiamą asmenį, veikia padaryta dalyvaujant organizuotoje grupėje, kilo pavojus aukos gyvybei, padaryta didelė žala, naudotas intensyvus smurtas) pripažintos atsakomybę sunkinančiomis, o už jas numatyta laisvės atėmimo trukmė, siekianti ne mažiau aštuonerių metų. Dokumente išsamiai atskleista juridinio asmens baudžiamoji atsakomybė už prekybą žmonėmis. „Šis teisinis instrumentas įrodė savo nenusakomą įtaką, užtikrindamas maksimaliai suvienodintos valstybių narių baudžiamosios teisės kryptį prieš prekybos žmonėmis nusikaltimą“⁴⁰, kita vertus, pastebėtina, jog sprendime nepagrįstai sumenkintas dėmesys pačioms prekybos žmonėmis aukoms. Šiuo metu dokumentas yra pakeistas Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2011/36 dėl prekybos žmonėmis prevencijos, kovos su ja ir aukų apsaugos.

Pats naujausias teisės aktas, demonstruojantis nenutrūkstamą ES įsipareigojimą analizuojamoje sferoje – 2011 m. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2011/36 dėl prekybos žmonėmis prevencijos, kovos su ja ir aukų apsaugos⁴¹ (toliau Direktyva 2011/36/ES), kaip jau minėta, pakeitusi Pamatinį sprendimą. Direktyva aptariamo nusikaltimo raiškos formų įvairovę papildė elgetavimu, išnaudojimu įtraukiant į nusikalstamą veiką. Iš esmės dokumentas

---

³⁷ Abramavičiūtė, I., et al. *Teisėsaugos institucijų veikla, susidūrus su prekyba žmonėmis*. Praktinis vadovas policijos pareigūnams [interaktyvus]. Vilnius: Tarptautinės migracijos organizacijos Vilniaus biuras, 2005, p. 43 [žiūrėta 2012-11-10]. <<http://www.iom.lt/documents/PZ-polic.LT.pdf>>.

³⁸ ES Komisijos Komunikatas Europos Parlamentui, Tarybai, Europos Ekonomikos ir Socialinių Reikalų Komitetui ir Regionų Komitetui. ES Prekybos žmonėmis panaikinimo ES strategija 2012–2016 m. [2010] COM/0286 [interaktyvus] [žiūrėta 2012-11-10].

<<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2012:0286:FIN:LT:HTML>>.

³⁹ ES Tarybos 2002 m. liepos 19 d. Pamatinis sprendimas 2002/ 629/ TVR Dėl kovos su prekyba žmonėmis [2002] OL L 203 [interaktyvus] [žiūrėta 2012-06-19].

<<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:32002F0629:LT:HTML>>.

⁴⁰ Gallagher, A.T., *supra* note 28, p. 167.

⁴¹ Europos Parlamento ir Tarybos 2011 m. balandžio 5 d. direktyva 2011/36 dėl prekybos žmonėmis prevencijos, kovos su ja ir aukų apsaugos, pakeičianti ES Tarybos Pamatinį sprendimą 2002/ 629/ TVR [2011] OL L 101 [interaktyvus] [žiūrėta 2012-06-19].

<<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2011:101:0001:0011:LT:PDF>>.

nustatė plačiausią iki šiol žinomą prekybos žmonėmis koncepciją, kuri turėtų padėti harmonizuoti valstybių narių teisės aktus ir išvengti kuriozų, kuomet pažeidėjai naudojami esamomis spragomis. Be to, skirtas atitinkamas dėmesys prekybos žmonėmis aukoms, numatytos efektyvesnės prevencinės priemonės, sistemingai susitarta dėl baudžiamojo persekiojimo jurisdikcijos. Padidinta viršutinė laisvės atėmimo bausmės riba asmenims, nusikalstamą veiką įgyvendinusiems esant kvalifikuojančioms aplinkybėms, kurios jau buvo numatytos Pamatiniame sprendime (nuo 8 iki 10 metų). Iš 2005 m. ET konvencijos perimtos nuostatos dėl aukščiau aptartų atsakomybės klausimų, specialaus subjekto dalyvavimo nusikaltime.

Pabaigai, atkreiptinas dėmesys, jog Europos regiono (ir ne tik) valstybėms, siekiančioms pažaboti prekybą žmonėmis, paskutiniaisiais metais itin aktualus tapo juridinis dokumentas, priimtas dar prieš ES susikūrimą. Naujas tendencijas šiuo klausimu nubrėžė Europos Žmogaus Teisių Teismas (toliau EŽTT), kuris byloje *Rantsev prieš Kiprą ir Rusiją*⁴² be kitų aptartų probleminių klausimų konstatavo, jog Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos⁴³ 4 straipsnis (draudžiantis vergovę ir priverstinį darbą), nors tai *expressis verbis* ir nenumatyta konvencijos tekste, yra skirtas apsaugai ir nuo prekybos žmonėmis nusikaltimo. Teismas pasisakė, jog „<...> prekyba žmonėmis pagal savo pobūdį ir išnaudojimo siekį yra pagrįsta įgaliojimų, susijusių su nuosavybės teise, vykdymu. Su žmonėmis elgiamasi kaip su prekėmis, kurias galima pirkti ir parduoti, jiems primetamas priverstinis darbas, dažnai, už labai mažą arba, apskritai, niekinį atlygį, paprastai sekso industrijoje ir ne tik. Tai kartu reiškia ir atidų aukų stebėjimą, pastarųjų judėjimas dažnai ribojamas. Prieš aukas, kurios gyvena ir dirba skurdžiomis sąlygomis, naudojamas smurtas ir grasinimai. <...> Todėl prekyba žmonėmis <...> patenka į konvencijos 4 straipsnio apimtį“⁴⁴. Tiesa, analogišką aspektą EŽTT nagrinėjo dar seniau, byloje *Siliadin prieš Prancūziją*⁴⁵, tačiau čia teismo pasisakymai nebuvo tokie išsamūs ir motyvuoti. Galėtų kilti klausimas, ar toks EŽTT pareiškimas nekelia prieštaravimų dėl prekybos žmonėmis definicijos, dėl kurios jau lyg ir susitarta. Akivaizdu, jog 4 konvencijos straipsnis apima atitinkamą išnaudojimą, kaip veiką *per se*, tačiau, prekybos žmonėmis atveju, išnaudojimas tėra kaltininko tikslas (atsakomybei kilti pakanka ir kaltininko žinojimo, jog asmuo bus išnaudotas kitų asmenų), kurį siekiama įgyvendinti tam tikrais nusikalstamais veiksmais, panaudojant tam tikrus asmens valios palenkimo būdus. Taigi, lieka neaišku, ar tokiu aiškinimu išplečiamas konvencijos kontekstas, teisei priešingu pripažįstant ir tikslą išnaudoti, ar iškreipiama prekybos žmonėmis nusikaltimo, kuris paties išnaudojimo

⁴² *Rantsev v. Cyprus and Russia*, no. 25965/04, ECHR 2010 - II [interaktyvus] [žiūrėta 2012-09-05].

<<http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-96549>>.

⁴³ Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija, *supra* note 14.

⁴⁴ *Rantsev v. Cyprus and Russia*, *op. cit.*, § 281.

⁴⁵ *Siliadin v. France*, no. 73316/01, ECHR 2005-II [interaktyvus] [žiūrėta 2012-10-11]

<<http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-69891>>.

niekada ir neapėmė, esmė. Sutinkant ir su nuomone⁴⁶, jog įgaliojimų, susijusių su nuosavybės teise vykdymu, elementas, kurį akcentavo EŽTT, atspindi vergovės, bet ne prekybos žmonėmis sampratą, išvelgtinas pavojus, jog analizuojamas fenomenas, identifikuojamas kaip modernioji šiandienos vergovė, vėl gali būti sutapatintas su ja tiesiogine prasme. Visgi, mokslinėje literatūroje dažnesnis įsitikinimas, jog tokia formuluotė „<...> žvelgiant iš praktinės pusės, veikiau padovanojo pergalę Europos, o, visumoje, ir pasaulinei visuomenei <...>“⁴⁷. Bet kuriuo atveju, tokios EŽTT pažiūros svorio centras ir laimėjimas yra pripažinimas, jog prekyba žmonėmis pirmiausia turi būti suvokiama kaip žmogaus teisių apsaugos piktžaidė, o ne paprastas kriminalinės justicijos rūpestis.

Apibendrinus tai, kas išdėstyta, akivaizdu, jog valstybės ilgus metus siekė susitarti dėl bendros ir utilitarios prekybos žmonėmis sąvokos tiek tarptautiniu, tiek regioniniu lygmeniu. Klaidinga būtų teigti, jog didelės pastangos nedavė rezultatų. Vis dėlto, kyla klausimas, ar bendra ir kompleksiška prekybos žmonėmis fenomeno apibrėžtis be kliūčių adaptuojama nacionalinėje pasaulio valstybių, tarp jų ir Lietuvos, baudžiamojoje teisėje, o pastarosios praktinis pritaikymas, kvalifikuojant veiką kaip tokią, nekelia didesnių keblumų. Šis problemiškas aspektas aptariamas antrojoje darbo dalyje.

---

⁴⁶ Stoyanova, V. Dancing on the Borders of Article 4: Human Trafficking and the European Court of Human Rights in the Rantsev case. *Netherlands Quarterly of Human Rights* [interaktyvus]. Netherlands Institute of Human Rights, 2012, v. 30 (2), p. 170 [žiūrėta 2012-10-11].

<http://oppenheimer.mcgill.ca/IMG/pdf/Stoyanova_-_Dancing_on_the_Borders_of_Article_4_Human_Trafficking_and_the_European_Court_of_Human_Rights_in_the_Rantsev_case_-_2012.pdf>.

⁴⁷ Kara, S. Designing More Effective Laws Against Human Trafficking. *Northwestern Journal of International Human Rights* [interaktyvus]. Chicago: Northwestern University School of Law, 2010, v. 9 (2), p. 126 [žiūrėta 2012-09-05]. <<http://www.law.northwestern.edu/journals/jihr/v9/n2/1/kara.pdf>>.

1. PREKYBOS ŽMONĖMIS KRIMINALIZAVIMAS LIETUVOS BAUDŽIAMAJAME KODEKSE

2.1. Prekybą žmonėmis reglamentuojančių BK normų genezė. Galiojančių prekybos žmonėmis normų vertinimas, atitikimas tarptautiniams bei regioniniams susitarimams

Atskaitos tašku, analizuojant prekybos žmonėmis fenomeno kriminalizavimo raidą LR baudžiamajame kodekse⁴⁸ (toliau BK) bei galiojančių nuostatų atitikimą tarptautiniams ir regioniniams susitarimams, pasirinktos 2005 m. birželio 23 d. baudžiamojo įstatymo redakcija (įstatymo Nr. X-272, įsigal. 2005-06-30) numatytos prekybos žmonėmis bei vaiko pirkimo ar pardavimo normos. Daug dėmesio skiriama ir naujaisiems, 2012 m. birželio 30 d. (įstatymo Nr. XI-2198, įsigal. 2012-07-13) BK redakcijos, pakeitimams bei jų vertinimui.

Esminiai prekybos žmonėmis normos pakeitimai buvo įgyvendinti 2005 m., siekiant suderinti pastarąją su Palermo protokole ir Pamatiniame sprendime numatytais standartais. Nors baudžiamosios teisės mokslininkai tuo metu buvo įsitikinę, jog „<...> į LR BK neįmanoma mechaniškai perkelti daug elementų turinčio apibrėžimo ir kai kurių jo nuostatų paaiškinimų“⁴⁹, įstatymų leidėjas pasielgė visiškai priešingai ir glaustą prekybos žmonėmis apibrėžtį, beveik pažodžiui perkeldamas minėtų dokumentų nuostatas, pakeitė itin išplėtotą, daugianarę, komplikotą juridinės struktūros definiciją. Įgyvendinti pakeitimai aktualūs ir šiandien, taigi, tikslinga juos apžvelgti.

Pirmiausia, šalia alternatyvių pirkimo – pardavimo, kitokio įgijimo – perleidimo veikų, sudarančių prekybos žmonėmis sudėtį, kriminalizuotas asmens verbavimas, gabenimas bei laikymas nelaisvėje. Šis žingsnis išplėtė aptariamo nusikaltimo inkriminavimo ribas ir kita linkme nukreipė teismų praktiką, analizuojant atvejus, kuomet nusikaltimas atskleidžiamas būtent šiose stadijose. Ankstesniu teismų vertinimu, tokios situacijos, ypač taikant nusikalstamos veikos imitavimo modelį, buvo pripažįstamos tik pasikėsiniu prekiauti žmonėmis, o ne baigtu nusikaltimu⁵⁰. Tokiu būdu baudžiamajame įstatyme įprasmintas platesnis ir visapusiškesnis požiūris į nusikalstamą sandėrį, atitinkantis internacionalinius susitarimus.

Normos dispozicijoje numatytas ir veikos būdų, kuriais kaltininkas perima asmens valios kontrolę, sąrašas: apgaulė, fizinis smurtas, pasinaudojimas asmens priklausomumu ar pažeidžiamumu ir kt. Šis įstatymų leidėjo apsisprendimas nepaisė kritiškų teorinių pastebėjimų,

⁴⁸ Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas. *Valstybės žinios*. 2000, Nr. 89-2741 (su pakeitimais ir papildymais).

⁴⁹ Fedosiuk, O., *supra* note 12, p. 81.

⁵⁰ Fedosiuk, O. Prekybos žmonėmis nusikaltimo normos naujosios redakcijos (2005 m. birželio 23 d.) aiškinimo ir taikymo problemos. *Jurisprudencija*. 2007, t. 8 (98), p.60.

kuriais, visų pirma, ginčyta asmens valios palenkimo būdų įtvirtinimo reikiamybė apskritai, teigiant, jog „<...> prekybos žmonėmis normos priskyrimas prie nusikaltimų laisvei kategorijos vis vien verčia įrodinėti tam tikrą esamą ar prognozuojamą laisvę varžantį poveikį žmogui“⁵¹, kita vertus, nuogaštauta dėl „<...> galinčių kilti problemų, jei konkrečiam nusikaltimui būtų panaudotas koks nors kitas, įstatyme nepaminėtas, asmens valios palaužimo būdas“⁵². Oponuojant tokiai kritikai bei palaikant įstatymų leidėjo poziciją būtent šiuo klausimu, pastebėtina, jog veikos padarymo būdų sąrašas nei Palermo protokole ar Pamatiniame sprendime, taigi – ir LR BK, neturėtų būti suprantamas kaip baigtinis. Pastarajame fiksuojami tik praktikoje klišėmis tapę, dažniausiai pasitaikantys kaltininkų pasitelkiami asmens valios palenkimo būdai, neatmetant galimybės, jog gali būti panaudotas ir kitoks laisvę varžantis poveikis. Analizuojamos prekybos žmonėmis normos korekcijos teigiamybę derėtų suvokti per pateisinamą įstatymo leidėjo siekį – patikslinant nusikaltimo požymius, nubrėžti apčiuopiamas prekybos žmonėmis inkriminavimo gaires ir taip sudaryti sąlygas tiek teisėsaugos institucijų, tiek teismų sklandžiam darbui.

Be jau minėtų pakeitimų, itin svarbus prekybos žmonėmis tikslo, kuriame ir slypi paties nusikaltimo esmė bei specifika, performulavimas. Ankstesnė prekybos žmonėmis norma kaltininko tikslą siejo su turtinės ar kitokios asmeninės naudos gavimu, taip lyg ir nutoldama nuo visuotinai priimto požiūrio, jog modernioji šių dienų vergovė yra saistoma asmens pasmerkimo išnaudojimui ketinimo, kartu eliminuodama prievolę tokį ketinimą įrodyti. Mokslinėje literatūroje sutinkama pažiūra, jog „<...> laisvę varžanti kontrolė <...> ir siekimas gauti iš to naudą, ir sudaro kito žmogaus išnaudojimo tikslą“⁵³ yra pateisinama, kadangi jau pačiame nusikalstamos veikos pavadinime užkodotas ekonominės ar kitos naudos lūkestis, tačiau tarptautinė juridinė nuomonė verčia jį išvelgti būtent per išnaudojimo apraiškų prizmę. Be to, kad ir visuomet preziumuojamas, toks tikslas gana sunkiai įrodomas praktiškai. Atsižvelgiant į tai, naujoje normos redakcijoje turtinės ar asmeninės naudos tikslas paliktas už tiesioginės įstatymo raidės ribų, o baudžiamajai atsakomybei kilti pakankamu pagrįstai įvardytas ne tik kaltininko siekis, bet ir žinojimas, jog nukentėjusysis pateks į tam tikrą išnaudojimo sritį. Taip, viena vertus, įgyvendinti tarptautiniai įsipareigojimai, o taip pat palengvintas ir pats prekybos žmonėmis įrodinėjimas. Čia pat numatytos ir galimos išnaudojimo formos – prostitucija, pornografija ir priverstinis darbas. Tiesa, įstatymų leidėjas tąkart įvardijo ne visas sritis, kurios minimos Palermo protokole ar Pamatiniame sprendime, taip suteikdamas peno diskusijoms dėl nepilnos šių dokumentų nuostatų implementacijos. Kita vertus, toks jo sprendimas visiškai

⁵¹ Fedosiuk, O., *supra* note 12, p. 81.

⁵² Mickevičius, D. Lietuvos Respublikos Baudžiamajame kodekse įtvirtintų prekybos žmonėmis ir vaiko pirkimo arba pardavimo sudėčių atitikties Lietuvos Respublikos tarptautinėms sutartims ir Europos Sąjungos teisei aspektai. *Teisė*. 2005, Nr. 54, p.128.

⁵³ Fedosiuk, O. Prekyba žmonėmis kaip nusikaltimas žmogaus laisvei. *Jurisprudencija*. 2003, t. 45 (37), p. 93.

pateisinamas, turint omenyje, jog išnaudojimo sferų sąrašas pastaruosiuose dokumentuose nepateiktas kaip baigtinis.

Atiduodamas duoklę tarptautiniams standartams dėl prekybos žmonėmis, įstatymų leidėjas numatė ir kitus reikšmingus, novatoriškus pakeitimus. Numatyta kvalifikuota nusikaltimo sudėtis, didesniu blogiu pripažįstant kaltininkų veikimą organizuotoje grupėje, veikos padarymą prieš kelis ar daugiau asmenų, siekiant įgyti nukentėjusiojo organą, audinį ar ląstelių. Pirmą kartą įtvirtinta ir juridinio asmens baudžiamoji atsakomybė. Nors nacionalinėje praktikoje atvejų, kuomet juridinis asmuo prekiaavo žmonėmis, iki dabar nepasitaikė, nekorektiška teigti, jog tai nėra įmanoma. Padidintos ir sankcijos: už paprastos sudėties nusikalstamą veiką įtvirtinta nuo 2 iki 10 metų laisvės atėmimo bausmė, už kvalifikuotos – nuo 4 iki 12 metų laisvės atėmimo bausmė.

Prekybos žmonėmis normos kaita nulėmė svarią diskusiją dėl jos galiojimo laike. Tokios diskusijos pagrindu tapo klausimas, ar naujoji norma švelnina, ar griežtina baudžiamąją atsakomybę, ar susiaurėjo, o gal kaip tik buvo išplėstos jos taikymo ribos. Teisinė nuomonė šiuo klausimu išsidalijo į tris skirtingus blokus. Lietuvos aukščiausiasis teismas pateikė kategorišką aiškinimą, jog „<...> padarytais BK pakeitimais ir papildymais į nusikaltimo sudėtį įvedus papildomus objektyviuosius požymius, veikų kvalifikavimo galimybės pagal BK 147 straipsnį susiaurėjo, ir šiuo požiūriu naują BK 147 straipsnio redakciją yra pagrindas laikyti atsakomybę švelninančiu įstatymu”⁵⁴, taigi, iki normos pakeitimų padarytai nusikalstamai veikai turi būti taikoma nauja įstatymo redakcija. Baudžiamosios teisės doktrinoje pasirodė tokiam vertinimui priešinga idėja, teigianti, jog sudėtinga prekybos žmonėmis norma „<...> vis dėlto nesiaurina kriminalizavimo ribų, <...> bet detalizuoja jas”⁵⁵. Išsiskyrė ir kitokia pozicija⁵⁶, skelbianti, jog BK 147 str. dispozicijos analizė atskleidžia tiek atsakomybę griežtinančius, tiek švelninančius požymius. Manytina, jog priimtinausia pažiūra – pasisakanti už tai, jog papildomai prekybos žmonėmis normoje numatyti požymiai, siekiant efektyvesnės šio kriminalinio reiškinių kontrolės, ją padarė išsamesne. Taip pat pažymėtina, jog sprendžiant dėl pastarosios galiojimo laike, pagrindiniu orientyru BK 3 str. prasme turėtų būti pasirinkta sankcija už nusikalstamą veiką, kuri ryškiausiai byloja apie kaltininko teisinę padėtį. Matyti, jog būtent tuo ėmė vadovautis ir vėlesnė teismų praktika: „K. D. ir A. J. veikia teisingai kvalifikuota pagal Lietuvos Respublikos BK 147 str. (2000-09-26 baudžiamojo įstatymo Nr. VIII-1968 redakcija, galiojusi iki 2005-06-30), nes jų veiksmai nors ir pilnai atitinka BK 147 str. 1 d.(2005-06-23 įstatymo Nr. X-272, įsigal. 2005-06-30) dispoziciją, tačiau BK 147 str. (2000-09-26 baudžiamojo įstatymo

⁵⁴ Lietuvos Aukščiausiojo teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2006 m. kovo 28 d. baudžiamojoje byloje (bylos Nr. 2K-332/2006).

⁵⁵ Fedosiuk, O., *supra* note 50, p. 55.

⁵⁶ Burda, R.; Gruodytė, E; Krikščiūnas, R. *Prekybos žmonėmis nusikaltimų tyrimo metodika*. Vilnius: Tarptautinė migracijos organizacija, 2007, p.11.

Nr. VIII-1968 redakcija, galiojusi iki 2005-06-30) sankcija, numatanti laisvės atėmimą iki 8 metų yra švelnesnė, nes BK 147 str. 1 d.(2005-06-23 įstatymo Nr. X-272, įsigal. 2005-06-30) sankcija numato laisvės atėmimą nuo 2 iki 10 metų⁵⁷. Pastarasis vertinimas galios iki šiol.

Reformuojant BK 147 str., atitinkamai ir specialioji prekybos žmonėmis norma – vaiko pirkimas arba pardavimas, neliko nuošalyje. Jos atžvilgiu įstatymu leidėjas taip pat pasirinko gana kraštutinį būdą, Palermo protokolo bei Pamatinio sprendimo formuluotes tiesiogiai perkeldamas į BK. Be naujai įtvirtintų, bendrosios normos prasme analogiškų, verbavimo, gabenimo ir laikymo nelaisvėje veikų, baudžiamajame įstatyme numatytas dar vienas išskirtinis apsaugos saugiklis labiausiai pažeidžiamai asmenų grupei – kriminalizuotas jau pats siūlymas pirkti ar kitaip įgyti vaiką. Taigi, nusikaltimas apėmė daugiau veikų nei anksčiau. Matyti, jog normoje neišskirtos jokios laisvę varžančio poveikio priemonės, kadangi, sutinkamai su jau minėtų dokumentų nuostatomis, išskiriant specifinę vaikų padėtį, jų įrodyti nereikalaujama. Suformuotas iki tol apskritai neegzistavęs nusikalstamos veikos tikslas, kuris, analogiškai bendrajai normai, įvardytas kaip siekis ar žinojimas, jog vaikas bus išnaudotas prostitucijai, pornografijai, priverstiniam darbui, vėlgi, paliekant atvirą išnaudojimo sferų sąrašą. Toks impulsas buvo būtinas, kadangi, kaip jau aptarta, be specifinio išnaudojimo tikslo, vargu, ar apskritai galima kalbėti apie prekybos žmonėmis ir vaikais fenomeną, taip, kaip jis suprantamas tarptautiniu lygiu. Šiuo atžvilgiu, abejotina nuomonė, jog „išnaudojimo tikslai nėra būtini, kai vaiko pirkimo pardavimo sandėrį suprantame siaurąja prasme – t.y. tik kaip tiesioginį vaiko pirkimo arba padavimo aktą“⁵⁸, kadangi tarptautinė teisė bet koku atveju numato tokio tikslo būtinybę. Plėtojant temą, pažymėtina, jog paprastojoje veikos sudėtyje pagaliau atsisakyta operuoti „mažamečio sąvoka“, kas laikyta opiu ankstesnės redakcijos normos trūkumu. Tiek Palermo protokole, tiek Pamatiniame sprendime ypatinga apsauga numatyta visiems vaikams iki 18 metų, tuo tarpu, pagal senesnę BK reglamentavimą paaugliams nuo 14 iki 17 metų buvo taikoma bendroji prekybos žmonėmis norma⁵⁹. Tiesa, „mažamečio“ sąvoka išliko kvalifikuotoje nusikaltimo sudėtyje, kaip požymis, didinantis veikos pavojingumą bei sunkinantis kaltininko atsakomybę. Tokia įstatymų leidėjo valia nėra varžoma jokių tarptautinių prievolių, todėl nekvestionuotina. Kiti numatyti kvalifikuotos nusikaltimo sudėties požymiai – analogiški bendrosios prekybos žmonėmis normos kvalifikuotai sudėčiai. Taip buvo pakeista diskutuotina ankstesnės redakcijos prekybos vaikais kvalifikuota sudėtis, kuri draudė vertinamąsi prekyba mažamečiais. Formuluoję reikalavo įrodyti veikos versliškumą, tačiau kartu pasėjo teisingą abejonę, „<...> kas šiame straipsnyje laikoma prekyba ir kelis atvejus būtina nustatyti tam, kad

⁵⁷ Kauno apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2009 m. birželio 15 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje (bylos Nr. 1-21-493/2009)

⁵⁸ Nikartas, S., *supra* note 21, p. 118.

⁵⁹ *Ibid.*, p. 116.

įtariamajam būtų galima taikyti šią dalį <...>”⁶⁰. Atsižvelgiant į tai, jog kėsiniamasi į fiziškai, psichiškai, socialiai nesubrendusius individus, sugriežtintos bausmės, už paprastos sudėties nusikalstamą veiką numatant nuo 3 iki 12 metų laisvės atėmimo bausmę, už kvalifikuotos – nuo 5 iki 15 metų laisvės atėmimo bausmę. Atitinkamai įtvirtinta ir galimybė atsakomybėn patraukti juridinį asmenį.

Be apžvelgtų prekybos žmonėmis ir vaikais normų pakeitimų, 2005 m. redakcija BK uždrausta nauja – išnaudojimo priverstiniam darbui veika, kuri, 2012 m. įgyvendintais pakeitimais, pervadinta į išnaudojimo priverstiniam darbui ar paslaugoms veiką. Darbe analizuoti pastarosios nesiekiamas, tačiau diskusijos vertas išvelgiamas probleminis ryšys su bendrąja prekybos žmonėmis norma. „Ne paslaptis, kad naujos normos atsiradimas susiformavusioje teisės normų sistemoje gali ją išderinti”⁶¹ – būtent taip įvyko ir šiuo atveju. Nežinia, ar normos įtvirtinimas BK 147¹ str., ar techninis sprendimas jos turinyje, įvardijant veikos padarymo būdus, pateikti nuorodą į BK 147 str., taip išvengiant bereikalingo krūvio baudžiamojo įstatymo tekstui, ar pačios normos esmės suvokimas kelia tam tikrą sumaištį. Kyla pavojus BK 147¹ str. klaidingai suprasti kaip prekybos žmonėmis specialiąją normą. Prielaidą patvirtina mokslinėje literatūroje sutinkami svarstymai dėl BK 147¹ str., kaip specialiosios BK 147 str. normos, reikalingumo, teigiant, jog pagrindinė prekybos žmonėmis norma „<...> suteikia galimybę nubausti asmenis už žmonių išnaudojimą priverstiniam darbui, <...> o tai dar kartą iš esmės pakartojama 147¹ straipsnio 1 dalyje”⁶². Tokia argumentacija kartu atskleidžia ir neteisingą prekybos žmonėmis normos sampratą, kadangi ji neapima paties išnaudojimo priverstiniam darbui ar paslaugoms (tiek išnaudojimo kitose sferose), kurį įstatymų leidėjas ir siekė kriminalizuoti BK 147¹ str. Tokiu atveju, pastaroji negali būti laikoma specialiąja norma pagrindinės prekybos žmonėmis normos atžvilgiu, kadangi uždraustos veikos yra absoliučiai skirtingos. Tikėtina, jog tokių nesusipratimų pasitaiko ir praktikoje. Galbūt problemą iš dalies išspręstų nusikaltimo uždraudimas visiškai atskirame straipsnyje (turima omenyje pvz., 148 str.), taip lyg ir ryškiau techniškai atribojant ją nuo 147 str., tačiau tai sukeltų didelių sunkumų įstatymų leidėjui, kadangi reikėtų keisti visą BK (pasislinktų straipsnių numeracija), o ir toks sprendimas nederėtų su jau esama praktika, kuomet kodeksas papildomas nauju straipsniu. Taigi – logiškiausias variantas, palikti problemos gvildenimą teisės aiškinimui, kadangi ir jos prigimtis, matyt, slypi būtent tame.

Prekybos žmonėmis reiškinių paplitimas ir dinamika įtakojo naujų teisinių instrumentų, skirtų pastarajam pažaboti, kūrybą. Reikšmingiausi – ET 2005 m. konvencija bei Direktyva

---

⁶⁰ Burda, R.; Gruodytė, E; Krikščiūnas, R., *supra* note 18, p. 49.

⁶¹ Nevera, A. Tarptautinės teisės ir nacionalinės baudžiamosios teisės santykio problema. *Jurisprudencija*. 2001, t. 21(13), p.129.

⁶² Burda, R.; Gruodytė, E; Krikščiūnas, R., *op. cit.*, p. 51.

2011/36/ES. Tai, be abejonės, reiškė naujus įsipareigojimus valstybėms, tarp jų ir Lietuvai, ko pasekoje, 2012 m. baudžiamasis įstatymas aptariamoje srityje vėlei sulaukė pakeitimų.

Visų pirma, susivokta, jog tiek pagrindinėje, tiek specialiojoje BK prekybos žmonėmis normose neatsispindi net minimalūs prekybos žmonėmis išnaudojimo tikslai (tiksliau išnaudojimo formos), kuriuos nurodo ir ankstesni, ir vėlesni tarptautiniai ir regioniniai susitarimai⁶³. Taigi, esamas asmens išnaudojimo formų sąrašas buvo papildytas naujomis: vergija ar panašios į vergiją sąlygos; šalia prostitucijos ir pornografijos atsirado ir kitos seksualinio išnaudojimo formos; šalia priverstinio darbo – priverstinės paslaugos; elgetavimas, kuris, sprendžiant iš Direktyvos 2011/36/ES aiškinimo, turi būti suprastas kaip specifinė priverstinio darbo ar paslaugų forma, todėl ir aiškintinas neatsiejamai nuo šių kategorijų; įtraukimas į nusikalstamą veiką – dar viena aktualija, įvardinta ES dokumento. Vaiko pirkimo ar pardavimo normoje įtvirtinta papildoma, tik šiam nusikaltimui būdinga, išnaudojimo sfera, numatyta Fakultatyviniame protokole – neteisėtas įvaikinimas. Įstatymų leidėjo „pamiršta“ liko tik priverstinė tarnystė, kuri, manytina, taip pat yra ypatinga priverstinio darbo atmaina bei priverstinė karinė tarnyba. Maža to, BK 147 str. ir 157 str. turinys papildytas terminu „arba kitiems išnaudojimo tikslams“, ekspresyviai apsidraudžiant nuo ateityje galimų kitų, įvairesnių išnaudojimo variantų. Kyla klausimas, ar tikslingi šie pakeitimai, prekybos žmonėmis ir vaikais normas padarę tokiomis „masyviomis“ subjektyviųjų požymių atžvilgiu, nekaltant apie tai, jog, vargu, ar baudžiamajame įstatyme rastume kitą, tokios apimties normą. Jau buvo sutarta, jog, baustinių veikų (kriminalizuojant verbavimą, gabenimą, laikymą nelaisvėje) komplekso išplėtimas, tiesioginis veikos padarymo būdų įtvirtinimas (BK 147 str.) viena vertus, suteikė platesnes galimybes patraukti baudžiamojon atsakomybėn visus susijusius asmenis, kita vertus, leido tiksliau apčiuopti, kokį laisvę varžantį poveikį būtina įrodyti, tačiau, ar lygiavertė reikiamybė atsirado ir subjektyviosios nusikaltimų pusės prasme? Manytina, jog esminis momentas yra pats išnaudojimas, kaip tikslas, o suvokiant, jog visų jo reikšimosi pavidalų numatyti bei įterpti į tam tikrus rėmus tiesiog nepavyks, kartu paisant juridinės technikos reikavimų, siūlytina naudoti „išnaudojimo tikslais“ arba „bet kokio išnaudojimo tikslais“ terminą, kuris apima visas išnaudojimo sritis, preziumuojant tiek įstatymų leidėjo, tiek baudžiamojo įstatymo taikytojų žinojimą, jog išnaudojimas yra toks, koks nurodytas minėtuose tarptautiniuose ir regioniniuose dokumentuose ir ne tik. Ar pasirinkus vieną iš siūlytinių formuluočių pagrįstos būtų tarptautinės, ar ES teisinės bendruomenės pretenzijos, jog Lietuva neįgyvendino tam tikrų įsipareigojimų? Neginčytina, jog tarptautinė teisė turi viršenybę nacionalinės teisės atžvilgiu ir tai konkrečiai įtvirtinta Lietuvos įstatymuose – „jei įsigaliojusi

---

⁶³ Baudžiamojo kodekso 147, 147(1), 157 ir 303 straipsnių pakeitimo, Kodekso papildymo 147(2) straipsniu ir Kodekso priedo papildymo įstatymo projekto aiškinamasis raštas. *Pateikė - Palaitis Raimundas, Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerija*. 2011, Nr. XIP- 4001.

ratifikuota Lietuvos Respublikos tarptautinė sutartis nustato kitokias normas negu Lietuvos Respublikos įstatymai, kiti teisės aktai, galiojantys šios sutarties sudarymo metu arba įsigalioję po šios sutarties įsigaliojimo, taikomos Lietuvos Respublikos tarptautinės sutarties nuostatos”⁶⁴. Tas pats pasakytina ir apie ES teisę, kuri yra ypatinga, originali, turinti viršenybę prieš nacionalinius įstatymus, o nacionaliniai teismai įpareigoti ją taikyti visa apimtimi, „<...> ypač nepaisyti bet kokios nacionalinės normos, kuri galėtų trukdyti įgyvendinti Europos Sąjungos teisę”⁶⁵. Plačiau nediskutuojant dėl skirtingų teisinių sistemų santykio, pažymėtina, jog Lietuvos valstybė, būdama suvereni, disponuoja diskrecija pasirinkti tiek tarptautinių, tiek kitų įsipareigojimų implementacijos būdą, o ir tokie įsipareigojimai nesuponuoja išvados, jog į nacionalinį įstatymą būtina identiškai perkelti tarptautinių ir kitų susitarimų nuostatas. Remiantis tuo, kas išdėstyta, manytina, jog išplėstinio išnaudojimo formų neišdėstymas BK 147 ar 157 str., neturėtų lemti prieštaros tarptautinei ar ES teisei, ar trukdytų veiksmingai užkardyti prekybą žmonėmis bei vaikais. Esmingiausia šiuo klausimu tai, kad „<...> valstybės narės <...> užtikrintų, jog kiekviena į pateiktą apibrėžimą patenkanti pavojinga veika būtų baudžiama ir pagal valstybės narės įstatymus”⁶⁶, o siūlytinas sprendimas nebūtų prieštaringas tokiam lūkesčiui.

Įstatymų leidėjas, reaguodamas į tai, jog „<...> Lietuvoje vis dar dviprasmiškai vertinama nuostata, kad aukos sutikimas su ketinamu išnaudojimu, panaudojus bent vieną poveikio būdą, <...> neturi reikšmės”⁶⁷, kuri jau eilę metų eskaluojama tarptautiniuose ir regioniniuose susitarimuose dėl prekybos žmonėmis, pagrįstai konkretizavo BK 147 str. 1 d., šį imperatyvą tiesiogiai numatydamas baudžiamojo įstatymo tekste. Nesigilinant į asmens sutikimo problematiką, kuri aptariama toliau darbe, verta stabtelėti prie sutikto šio prekybos žmonėmis normos pakeitimo vertinimo. LR Seimo Teisės departamento išvadoje pasisakyta, jog „<...> galiojančiame BK prekybos žmonėmis, kai žmogus gabenamas žinant ar siekiant, kad jis būtų įtrauktas į prostituciją ar būtų pelnomasi iš šio asmens prostitucijos, ir asmens gabenimo šio sutikimu prostitucijai į Lietuvos Respubliką ar iš Lietuvos Respublikos, pavojingumo pobūdį skiria sutikimas, kuris, pakeitus BK 147 straipsnį taip, kaip siūloma, kartu su kitais požymiais apimtų BK 307 straipsnio 2 dalies nuostatą, kriminalizuojančią asmens gabenimą šio sutikimu prostitucijai į Lietuvos Respubliką ar iš Lietuvos Respublikos. Atsižvelgiant į tai, manytina, kad neišbraukus iš BK 307 straipsnio 2 dalies nuostatos, kriminalizuojančios asmens gabenimą prostitucijai, ir įsigaliojus siūlomiems BK 147 straipsnio 1 dalies pakeitimams, susiklostytų

⁶⁴ Lietuvos Respublikos tarptautinių sutarčių įstatymas. *Valstybės žinios*. 1999, Nr. 60-1948.

⁶⁵ ETT byla 106/77, *Amministrazione dello Stato v. Simmenthal* [1987], ECR 629.

⁶⁶ Mickevičius, D., *supra* note 52, p. 127.

⁶⁷ Aiškinamasis raštas, *supra* note 63.

baudžiamosios atsakomybės reguliavimo kolizija”⁶⁸. Tokia argumentacija yra ginčytina. Manytina, jog esminis akcentas, atribojantis šiuos du nusikaltimus, yra laisvę varžantis poveikis, naudojamas aukos atžvilgiu, o ne sutikimas. Ne veltui ir pačios veikos priskiriamos į skirtingas vertybes besikėsinančiųjų grupėms. Be kita ko, pastebėtina, jog, kaip matyti, iš tolimesnės baudžiamųjų bylų analizės, sutikimas ir būdavo esminis painiavos, siekiant atriboti aptariamą veiką ir norint inkriminuoti prekybą žmonėmis, veiksnys. Todėl įstatymų leidėjas pagrįstai nurodė BK, jog aukos sutikimas, kaip elementas, galimas ir prekiaujant žmonėmis. Tiesa, jog BK 147 str. apima BK 307 str. 2 d. ir tai galima įvardyti įstatymų leidėjo nenuoseklumu, tačiau toks kolizinis atvejis BK ne vienintelis, taigi, ir ne išskirtinis. Iš kitos pusės, vėlgi, akcentuotina, jog egzistuoja atvejai, kuomet inkriminuoti prekybą žmonėmis, nenustačius laisvę varžančio poveikio neįmanoma, tuomet išvengti baudžiamosios atsakomybės neleidžia kitos BK normos, tokios kaip BK 307 str. 2 d. Pažymėtina, jog tokia pati nuostata dėl juridinio aukos sutikimo nereikšmingumo numatyta ir vaiko pirkimo ar pardavimo normoje. Ar šiuo atveju motyvacija dėl dviprasmiško jo vertinimo turi tvirtą pagrindą? Manytina, jog tiek Lietuvos teisėsaugos institucijos, tiek teismai yra įsisavinę ir ankstesniuose tarptautiniuose dokumentuose (pvz., Palermo protokolas) puoselėtą taisyklę, jog vaiko sutikimas yra niekinis bet kokių atveju, nereikalaujant atsižvelgti į panaudotus valios palenkimo būdus, kadangi ir šių įrodinėti nereikia: „joks vaikas, net jei jis priartėja prie pilnametystės slenksčio, negali duoti sutikimo užsiimti prostitucija ir joks suaugęs asmuo negali pateisinti savo veiksmų tuo, jog vaikas sutiko verstis prostitucija ir išreiškė norą būti gabenamas gauti iš prostitucijos pelną ir juo dalytis”⁶⁹. Teismų praktikoje nusistovėjęs teisingas požiūris, jog pakanka įrodyti vieną iš alternatyvių BK 157 str. numatytų veikų ir kaltininko tikslą. Pasirinktame baudžiamųjų bylų kataloge rastas tik vienas ydingos praktikos pavyzdys, nurodomas toliau darbe. Taigi, darytina išvada, jog įstatymų leidėjas be reikalo „apsunkino” aptariamą normą turinį.

Prekybos žmonėmis normoje įtrauktas papildomas – pinigų sumokėjimo ar kitokios turtinės naudos suteikimo asmeniui, kontroliuojančiam nukentėjusįjį – valios palenkimo būdas; vėliau kriminalizuotas ir pinigų priėmimas ar turtinės naudos gavimas. Šis veikos padarymo būdas yra kvestionuotinas, o jo egzistencijos pagrįstumo minėtoje normoje klausimas gvildenamas toliau darbe.

Naujausiais pakeitimais pakoreguota ir BK 147 str. bei 157 str. kvalifikuota sudėtis. Pirma, išplėsta ypatingo išnaudojimo tikslo, įgyti asmens organą, samprata. Nediskutuotina, jog tam tikru aspektu BK šis tikslas brėžiamas plačiau, nei to reikalauja tarptautinė ar ES teisė,

⁶⁸ Lietuvos Respublikos Seimo kanceliarijos Teisės departamento išvada dėl baudžiamojo kodekso 147, 147(1), 157 ir 303 straipsnių pakeitimo, Kodekso papildymo 147(2) straipsniu ir Kodekso priedo papildymo įstatymo projekto. 2012, Nr. XIP-4001.

⁶⁹ Lietuvos apeliacinio teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2008 m. gegužės 13d. nuosprendis baudžiamojoje byloje (bylos Nr. 1A-11-2008).

didesnio pavojingumo atspalvį suteikiant ne tik asmens organų, bet ir audinių bei ląstelių įgijimui. Tai visiškai pateisinama, atsižvelgiant į šalyje galiojančius, šią sritį reguliuojančius teisės aktus⁷⁰. Visgi, jo modeliavimas BK turėjo ir keistinų trūkumų: nesivadovaujant paprastosios sudėties veikos subjektyviosios pusės formulavimo logika, tokio išnaudojimo tikslu ribotai pripažintas pats siekis, už kriminalizavimo ribų paliekant žinojimo kategoriją, tuo tarpu, terminas „įgyti“ „<...> neapėmė atvejų, kai kaltininkas *siekia*, kad nukentėjusiam asmeniui organas būtų išimtas (pašalintas), tačiau pats įgyti šio organo nesiekia ir nenori“⁷¹. Įžvelgus silpnąsias kvalifikuojančios aplinkybės vietas, ši pakoreguota ir nuo šiol skamba visapusiškai – kaip siekis ar žinojimas, kad bus paimtas nukentėjusio asmens organas, audinys ar ląstelės. Įtvirtintas ir visai naujas kvalifikuojantis požymis – pavojaus gyvybei sukėlimas. Šiuo aspektu nelabai aišku, kuo vadovaujantis įstatymų leidėjas iš kitų, Direktyvoje 2011/36/ES įtvirtintų atsakomybę sunkinančių aplinkybių – sunkaus smurto panaudojimo, didelio aukos pažeidžiamumo, padarytos didelės žalos – išskyrė ir BK 147 str. bei 157 str. nurodė būtent šią. Atsakymo nepavyksta rasti ir atitinkamų straipsnių pakeitimų projekto aiškinamajame rašte, kuris veikia verčia suglumi: „atsižvelgiant į BK 147 ir 157 straipsnių 1 dalių sankcijose nustatytą maksimalų laisvės atėmimo terminą (t. y. numatytos 10 ir 12 metų laisvės atėmimo bausmės), teigtina, kad BK 147 ir 157 straipsnių pakeitimai nėra reikalingi, kadangi baudžiamajame įstatyme numatytos sankcijos atitinka Direktyvos reikalavimus“. Tiesa, jog BK sankcijos tiek už kvalifikuotą prekybą žmonėmis, tiek vaikais yra lygiavertės toms, kurios numatytos Direktyvoje 2011/36/ES, tačiau už ką tokios sankcijos taikomos – nenumatyta taip, kaip to reikalauja ES dokumentas. Remiantis tuo, kas išdėstyta, siūlytina į BK 147 str. bei 157 str. kvalifikuotas sudėtis įtraukti ir minėtus požymius. Dar viena nauja kvalifikuojanti aplinkybė – specialaus subjekto – valstybės tarnautojo ar viešojo administravimo funkcijas atliekančio asmens ir vykdančio įgaliojimus – dalyvavimas prekyboje žmonėmis ar vaikais, kurios įtvirtinimas BK sukėlė abejonių dėl prevencinio šios nuostatos veiksmingumo. LR Seimo Teisės departamento išvadoje abejojama, „<...> ar vien tai, kad asmuo eina tam tikras pareigas ar vykdo tam tikrus įgaliojimus, gali lemti didesnę asmenybės pavojingumą ar stipresnę motyvaciją padaryti nusikalstamą veiką palyginus su asmens, kuris užima kitokias pareigas, padaryta nusikalstama veika“⁷². Iš dalies pritariant tokiam svarstymui, visgi, pastebėtina, jog ypatingas asmens statusas galbūt ir nelemia didesnio pačios asmenybės pavojingumo, tačiau apsprendžia didesnę asmens, turinčio šį statusą, padarytos nusikalstamos veikos pavojingumą visuomenėje. „Valstybės tarnautojai – ypatinga socialinė grupė, kurios specifiką lemia valstybės tarnybos

⁷⁰ Pvz., Lietuvos Respublikos žmogaus audinių, ląstelių, organų donorystės ir transplantacijos įstatymas. *Valstybės žinios*. 1999, Nr. 116-2696.

⁷¹ Aiškinamasis raštas, *supra* note 63.

⁷² LR Seimo kanceliarijos Teisės departamento išvada, *supra* note 68.

paskirtis ir visuomeninis reikšmingumas”⁷³, panašiai gali būti apibūdinti ir viešojo administravimo funkcijas atliekantys asmenys, todėl jų, kaip visuomenės pavyzdžių, įgyvendinta nusikalstama veika pagrįstai suponuoja sunkesnės baudžiamosios atsakomybės kilimą, ko reikalauja ir 2005 m. ET konvencija, ir Direktyva 2011/36/ES.

BK 147 str. ir 157 str. įgyvendintas 2005 m. ET konvencijos ir Direktyvos 2011/36/ES siekis šalinti baudžiamąją atsakomybę asmenims, kurių veikimą priešingai baudžiamajai teisei nulėmė tai, jog jie tapo prekybos žmonėmis ar prekybos vaikais aukomis. „Tokios apsaugos tikslas – užtikrinti aukų žmogaus teises, išvengti tolesnės viktimizacijos ir skatinti jas liudyti baudžiamosiose bylose, iškeltose prekybos žmonėmis nusikalstamą veiką padariusiems asmenims”⁷⁴. Matyti, jog tiek minėtuose dokumentuose, tiek BK nekalbama apie konkrečias nusikalstamas veikas, taigi, reikšmės neturi, ar įvykdytas baudžiamasis nusižengimas, ar nusikaltimas ir kokio jis sunkumo⁷⁵, tiesa, Direktyvoje 2011/36/ES įvardyti naudojimasis suklastotais dokumentais, veikos, susijusios su prostitucija, pornografija arba imigracija. Kertinis įsakmus reikalaujantis – nusikalstamos veikos padarymą nukentėjimas nuo BK 147 str. ar 157 str. užfiksuotų nusikaltimų turi įtakoti tiesiogiai. Taigi, pavyzdžiui, tokiose situacijose, kuomet asmuo, kuris yra parduotas prostitucijai ir verčiamas užsiimti tik ja, savo nuožiūra ima prekiauti narkotinėmis medžiagomis, baudžiamoji atsakomybė už pastarąją veiką jam turėtų kilti. Modeliuojama pavyzdinė situacija sąlygoja ir kitą išvalgą – ar tokiu atveju asmuo neturėtų būti atleistas nuo vertimosi prostitucija (ar kitų veikų), kas Lietuvoje laikoma administracinės teisės pažeidimu⁷⁶? Vadovaujantis 2005 m. ET konvencija ir Direktyva 2011/36/ES, šis svarstymas neturi pagrindo, kadangi dokumentuose išskirtinai minima tik baudžiamoji atsakomybė. Vis tik, manytina, jog toks požiūris yra per siauras, kadangi „<...> neatsižvelgiama į galimą nevienodą baudžiamosios atsakomybės apimtį skirtingose ES valstybėse narėse”⁷⁷, taip paliekant terpę tam tikros prekybos žmonėmis ar vaikais aukų grupės antrinei viktimizacijai. Todėl pritartina siūlymui⁷⁸ terminą „baudžiamoji atsakomybė” keisti „atsakomybe”, ko pasekoje valstybės, atsižvelgdamos į savo nacionalinius įstatymus, galėtų tinkamai diferencijuoti ir atsakomybę šalinančios taisyklės taikymą. Tiesa, pažymėtina, jog LR administracinių teisės pažeidimų kodekse⁷⁹ (toliau ATPK), jau galioja nuostata, jog asmuo, kuris vertėsi prostitucija,

⁷³ Konstitucinio Teismo 2004 m. gruodžio 13 d. nutarimas „Dėl kai kurių teisės aktų, kuriais reguliuojami valstybės tarnybos ir su ja susiję santykiai, atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai ir įstatymams”. *Valstybės žinios*. 2004, Nr. 181- 6708.

⁷⁴ Aiškinamasis raštas, *supra* note 63.

⁷⁵ Urbelionytė, A. Europos Sąjungos teisinio prekybos žmonėmis reglamentavimo pokyčiai priėmus Direktyvą 2011/36/ES. *Socialinių mokslų studijos*. 2012, t. 4(3), p. 1149.

⁷⁶ *Ibid.*

⁷⁷ *Ibid.*, p. 1150.

⁷⁸ *Ibid.*

⁷⁹ Lietuvos Respublikos administracinių teisės pažeidimų kodeksas. *Valstybės žinios*. 1985, Nr. 1-1 (su pakeitimais ir papildymais).

administracinė atsakomybė netraukiamas, jei jis nukentėjo nuo prekybos žmonėmis ir yra pripažintas nukentėjusiuoju baudžiamajame procese (182¹ str.). Vis dėlto, tai tik viena iš daugelio galimų veikų, priešingų administracinei teisei, kurias asmenys gali padaryti tapę aptariamų nusikaltimų aukomis. LR Seimo Teisės departamento išvadoje pateikta pastaba dėl analizuojamos baudžiamosios atsakomybės šalinimo nuostatos dispozityvaus suformulavimo BK – „asmuo gali būti atleistas nuo baudžiamosios atsakomybės“ o, atsižvelgiant į kitus BK specialioje dalyje numatytus specifinius atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės pagrindus ir esamas formuluotes, ir ši turėtų skambėti imperatyviai – „asmuo atleidžiamas nuo baudžiamosios atsakomybės“⁸⁰, tačiau tai tik techninis trūkumas.

Verta paminėti, jog naujausiais pakeitimais BK uždraustas naudojimas asmens darbu ar paslaugomis, įskaitant ir prostituciją, žinant, jog tas asmuo yra prekybos žmonėmis auka (BK 147² str. 1 d.). Nors Direktyvoje 2011/36/ES ši nuostata yra tik rekomendacinio pobūdžio, įstatymų leidėjas laisva valia pasirinko imperatyvų aptariamą veikos pažabojimo būdą. LR Teisės departamentas tokia reglamentavime išvelgė probleminį aspektą: „pažymėtina, kad galiojančio ATPK 182¹ straipsnio 1 dalyje numatyta atsakomybė tam, kas atlygintinai naudojosi prostitucijos paslaugomis. <...> neišbraukus iš ATPK 182¹ straipsnio 1 dalies nuostatos dėl administracinės atsakomybės už atlygintiną naudojimąsi prostitucijos paslaugomis ir įsigaliojus siūlomiems BK 147² straipsnio 1 dalies pakeitimams, susiklostytų baudžiamosios ir administracinės atsakomybės reguliavimo kolizija“⁸¹. Dera suvokti, jog ATPK numatytas draudimas atlygintinai naudotis prostitučių paslaugomis *inter alia* neapima naudojimosi būtent prekybos žmonėmis aukų teikiamomis seksualinėmis paslaugomis, už ką ir numatyta sunkesnė – baudžiamoji – atsakomybė. Kritikuotinas analizuojamos normos aspektas – neatsargiai kaltės formai būdingos formuluotės „turėdamas ir galėdamas žinoti“ naudojimas apibrėžiant tyčinę veiką, todėl pastarąją siūlytina išbraukti iš juridinio normos teksto, paliekant terminą „žinodamas“. Siekiant užtikrinti didesnę prekybos žmonėmis ar vaikais nusikaltimų išaiškinamumą, spartesnę potencialių aukų identifikaciją, BK 147² str. 2 d. reglamentuota naudinga taisyklė, jog jei asmuo iki jo pripažinimo įtariamuoju savanoriškai apie tai pranešė teisėsaugos institucijai ir aktyviai bendradarbiavo nustatant ir išaiškinant minėtas nusikalstamas veikas, jis atsakomybėn pagal BK 147² str. 1 d. netraukiamas.

Remiantis tuo, kas išdėstyta, manytina, jog šiuo metu galiojančios prekybos žmonėmis normos visiškai atitinka tiek tarptautinius, tiek regioninius standartus. Vis tik, pasiektas tikslas nulėmė iki šiol sudėtingiausią BK 147 ir 157 str. konstrukciją, o ir pačios veikos, dėl savo daugialypiškumo, vargu, ar betelpa į savo pačių pavadinimus. Dalis įstatymo leidėjo žingsnių yra

---

⁸⁰ LR Seimo kanceliarijos Teisės departamento išvada, *supra* note 68.

⁸¹ *Ibid.*

visiškai pateisinami, atsižvelgiant į siekį patikslinti kai kurias kertines prekybos žmonėmis ar vaikais gaires. Ar tokie sprendimai pasiteisino šias normas taikant praktikoje, aptariama toliau darbe. Kita vertus, tam tikri minėtų normų turinio aspektai yra diskutuoti, atskiri požymiai keistini arba pildytini.

2.2. Prekybos žmonėmis objektyviųjų požymių analizė

2.2.1. Asmens laisvė – vertybė, pažeidžiama prekiaujant žmonėmis

Nediskutuotina, jog asmens laisvė tiek tarptautinėje, tiek nacionalinėje erdvėje laikoma absoliučia vertybe, o įsiskverbimas į ją galimas tik įstatymų nurodytais atvejais. Vis tik, pats šios vertybės, o ypač jos pažeidimo formų suvokimas, jau konkrečiai, nacionalinės baudžiamosios teisės plotmėje – nevienalytis. Esminga, jog būtent prekybos žmonėmis normos evoliucija subrandino tam tikrą novatorišką požiūrį, keisdama klasikinius baudžiamosios teisės teorijos postulatus. Priimtina išlikti dvinarę laisvės sampratą – įvardyti fizinis (gebėjimas nevaržomai judėti erdvėje, pasirinkti buvimo vietą) ir valinis (veiksmų pasirinkimo, apsisprendimo galimybė) jos pavidalai⁸². Tuo tarpu, akivaizdžiai ribotas pasirodė standartinis laisvės suvaržymo būdų supratimas, skelbiantis, jog „fizinės asmens laisvės atėmimas sietinas su fizinės ir psichinės prievartos prieš jį panaudojimu, o nusikalstamos valios primetimo pagrindas gali būti tiek prievarta, tiek ir apgaulė, aukos mažametystė, jos fizinis ir psichinis bejėgiškumas“⁸³. Naujame prekybos žmonėmis normos turinyje (BK 2005-06-23, Žin., 2005, Nr. 81-2945 redakcija) aiškiai nurodyta, jog į asmens laisvę kėsinamasi ir kitais būdais, pavyzdžiui, piktnaudžiaujant jo pažeidžiamumu, priklausomumu, o nusikalstami kaltininkų ketinimai neretai lydimi ir paties nukentėjusiojo sutikimo.

Manytina, jog geriausiai laisvės pažeidimo mechanizmą prekyboje žmonėmis įprasmina terminas „laisvę varžanti kontrolė“⁸⁴, atskleidžiantis tiek pažeidimo tęstinį pobūdį, tiek jo dviprasmę – tiesioginę ir netiesioginę – raišką. Tiesioginėje laisvę varžančioje kaltininko kontrolėje asmuo atsiduria panaudojus vieną iš prekybos žmonėmis normos dispozicijoje nurodytų valios palenkimo būdų, o netiesioginė kontrolė – „<...> maskuojama tam tikru kaltininko ir aukos susitarimu, kai auka sutinka būti kontroliuojama“⁸⁵. Būtent nukentėjusiojo sutikimas iššaukia tam tikrą problematiką, apie kurią vis dar svarbu kalbėti.

⁸² Fedosiuk, O., *supra* note 53, p. 90.

⁸³ *Ibid.*

⁸⁴ *Ibid.*, p. 91.

⁸⁵ Fedosiuk, O., *supra* note 12, p. 77.

Asmens sutikimas pasirinkti elgesio variantą tarsi savaime užprogramuoja su juo susijusių kaltininko veiksmų nebaudžiamumą prekybos žmonėmis nusikaltimo kontekste. Tokia niša itin palanki kaltininkų gynybinei pozicijai (ypač prekybos žmonėmis prostitucijos tikslais atveju), kuria siekiama išvengti griežtesnės atsakomybės. Pastaroji modeliuojama taip: buvo įvykdyta ne prekybos žmonėmis, bet pelnymosi iš kito asmens prostitucijos (BK 307 str. 2 d.) ar įtraukimo į prostituciją veika (BK 308 str.), kadangi šioms veikoms taip pat būdingi panašūs nusikalstami veiksmai bei asmens sutikimas įsitraukti į išnaudojamojo pobūdžio sritį, kuris leidžia kaltininkams „tiesiog padėti“ tokiam asmeniui realizuoti savo planus⁸⁶. Principinė nuostata, išskleidanti bet kokias abejones, įtvirtinta tiek tarptautiniuose, tiek regioniniuose dokumentuose dėl prekybos žmonėmis, skelbia, jog asmens sutikimas, žvelgiant iš teisinės prizmės, yra bereikšmis, jei jo atžvilgiu buvo panaudoti valios palenkimo būdai, tokie kaip apgaulė, pasinaudojimas pažeidžiamumu ar priklausomumu, smurtas ir kt., numatyti ir LR BK. Pažymėtina, jog nors nacionaliniame baudžiamajame įstatyme tokia pozicija tiesiogiai įtvirtinta tik šių metų pakeitimais (2012-06-30, Žin., 2012, Nr. 82-4276 redakcija), teismai, identifikuodami laisvės pažeidimo faktą, praktikoje gana sklandžiai taikė minėtas tarptautinių bei regioninių susitarimų nuostatas, taip formuodami gerąją praktiką. Štai byloje, kurioje 48 merginos buvo parduotos – perleistos JAE šeicho seksualiniams poreikiams tenkinti, pasisakyta: „pagal 2000 m. Jungtinių Tautų Protokolą <...> prekybos žmonėmis aukos sutikimas (taip pat ir savanoriškas vykinimas seksualinių paslaugų teikimui) iš anksto apgalvotam išnaudojimui neturi reikšmės, jei buvo panaudota bet kuri iš pirmiau nurodytų priemonių. Šios sąvokos taip pat vertinamos ir pagal Lietuvos Respublikos BK 147 str. <...> prasmę. Todėl šioje byloje kai kurių merginų sutikimas vykti į JAE teikti seksualines paslaugas R. M., R. R. ir R. P. atsakomybės neeliminuoja“⁸⁷. Tiesa, pasitaikė tam tikrų kvestionuotinių kazusų, kurie ir įtakojo pateisinamą įstatymų leidėjo siekį BK *expressis verbis* išgryninti asmens sutikimo prekybos žmonėmis atveju vertinimą. Pastarieji įvardijami toliau.

Suprantama, jog pirmieji platesni, 2005 metų, prekybos žmonėmis normos pakeitimai, naujų požymių gausa teismų praktikoje sąlygojo tam tikra sumaištį, susijusią su asmens laisvės pažeidimo nustatymu. Atskaitos tašku tapo, dabar jau šabloninė, kasacinė nutartis, nustačiusi konkrečias laisvės pažeidimo vertinimo ribas. Byloje, kurioje G.D. nuteista už tai, kad į prostituciją įtrauktą E.K. pasikėsino parduoti asmenims, veikusiems pagal nusikalstamos veikos imitacijos elgesio modelį, pasisakyta, jog „veika gali būti kvalifikuojama kaip BK 147 straipsnyje numatytas nusikaltimas tik nustačius, kad žmogaus laisvė buvo pažeista. Nagrinėjamoje byloje nuteistosios veiką kvalifikuojant pagal BK 147 straipsnį privaloma

⁸⁶ Fedosiuk, O., *supra* note 50, p. 57.

⁸⁷ Vilniaus apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2008 m. lapkričio 10 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje (bylos Nr. 1-107-166/2008).

konstatuoti, kad nukentėjusiosios E. K. asmens laisvė buvo suvaržyta, palenkiant jos valią bent vienu iš BK 147 straipsnio (2005 m. birželio 23 d. redakcija) dispozicijoje nurodytų valios palenkimo būdų. <...> nenustačius, kad laisvė buvo suvaržyta, veika pagal BK 147 straipsnį negali būti kvalifikuojama. Tokiu atveju gali būti tik sprendžiamas baudžiamosios atsakomybės klausimas už vienos iš 307 BK straipsnyje numatytų veikų padarymą”⁸⁸. Tokia pozicija tapo dominuojanti formuojant ir vėlesnę teismų praktiką prekybos žmonėmis baudžiamosiose bylose ir yra gaji iki šiol. Deja, pasitaiko atvejų, kuomet teismai nesivadovauja pastarąja taisykle, ko pasekoje pateikia paradoksalių vertinimų. Byloje, kurioje J.K ir R.T buvo kaltinami įkalbėję K.P ir G.J dirbti prostitutėmis ir gabenę jas į Vokietiją, kur buvo sutarę parduoti, teismas konstatavo: „iš telefoninių pokalbių nustatyta, kad abu kaltinamieji turėjo tikslą merginas išvežti dirbti prostitutėmis, jie patys jas įkalbinėjo tai daryti. Vokietijoje jie turėjo už jas gauti 2000 eurų. Abu verbavo šias merginas, rūpinosi jų rūbais, reikalingais dokumentais. Pasinaudodami sunkia jų materialine padėtimi ir jų pažeidžiamumu, įkalbėjo jas ir vežė į Vokietiją šiam darbui. Tai, kad abi merginos sutiko, šios nusikalstamos veikos nedekriminalizuoja. Tačiau jų nusikalstamų veikų kvalifikavimas ir pagal BK 147 str.1 d. negalimas, nes esant asmenų sutikimui vykti ir verstis prostitucija, teigti apie prekybą žmonėmis negalima, kadangi nėra šio straipsnio dispozicijoje nurodytų požymių. Prekyba žmonėmis sudėčiai konstatuoti būtina nustatyti objektyvius požymius, tai yra bent vieną nusikalstamą veikimą ar neveikimą ir bent vieną valios palenkimo būdą. Valios palenkimo būdas nėra nustatytas. Todėl pagal BK 147 str. 1 d. kaltinamieji išteisintini, nesant jų veikoje šio nusikaltimo sudėties”⁸⁹. Tokia argumentacija atskleidžia dvi grubias teisinio vertinimo klaidas. Pirmoji – susijusi su jau aptarta asmens sutikimo problema: akivaizdu, jog teismas neatsižvelgė į minėtas galiojančias tarptautines bei regionines nuostatas, nukentėjusiųjų sutikimą nepagrįstai suabsoliutino ir dėl to be reikalo eliminavo atsakomybę už prekybą žmonėmis. Antroji klaida – dar absurdiškesnė: konstatuota, jog nenustatytas joks valios palenkimo būdas, nors teismas ir pripažino, jog kaltininkai naudojosi nukentėjusiųjų sunkia materialine padėtimi, pažeidžiamumu, kas, neginčijamai, ir yra priskirtina tokiems būdams. Aptarta praktika, vienareikšmiškai, yra ydinga ir netoleruotina.

Literatūroje sutinkama nuomonė, jog aukščiau aptartas laisvės pažeidimo vertinimas tam tikra prasme siaurina prekybos žmonėmis nusikaltimo inkriminavimo galimybę, kadangi „moterų išvežimas užsiimti prostitucija į užsienį vertybiniu požiūriu vis dėlto priešingas laisvei”⁹⁰, nors poveikis nukentėjusiųjų valiai ar griežta kontrolė jų atžvilgiu ir neužfiksuota. Su tokiu požiūriu sunku sutikti, nes jis paremtas tik prielaida, jog nukentėjusiųjų laisvė,

⁸⁸ Lietuvos Aukščiausiojo teismo nutartis (bylos Nr. 2K-366/2006), *supra* note 54.

⁸⁹ Klaipėdos apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2011 m. gruodžio 7 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje (bylos Nr. 1-11-174/2011).

⁹⁰ Fedosiuk, O., *supra* note 50, p. 58.

atsižvelgiant į numanomą tokių nusikaltimų scenarijų, bet kokiu atveju bus suvaržyta ateityje, taigi – palaikoma Lietuvos Aukščiausiojo teismo pozicija⁹¹. Baudžiamoji teisė, būdama *ultima ratio* priemone, draudžia asmenį pripažinti kaltu remiantis ne konkrečiais įrodymais, o prielaidomis, todėl toks aiškinimas nėra utilitarus. Taip pat, esama prekybos žmonėmis sąvoka „<...> nebuvo siekta apimti savanoriškos prostitucijos atvejų, o manyta, jog valstybės ją akceptuos atsižvelgdamos į savo specifinį teisinį prostitucijos režimą”⁹². Vadinasi, baudžiamajame įstatyme atsispindinti prekybos žmonėmis ir nusikaltimų, susijusių su prostitucija (įtraukimas į prostituciją, pelnymasis iš kito asmens prostitucijos), skiriamoji riba yra tikslinga, suradus „stipresnį prekybos žmonėmis priešingumo laisvei akcentą”⁹³, kuris ir yra įprasminamas šios nusikalstamos veikos dispozicijoje nurodytais asmens valios palenkimo būdais.

2.2.2. Pavojinga veika, kuria kėsiniama į asmens laisvę

Baudžiamasis įstatymas prekybos žmonėmis normos dispozicijoje nurodo nemažą kompleksą pavojingų veikų, kuriomis kaltininkas gali kėsintis į nukentėjusiojo laisvę. Taigi, kiekvienu atveju, privalu nustatyti bent vienos iš galimų, alternatyvių veikų buvimą. Tokios yra *a) asmens pardavimas ar kitoks perleidimas b) pirkimas ar kitoks įgijimas c) verbavimas d) gabenimas e) laikymas nelaisvėje*.

Kadangi nusikaltimo sudėtis yra formalioji, jo baigtumo momentui reikšmingas jau pats nusikalstamas procesas, įprasminantis vieną iš paminėtų veikų, o ne kaltininko pasiektas (nepasiektas) rezultatas. Tiesa, kai kurie baudžiamosios teisės mokslininkai linkę manyti, jog nusikaltimo sudėtis, visgi, yra mišri – „<...> dalis veikų, pavyzdžiui, pirkimas, pardavimas, yra materialios, kita dalis, pavyzdžiui verbavimas, gabenimas, yra formalios”⁹⁴. Pritariant tokiam samprotavimui, reiktų įvardyti pirkimo – pardavimo padarinius, kurie apsprendžia veikos baigtumo momentą. Pasvarsčius, lieka neaišku, ar tai pinigų perdavimas – priėmimas, ar faktinis pardavėjo asmens perdavimas pirkėjui ir pan., todėl minėta nuomonė vertinama kritiškai.

Tolimesnėje darbo dalyje, pasinaudojant realiais baudžiamųjų bylų pavyzdžiais, siekiama perteikti prekybos žmonėmis nusikaltimui būdingų, alternatyvių veikų prasmę bei išryškinti tam tikrus kai kurių veikų identifikavimo probleminius aspektus.

⁹¹ Lietuvos Aukščiausiojo teismo nutartis (bylos Nr.2K-366/2006), *supra* note 54.

⁹² Dunne, J.L. Hijacked: How Efforts to Redefine the International Definition of Human Trafficking Threaten its Purpose. *Willamette Law Review* [interaktyvus]. Salem: Willamette University College of Law, 2012, t. 48 (403), p. 411 [žiūrėta 2012-10-15].

<http://heinonline.org.skaitykla.mruni.eu/HOL/Page?handle=hein.journals/willr48&div=17&collection=journals&set_as_cursor=23&men_tab=srchresults&terms=consent%5Bof%5Bvictim%5D%5Bhuman%5Btrafficking&type=matchall>.

⁹³ Fedosiuk, O., *supra* note 50, p. 58.

⁹⁴ Burda, R.; Gruodytė, E; Krikščiūnas, R., *supra* note 56, p.15.

2.2.2.1 Asmens pirkimo – pardavimo, įgijimo – perleidimo sandoriai

Asmens pirkimas – pardavimas – tai „<...> kontrolės kito žmogaus atžvilgiu įgijimas ar perleidimas”⁹⁵ išnaudojimo ketinimais. Kadangi pats žmogus savo prigimtimi negali būti tapatinamas su „preke”, lygiaverte visuomenėje įprastų sandorių objektams, suprantama, jog analizuojamas susitarimas jokių būdu netelpa į civilinės teisės rėmus⁹⁶. Tiesa, asmuo yra nevaržomas „parduoti” savo darbinius, intelektualinius, kūrybinius gebėjimus, todėl būtent naudojami valios palenkimo būdai akcentuoja aptariamą veikos priešingumą žmogaus laisvei, išryškina asmens užvaldymo išnaudojimo tikslais faktą. Asmens pirkimo – pardavimo (kitokio įgijimo – perleidimo) sandoris įprastai yra kruopščiai suplanuotas bei organizuotas, kaltininkai iš anksto suderina ir išsiaiškina aukų „<...> būsimas darbo detales ir ypatybes, baudų sistemą esant jų nepaklusnumui, ir pabėgus, jų fizinę būklę <...>”⁹⁷, siekia optimaliausio ir sklandžiausio varianto nusikalstamiems ketinimams realizuoti. Praktikoje dažniausi atvejai, kuomet už parduodamus asmenis atsiskaitoma pinigine išraiška: „2000 m. rugsėjo - 2001 m. gegužės mėn. laikotarpiu, Ž. S. ir R. B., grupėje, pasinaudodami I. Š. pažeidžiamumu, apgaule žadėdami užsienyje darbą ir gerą uždarbį, ko iš tikrųjų negalėjo užtikrinti, verbavo I. Š. dirbti prostitute, gabeno ją iš (*duomenys neskelbtini*) ir pardavė Z. J. (ikiteisminis tyrimas nutrauktas- mirus) ir nenustatytam asmeniui už 600 litų”⁹⁸. Tiesa, čia pat pastebėtina, jog teismų praktikoje įsigalėjęs požiūris, kad turinės naudos, gautos sandoriui nusisekus, dydis juridinei kvalifikacijai nėra reikšmingas ir šią aplinkybę įrodyti nėra teismo prievolė: toje pačioje byloje, tik jau kito asmens pardavimo epizode numatyta, jog „<...> teismas vadovaujasi kaltinamųjų parodymais, kadangi Ž. S. buvo nurodęs 200 JAV dolerių sumą parduodant V. N.- P. ir 400 JAV dolerių parduodant L. R.- D., R. B. buvo nurodęs, kad už abi nukentėjusias jie gavo 1500 litų sumą, o už I. Š. 600 litų sumą, todėl teismas iš kaltinimo išjungia 1000 JAV(4000 litų) dolerių sumą parduodant V. N. ir L. R., kadangi tokia suma byloje nenustatyta, o ir kvalifikacijai tai neturi reikšmės”⁹⁹. Kita vertus, matyti, jog esant objektyviems duomenims, teismas pasisako dėl konkrečių byloje figūruojančių sumų, gautų – suteiktų parduodant – perkant nukentėjusiuosius. Egzistuoja situacijos, kuomet nėra reikiamybės nustatyti ir paties pinigų perdavimo – priėmimo fakto, kadangi nukentėjusysis gali patekti kito asmens kontrolėn ir mainais, dovanojimo būdu, skolon, garantuojant vėlesnį atlygį, už suteiktas ne materialinio pobūdžio paslaugas ir t.t. Būtent tai

⁹⁵ Fedosiuk, O., *supra* note 50, p. 58.

⁹⁶ Bieliūnas, E., Švedas, G., Abramavičius, A. *Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras*. II tomas, I dalis. Specialioji dalis (99-212 str.). Vilnius: Registrų centras, 2009, p. 162.

⁹⁷ Gutauskas, A. Prekybos žmonėmis baudžiamojo teisinio vertinimo ypatumai teismų praktikoje. *Verslo ir teisės aktualijos*. 2009, t. 3, p. 148.

⁹⁸ Šiaulių apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2009 m. vasario 13 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje (bylos Nr. 1-14-135/2009).

⁹⁹ *Ibid.*

sudaro kitokio asmens perleidimo ar įgijimo veikų, įstatymo įvardijamų baustinomis, esmę. Tokią nuomonę pateikia ir teismai praktinėje veikloje: byloje, kurioje moterys ir merginos kaltininkų buvo gabenamos į Angliją, Olandiją, Airiją ir, panaudojant apgaulę, žadant įdarbinti, surasti būstą, žinant, kad faktiškai jos bus įtrauktos į prostituciją, buvo parduotos paminėtose užsienio šalyse albanų ir kitų tautybių asmenims, pasisakyta, jog „<...> aplinkybės leidžia daryti neabejotiną išvadą, kad nuteistieji, verbuodami, gabendami ir perduodami nukentėjusiąsias užsienio valstybėse veikiantiems asmenims, siekė iš to gauti turtinės naudos ir ją gavo. Kita vertus, teisėjų kolegija atkreipia dėmesį į tai, kad nusikalstamos veikos kvalifikavimui pagal BK 147 straipsnį pakanka nustatyti, kad nukentėjęs asmuo kaltininko buvo perduotas į kito asmens kontrolę, žinant, kad jis bus įtrauktas į prostituciją. Tuo tarpu, ta aplinkybė, ar nustatytas už jį perduodamų pinigų faktas, esminės įtakos nusikalstamos veikos kvalifikavimui pagal šį BK specialiosios dalies straipsnį neturi“¹⁰⁰. Literatūroje sutinkama ir tam tikra asmens įgijimo – perleidimo proceso klasifikacija¹⁰¹, kurios pagrindu laikomas asmens laisvės suvaržymo momentas: kaltininkas įgyja ar perleidžia iki sandorio laisvą žmogų; arba auka tiesiog keičia savo „šeimininką“. Atsižvelgiant į dabartinę prekybos žmonėmis normos konstrukciją ir tai, jog asmens laisvės varžymu, panaudojant tam tikrus valios palenkimo būdus, laikytinos, dar iki pirkimo – pardavimo sandorio, įgyvendinamos veikos, tokios kaip, verbavimas, gabenimas ir t.t., o pats sandoris, įprastai yra tik paskutinioji nusikalstamų veiksmų grandis, manytina, jog toks skirstymas nebėra tikslingas.

2.2.2.2. Teisei priešingas verbavimas

Verbavimas kaip veika, įeinanti į prekybos žmonėmis nusikaltimo sudėtį, „<...> iš esmės yra specifinė nukentėjusiojo asmens įgijimo forma, pasireiškianti aktyviais kaltininko veiksmais, kuriais siekiama palenksti kito asmens valią ir perimti jį savo ar kito asmens kontrolėn“¹⁰². Kaip taisyklė, būtent ši veika seka pirmiausiai iš visų būdingų prekybai žmonėmis. Paprastai, jau minėti aktyvūs veiksmai yra asmens įkalbinėjimas (skatinimas, raginimas, pažadai), stimuliuojantis pasirinkti tokį elgesio variantą (sutikti su siūlymu, atiduoti asmens tapatybės dokumentus, išvykti svetur ir t.t.), kuris vėliau ir atvers visas galimybes šį asmenį kontroliuoti, juo manipuliuoti ir jį išnaudoti. Terpė nusikalstamam verbavimui bei pastarojo būdų įvairovė kinta sutinkamai su visuomenėje atsirandančiomis naujomis paslaugų sferomis (pvz., tarpininkavimas įdarbinimo srityje), technologijų vystymusi (pvz., aukos verbuojamos internetu),

¹⁰⁰ Lietuvos apeliacinio teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2011 m. spalio 27 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje (bylos Nr.1A-66/2011).

¹⁰¹ Fedosiuk, O., *supra* note 53, p. 92.

¹⁰² Bieliūnas, E., Švedas, G., Abramavičius, A., *supra* note 96, p. 162.

populiariais socialiniais reiškiniais (pvz., santuokos su užsieniečiais) ir kitais faktoriais. Teismai praktinėje veikloje neretai konstatuoja, jog verbuojamas asmuo gali aiškiai suvokti išnaudojimo ketinimus jo atžvilgiu (pvz., atskleidžiamos išnaudojamojo pobūdžio darbo detalės, atlygio dydis, jo pasidalijimo schema, priklausomumas nuo tam tikrų asmenų ir pan.). Štai vienoje, iš jau minėtų baudžiamųjų bylų, kurioje merginos buvo perleistos – parduotos prostitucijai į JAE nustatyta, jog „kai kurios, nuslėpus nuo jų informaciją, kad gali tekti lytiškai santykiuoti su šeichu, buvo apgautos dėl kelionės tikslo, kai kurios sutiko vykti pas šeichą tikėdamos, kad šeichas jų nepasirinks. <...> nemaža dalis merginų sutiko vykti į Jungtinius Arabų Emyratus savo noru, suprasdamos kelionės tikslą (galimam išnaudojimui prostitucijai), gaudavo už tai atlygį, po išvykų saugiai grįždavo namo”¹⁰³. Vis tik, praktikoje dominuojanti situacija yra ta, kuomet piktavališkas eksploatacijos siekis asmeniui yra absoliučiai nežinomas: „2005 m. gegužės mėnesį R. C. ir R. S., veikdami organizuota grupe tarpusavyje ir su kitais bendrininkais, susipažino su L. B. 2005 m. gegužės mėnesio pabaigoje R. S., panaudodamas apgaulę: melagingai žadėdamas apgyvendinti ją užsienyje, įdarbinti kavinėje, įkalbėjo merginą vykti į Angliją. Nukentėjusioji, susiviliojusi apgaulingais pažadais, pasiryžo vykti į užsienį”¹⁰⁴. Konkrečiu atveju, kaltininkai, žinodami, jog nukentėjusioji užsienyje bus įtraukta į prostituciją, įtikinėdami ją, sąmoningai ir tikslingai nuslėpė tikrąjį žadamo darbo pobūdį. Esminga, jog nei vienas, aukščiau aptartas, aspektas kvalifikacijai neturi jokios įtakos, kaip ir faktas, jog verbavimas nenusisėkė – juridškai svarbus pats įtikinėjimo procesas ir jo metu panaudota valios palenkimo forma. Apžvelgus paskutiniųjų šešių metų baudžiamąsias bylas dėl prekybos žmonėmis, darytina pagrįsta išvada, jog kaltininkai verbavimo stadijoje, siekdami jiems reikiamo aukos apsisprendimo, veikiau linkę naudoti nesmurtinio pobūdžio taktiką – dažniausiai – pasitelkdami apgaulę ar pasinaudodami nukentėjusiojo pažeidžiamumu, priklausomumu. Tiesa, teisminė praktika atskleidžia ir kitą fatališką tiesą – pasibaigus verbavimo stadijai, tolimesnėse, valios palenkimo būdai, beveik neišvengiamai – prievartinės kilmės (fizinis, psichinis smurtas, laikymas nelaisvėje ir pan.).

2.2.2.3. Asmens gabenimas

Kita prekybos žmonėmis nusikaltimui tipiška veika – gabenimas, kuri, realizuojant nusikalstamą sumanymą, dažnai seka po verbavimo veikos. Lietuva pasaulyje tapatinama su prekybos žmonėmis „<...> kilmės, tranzito ir paskirties šalimi <...>”¹⁰⁵, nors valstybei

¹⁰³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2010 m. gegužės 25 d. nutartis baudžiamojame byloje (bylos Nr. 2K-289/2010).

¹⁰⁴ Lietuvos apeliacinio teismo nuosprendis (bylos Nr. 1A-66/2011), *supra* note 100.

¹⁰⁵ JAV ambasados Lietuvoje 2011 m. ataskaita dėl prekybos žmonėmis Lietuvoje [interaktyvus] [žiūrėta 2012-11-26]. <<http://vilnius.usembassy.gov/news-events/trafficking-in-persons/lithuania-country-trafficking-in-persons-report-2011.html>>.

charakteringiausias (ypač išnaudojimo prostitucijai tikslais) asmenų gabenimas per Lietuvos teritoriją arba iš jos į Vakarų Europą. Gabenimas suprantamas kaip procesas, kuomet asmuo panaudojant bet kokius būdus ir priemones perkeliamas erdvėje iš vieno buvimo taško į kitą: „N. J., veikdamas su ikiteisminio tyrimo nenustatytais asmenimis, <...> panaudodamas apgaulę, t.y. žinodamas, kad E. J. ir J. G. turi tikslą įsidarbinti užsienyje barmenėmis ir nesutinka dirbti prostitutėmis bei nutylėdamas savo ketinimą jas parduoti kaip prostitutas ir taip jas įtraukti į prostituciją, ir iš to su nusikaltimo bendrininkais pasipelnyti, gabeno jas prostitucijai iš Lietuvos Respublikos Panevėžio miesto Ateities gatvės į Ispanijos Karalystę San Frugecio (Alikantė) <...>”¹⁰⁶. Remiantis bylos aplinkybėmis, kaltininkai patys, automobiliu, gabeno moteris į pardavimo (ir vėlesnio išnaudojimo) vietą. Neretai pasitaiko atvejų, kuomet nukentėjusieji ne iš karto gabenami būtent į faktinio išnaudojimo vietą – tarpiniuose maršruto taškuose asmenys aprodomi būsimiems pirkėjams, koreguojama jų „prekinė išvaizda”, šie apgyvendinami prieš transportavimą į užsienį ir t.t.: „L.L. nuteistas už tai, kad <...> turint tikslą parduoti asmenį, <...> Vilniaus mieste susipažinęs su O. F., įkalbėjo ją važiuoti į Angliją ir ten dirbti bare padavėja, <...> nuvežė O. F. į Kauno m., kur organizavo jai sveikatos patikrinimą pas gydytoją ginekologą, po to nupirko jai kelnes ir batus, apmokėjo šukuosenos darymą, atvežė į Vilniaus oro uostą <...>”¹⁰⁷. Veikos kvalifikacijai tai teisinės reikšmės neturi ir bet kuris asmens transportavimo epizodas reiškia asmens gabenimą, kadangi baudžiamojo įstatymo raidė įsakmiai nenurodo, jog kontroliuojamas asmuo būtinai turi pasiekti paskutinąją – t.y. išnaudojimo vietą. Juridiškai naudinga ir nuostata, jog gabenimu pripažįstamas ne tik tiesioginis asmens transportavimas (pvz. vežimas automobiliu), bet ir lydėjimas kelionėje (pvz., kartu skrendant lėktuvu ar važiuojant autobusu ir pan.), suteikianti platesnes galimybes patraukti baudžiamajon atsakomybėn visus susijusius asmenis: „R. Š. ir R. C. nuteisti už tai, kad, veikdami organizuota grupe, turėdami tikslą parduoti žmogų, <...> įkalbėjo J.K. važiuoti gyventi ir dirbti Anglijoje padavėja arba valyti kambarius viešbutyje, pažadėjęs, kad jeigu darbo ir gyvenimo sąlygos nepatiks, tai bet kada ji galės grįžti į Lietuvą. J. K. sutikus važiuoti į Angliją, R. Š. nupirko lėktuvo bilietą ir 2005 m. liepos 9 d. nukentėjusioji, lydima R. C., atskrido į Londono oro uostą, kur R. C. ją pardavė už 2000 Didžiosios Britanijos svarų sterlingų (10 141,20 Lt)”¹⁰⁸. Kita vertus, logiška, jog situacijose, kuomet nukentėjusysis keliauja pats, be palydos, niekieno neverčiamas, gabenimo požymis neturėtų būti įžvelgiamas. Šis principas turi svarią išimtį – išskyrus atvejus, kuomet toks asmens judėjimas yra kaltininko iš anksto paruošto plano dalis ir nukentėjusiojo apsisprendimas

¹⁰⁶ Panevėžio apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2008 m. birželio 18 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje (bylos Nr. 1-37-337/2008).

¹⁰⁷ Lietuvos apeliacinio teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2009 m. gegužės 28 d. nutartis baudžiamojoje byloje (bylos Nr. 1A-122/2009).

¹⁰⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2010 m. spalio 5 d. nutartis baudžiamojoje byloje (bylos Nr. 2K-361/2010).

judėti yra išprovokuotas kaltininko kontrolės bei įsakmių nurodymų (pvz. aukai nupirkti kelionės bilietai, liepta vykti į užsienį, kur ją pasitiks tam tikri asmenys)¹⁰⁹: „2006 m. kovo mėnesį D. A., veikdamas organizuota grupe su neidentifikuotu albanų tautybės asmeniu, Raseinių rajone, Skaudvilės kaime, susipažino su G. M. ir įkalbėjo ją vykti dirbti į Airiją. Užverbavęs merginą, 2006 m. kovo 17 d. D. A. atvežė ją į Vilniaus oro uostą, nupirko bilietą į lėktuvo reisą, ir, žinodamas, kad nukentėjusioji bus įtraukta į prostituciją, nuslėpęs šį faktą, paaiškino jai, kad Dublino oro uoste ją pasitiks jo pažįstamas Darius. Faktiškai Dublino oro uoste nukentėjusiąją pasitiko albanų tautybės asmuo, kuris ją nusipirkęs iš D. A., įtraukė į prostituciją”¹¹⁰.

Nagrinėjant asmenų transportavimą išnaudojimo tikslais, paminėtina ir Europos Tarybos pozicija, suformuluota aiškinant 2005 m. Europos Tarybos konvenciją dėl veiksmų prieš prekybą žmonėmis, skelbianti, jog „<...> tarpvalstybinės prekybos žmonėmis atvejais, nebūtina nustatyti, kad auka į nacionalinę teritoriją pateko neteisėtai, ar šiuo metu joje yra nelegaliai”¹¹¹, suponuojanti išvadą, jog praktikoje jau kilo klausimas dėl šio aspekto. Numatytasis principas susiaurino įrodinėtinių aplinkybių sąrašą ir, be abejo, palengvino našta įrodinėjimo subjektams.

2.2.2.4. Asmens laikymas nelaisvėje

Asmens laikymą nelaisvėje išnaudojimo tikslais įprasmina tokie kaltininko veiksmai, kuriais jis suvaržo nukentėjusiojo laisvę judėti fiziškai, palaužia asmens valią apsispręsti dėl pageidaujamos buvimo vietos. Nusikalstamas standartas čia – aukos pagrobimas, laikymas uždaroje, izoliuotoje vietoje, slėpimas, užkertant bet kokius komunikacijos kelius, saugant laikymo vietą ir pan. Iš baudžiamųjų bylų analizės aiškėja, jog auka gali būti laikoma nelaisvėje prieš savo norą arba savo paties sutikimu, tačiau atkreiptinas dėmesys, kad tai „nepanaikina galimybės inkriminuoti šią veiką, nes svarbu yra ne tai, kaip nukentėjusysis vertina situaciją, bet objektyvus jo negalėjimas pasirinkti savo buvimo vietos”¹¹². Analizuojamoje teismų praktikoje sutinkama gana kontraversišκών teismų sprendimų, susijusių su aptariamu objektyviuoju prekybos žmonėmis požymiu. Štai vienoje byloje kaltininkas siekdamas įtraukti nukentėjusiąją G.P. į prostituciją ir pasipelnyti, pasinaudodamas jos pažeidžiamumu, paimdamas jos pasą, apgaule žadėdamas gerą darbą ir uždarbį, tačiau to negalėdamas užtikrinti, pasinaudodamas G. P. priklausomumu, nupirko ją už 1000 Lt, apie dvi savaites naudodamas fizinį smurtą ir grasinimus, laikė užrakintą bute Mažeikiuose, o po to išgabeno prostitucijai į Ispaniją. Laisvės atėmimo faktas, lyg ir akivaizdus, tačiau čia pat pateikiamas prieštaringas teisinis vertinimas: „G. P. valios

¹⁰⁹ Bieliūnas, E., Švedas, G., Abramavičius, A., *supra* note 96, p. 162.

¹¹⁰ Lietuvos apeliacinio teismo nuosprendis (bylos Nr. 1A-66/2011), *supra* note 100.

¹¹¹ Europos Tarybos aiškinamoji ataskaita dėl 2005 m. Europos Tarybos konvencijos dėl veiksmų prieš prekybą žmonėmis [interaktyvus] [žiūrėta 2012-11-27]. <<http://conventions.coe.int/Treaty/EN/Reports/Html/197.htm>>.

¹¹² Fedosiuk, O., *supra* note 50, p. 55.

palenkimo faktas nagrinėjamoje byloje taip pat nustatytas. <...> ji prieš savo valią buvo laikoma bute, kuriame turėjo teikti lytines paslaugas, nuolat buvo grasinama, kartą V. K. panaudojo prieš ją fizinį smurtą; pasak nukentėjusiosios, „telefono laidas buvo nupjautas, durys užrakintos“¹¹³. Tokia argumentacija suponuoja išvadą, jog teismas laisvės atėmimo veiką tapatina su valios palenkimo būdu. Pastebėtina, jog pati BK pateikta prekybos žmonėmis definicija savaime išprovokuoja tam tikrus nelogiškumus, būtent – veikos ir veikos padarymo būdo sutaptį¹¹⁴. Konkrečiu atveju, laisvės atėmimą atspindintys veiksmai gali būti suprasti ir kaip kitokio galimybės priešintis atėmimo požymis. Vis tik, manytina, jog toks juridinis alogizmas neturėtų tapti pateisinamu pagrindu jau minėtam teismų vertinimui ar jį įtakoti. Pritartina pažiūrai, jog „<...> kaltinamajame akte ar apkaltinamajame nuosprendyje patartina tiksliai nurodyti, kokiais veiksmais pasireiškė veika, o kokiais – jos padarymo būdas“¹¹⁵. Plėtojant temą, pabrėžtina, jog teismai kartais apskritai nepagrįstai nesiryžta kaltininkų veiksmų priskirti laisvės atėmimo veikai, nors tokia identifikacija aiškiai išplaukia iš bylos aplinkybių. Pavyzdžiui, darbe jau ne kartą cituotoje byloje, kuomet merginos buvo gabenamos prostitucijai į JAE, teismas laikė įrodyta aplinkybę, jog „merginos buvo apgyvendinamos tvoromis aptvertuose namuose, vartai buvo rakinami, taigi jų judėjimo laisvė buvo ribojama“¹¹⁶. Taigi, nors tam tikroje teritorijoje merginos galėjo laisvai judėti, nuo išorinio pasaulio jos buvo atskirtos. Tačiau, byloje tokie veiksmai nepriskirti nei laisvės atėmimo veikai, nei, pagaliau (nors tai, kaip aptarta aukščiau, ir nebūtų teisinga), jokiam valios palenkimo būdui. Tokį atmetiną vertinimą sunku komentuoti, o ir neginčytina – tai vienas iš ydingos teisminės praktikos pavyzdžių. Pasitaiko ir visiškai priešingų atvejų, kuomet teismai, neįvertinę visų byloje reikšmingų aplinkybių, susijusių su laisvės atėmimu, pateikia klaidingą jų teisinį vertinimą, kaltininkams be pagrindo inkriminuodami aptariamą veiką. Štai vienoje byloje L. D. ir R. D. nuteisti už tai, kad, veikdami bendrininkų grupe su M. L., pagal išankstinį susitarimą, iš M. L. įgijo apgaule atgabentą nukentėjusiąją J. D., pažadėdami M. L. už tai ateityje sumokėti 3000 Lt, po ko L. D. vairuojamu automobiliu nugabeno nukentėjusiąją J. D. į viešbutį „Salduvė“, laikė nukentėjusiąją nelaisvėje viešbučio kambaryje, A. P. ją saugant, siekdami, kad J. D. kitą dieną būtų išgabenta į Graikiją, kur būtų įtraukta į prostituciją. Kasacinės instancijos teismas pažymėjo, jog žemesnių instancijų teismai, konstatuodami laisvės atėmimo veiką, neatsižvelgė į tokias aplinkybes kaip „<...> nukentėjusioji visą laiką, tiek būdama automobilyje su vaikinais, tiek likusi jame viena bei būdama minėtame viešbutyje, turėjo veikiantį mobilųjį telefoną ir laisvai juo disponavo, o tai rodo, jog nebuvo siekta nukentėjusiosios izoliuoti nuo galimybės palaikyti ryšį

¹¹³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2009 m. gruodžio 15 d. nutartis baudžiamojoje byloje (bylos Nr. 2K-429/2009).

¹¹⁴ Fedosiuk, O., *supra* note 50, p. 59.

¹¹⁵ *Ibid.*

¹¹⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis (bylos Nr. 2K-289/2010), *supra* note 100.

su aplinka. J. D. ne kartą buvo likusi viena, šalia esant pašaliniam asmeniui, kurie galėjo suteikti jai pagalbą, tačiau ji tiesiogiai į juos nesikreipė, niekaip nerodė, jog jai ši reikalinga. Atkreiptinas dėmesys ir į tai, kad J. D. įvykio metu buvo neblaivi, jai buvo nustatytas 1,55 promilės girtumas (b.l.41-42), tai rodo, jog nukentėjusioji su A. P. kambarioje girtavo, užuot bandžiusi iškart pabėgti ar kviesti pagalbą. Pažymėtina ir tai, kad nukentėjusioji galėjo nevaržomai vaikščioti į tualetą, o kambario durys, per kurias galėjo patekti į viešbučio koridorių, nebuvo užrakintos. Atkreiptinas dėmesys ir į tai, kad J. D. išbėgus iš kambario jos niekas nesivijo, nes, kaip patvirtino viešbučio administratorė, A. P. po nukentėjusios pasišalinimo vestibulyje pasirodė praėjus penkioms minutėms¹¹⁷.

Remiantis tuo kas išdėstyta, manytina, jog laisvės atėmimo veikos vertinimas teismų praktikoje neretai yra daugiaprasmiškas ir probleminis, o, svarbiausia, tokiais atvejais – brėžiantis klaidingas gaires vėlesniems teismų sprendimams, tuo tarpu, kitų, aptartų veikų identifikacija teismams, įprastai, nesukelia jokių keblumų.

2.2.3. Nusikalstamos veikos įgyvendinimo būdai

Konstatavus bent vienos iš prekybos žmonėmis normoje numatytų, alternatyvių veikų buvimą, kyla pareiga įrodyti ir bent vieną iš kitų, taip pat alternatyvių nusikaltimo sudėties požymių, t.y. bent vieną asmens valios palenkimo būdą, nes tik tuomet įmanoma kalbėti apie asmens laisvės suvaržymą. Kaip jau minėta, įrodyti valios palenkimo būdą itin svarbu, kai asmuo kaltininko kontrolėn patenka savo sutikimu, kadangi nustačius bent vieną iš jų, toks sutikimas tampa absoliučiai bereikšmis. Veikos padarymo būdai yra šie: *a) fizinis smurtas b) grasinimai c) kitoks atėmimas galimybės priešintis d) pasinaudojimas asmens priklausomumu e) pasinaudojimas asmens pažeidžiamumu f) apgaulė g) pinigų priėmimas ar sumokėjimas, kitokios naudos gavimas ar suteikimas asmeniui, kuris faktiškai kontroliuoja nukentėjusį asmenį.*

Toliau darbe siekiama apžvelgti asmens valios palenkimo būdų sampratą tiek mokslinėje doktrinoje, tiek teismų praktikoje, taip pat atrasti kritikuotiną teismų požiūrį įvairiais susijusiais aspektais bei pateikti tam tikras rekomendacijas, tiek dėl veikos padarymo būdų interpretacijos, tiek dėl jų vertinimo.

---

¹¹⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2012 m. vasario 6 d. nutartis baudžiamojoje byloje (bylos Nr. 2K-17-2012).

2.2.3.1. Fizinio smurto panaudojimas

Siekiant atskleisti fizinio smurto, kaip prekybos žmonėmis normos dispozicijoje nurodyto valios palenkimo būdo esmę, tikslinga naudoti teismų praktikoje nusistovėjusį aiškinimą, pagal kurį „<...> fizinio smurto panaudojimas yra tada, kai nukentėjusiojo asmens esamam ar galimam pasipriešinimui įveikti kaltininkas panaudoja veiksmus, kuriais pažeidžiamas nukentėjusiojo asmens kūno neliečiamumas, žmogaus kūno audinių ar organų anatomicinis vientisumas arba jų funkcijos. Tai gali būti nukentėjusiojo mušimas, rankų užlaužimas, nukentėjusiojo užgulimas, prispaudimas, smaugimas, priverstinis alkoholio, narkotinių, psichotropinių medžiagų ar žmogaus valią paveikiančių vaistų sugirdymas ir pan.“¹¹⁸. Toks fizinio smurto apibrėžimas neatspindi bendro jo panaudojimo kryptingumo, kuris, P. Kujalio įsitikinimu¹¹⁹, yra asmens valios laisvės praradimas, galimybės apspręsti dėl pageidaujamo elgesio varianto praradimas, tapimas paprastu kaltininko įrankiu. Ši pažiūra – itin suderinama su prekybos žmonėmis koncepcija apskritai bei taikliai atskleidžia asmens palenkimo kaltininko valiai planą, panaudojus ne tik fizinį smurtą. Pretekstas kaltininko smurtui gali būti bet koks – nukentėjusiojo pasipriešinimas, valdžios, pranašumo demonstravimas, noras išgąsdinti ir pan., tačiau įrodinėjant tai reikšmės neturi, pakanka paties fakto, jog kaltininkas jį naudojo: „Ž. S., siekdamas įtraukti merginas į prostituciją ir pasipelnyti, pasinaudodamas nepilnametės I. E. asmenybės pažeidžiamumu, apgaule įkalbinėdamas ją, kad dirbdama užsienyje ji gerai uždirbs, ko iš tikrųjų negalėjo užtikrinti, verbavo nepilnametę I. E. dirbti prostitute, gabeną ją iš (*duomenys neskelbtini*) į (*duomenys neskelbtini*), tiksli vieta nenustatyta, pardavė nepilnametę I. E. už 100 JAV dolerių nenustatytam asmeniui. <...> nukentėjusioji I. E. nurodė, kad <...> Ž. S. jai keletą kartų siūlė dirbti prostitute, sakė, kad gerai uždirbs. Ji iš pradžių nesutiko ir Ž. S. savo namuose (*duomenys neskelbtini*) gatvėje sudavė jai kelis smūgius, paėmė iš jos pasą<...>“¹²⁰. Smurtavimo intensyvumas, o tuo labiau nukentėjusiojo reakcija į jį taip pat neįtakoja kvalifikacijos, kertinis momentas yra aukos kontrolės perėmimas ir jos demonstravimas. Tiesa, atkreiptinas dėmesys, jog prekybos žmonėmis norma apima nežymų ir nesunkų sveikatos sutrikdymą, tačiau kaltininkui sunkiai sutrikdžius nukentėjusiojo sveikatą, jam inkriminuojamas papildomas nusikaltimas pagal BK 135 ar 137 straipsnį iš sutapties su BK 147 straipsnyje numatyta nusikalstama veika (idealią sutaptį).

Bent minimalios diskusijos verta nuomonė, jog priverstiniai lytiniai santykiai ar kitoks lytinės aistros tenkinimas taip pat yra viena iš smurto raiškos formų. Tokia pozicija pateikta BK

¹¹⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato 2004 m. gruodžio 30 d. nutarimas Nr. 49 „Dėl teismų praktikos išžaginimo ir seksualinio prievartavimo baudžiamosiose bylose“. *Teismų praktika*. 2004, Nr. 22.

¹¹⁹ Kujalis, P. Prievarta – būtinojo reikalingumo pavojaus šaltinis. *Jurisprudencija*. 2004, t. 60 (52), p. 75.

¹²⁰ Šiaulių apygardos teismo nuosprendis (bylos Nr. 1-14-135/2009), *supra* note 98.

specialiosios dalies komentare¹²¹, o ir Direktyva 2011/36/ES seksualinės prievartos formas kviečia suvokti kaip sunkų smurtą. Analizuotoje teismų praktikoje pasitaikė atvejų, kuomet kaltininkai, turėdami auką savo dispozicijoje, atliko su ja prievartinį lytinį aktą, tačiau teismai dėl tokių epizodų konkrečiai nepasisakė, o atskira nusikalstama veika kaltinimuose neatsispindėjo, todėl galima teigti, jog pritariama minėtam aiškinimui. Mokslinė literatūra atsakymo taip pat nepateikia, tačiau ir nenurodo, jog prekyba žmonėmis apima nusikaltimus seksualinio apsisprendimo laisvei. Vis dėlto, manytina, jog tokios nusikalstamos veikos, kuriomis kėsinamasi į itin specifiską vertybę, rūšinę asmens laisvę – individualiai spręsti dėl savo seksualinio gyvenimo, negali įeiti į prekybos žmonėmis nusikaltimo sudėtį, suvokiant jas kaip smurto požymį, priešingu atveju, neišvengiamai bus iškreipta baudžiamojo įstatymų normų, saugančių tą vertybę, paskirtis ir esmė. Taigi, veikos, atitinkančios nusikaltimus seksualinio apsisprendimo laisvei, turi būti inkriminuojamos papildomai.

2.2.3.2. Grasinimas kaip būdas aukos valiai palenkti

Bene išsamiausiai grasinimo, kaip psichinės prievartos išraiškos, kvintesenciją baudžiamosios teisės teorijoje tyrinėjo ir atskleidė O. Fedosiuk, todėl toliau darbe, analizuojant pastarąjį asmens valios palenkimo būdą, remtasi būtent šio autoriaus pateikta grasinimo definicija ir kitomis susijusiomis išvalgomis¹²². Grasinimas turėtų būti suvokiamas kaip „pavojingas tyčinis poveikis kito asmens psichikai verčiant jį bijoti (bauginant), kad dėl tolimesnių grasinančiojo veiksmų ar neveikimo atsirastų tam tikrų neigiamų pasekmių“¹²³, kitaip tariant – bet koks pasipriešinimas turės neigiamą grįžtamąjį ryšį. Atkreiptinas dėmesys į būtinus grasinimo elementus. Pirmiausia, tai – pavojingumas, kuris išvelgiamas tuomet, kai analizuojamu poveikiu aiškiai (įvertinus bylos aplinkybes) kėsinamasi į visuomenėje deklaruojamas ir saugomas vertybes, o būtent – asmens laisvę ir valią pasirinkti elgesio variantą. Ne mažiau svarus yra subjektyvusis grasinimo pradas – tiesioginė tyčia, kurią įprasmina kaltininko suvokimas, jog tokiu poveikiu aukai jis sukelia baimę ir nori taip elgtis, siekdamas palenkti aukos valią ir priversti ją veikti pagal kaltininkui priimtina elgsenos modelį. Tiesioginė kaltininko tyčia bei jo lūkesčiai pasiekti jau minėtą tikslą apsprendžia ir grasinimo realumą (tikrumą), o tik toks juridinis grasinimo įvertinimas yra pakankamas pagrindas pripažinti jį baustiniu. Be abejo tai, ar grasinimas realus (tikras), ar būtent grasintojo valia yra impulsas neigiamų padarinių atsiradimui, sprendžiama kruopščiai išanalizavus faktines bylos aplinkybes. Taigi, prekybos žmonėmis atveju, kaltininkas sąmoningai baugina nukentėjusįjį įvairių neigiamų

¹²¹ Bieliūnas, E., Švedas, G., Abramavičius, A., *supra* note 96, p. 164.

¹²² Fedosiuk, O. Psichinės prievartos samprata baudžiamojoje teisėje. *Jurisprudencija*. 2001, t. 21 (13).

¹²³ Fedosiuk, O., *supra* note 50, p. 55.

padarinių atsiradimu, siekdamas ir tikėdamasis palaužti nukentėjusiojo valią apspręsti savo likimą bei perimti jį savo kontrolėn, priversti elgtis taip, kad šie jo veiksmai taptų vėlesnio išnaudojimo pretekstu.

Kalbant apie patį bauginimo procesą, itin naudinga idėja, jog jis nebūtinai pasireiškia baimės sukėlimu, kaip trumpalaikiu vyksmu, tačiau taip pat ir baimės palaikymu, kuomet pats kaltininkas tiesiogiai jau nebebaugina nukentėjusiojo, tačiau šis vis dar yra baimės ir nerimo būsenoje. Manytina, jog toks traktavimas būtų įmanomas ir prekybos žmonėmis atvejuose, ir tai leistų baudžiamajon atsakomybėn patraukti asmenis, kurie pasinaudoję ankstesnių kaltininkų aukai sukelta baimė, palenkia jos valią ir perima savo dispozicijon (pvz., prieš išvežant jas į užsienį, merginos laikomos izoliuotoje patalpoje, joms grasinama susidorojimu, o prireikus perkelti į saugesnę vietą, nusikaltimo bendrai žino apie tai, jog jos jau įbaugintos ir nebesipriešins).

Grasinimo turinys kontrastingas – bauginama panaudoti fizinį smurtą, nužudyti, sunaikinti turtą, atskleisti kompromituojančią informaciją, žinias apie neteisėtą veiklą ir pan., o pats grasinimas nukreipiamas ne tik į konkretų asmenį, bet ir į jo artimuosius, grasinama neigiamomis pasekmėmis tuojau pat arba ateityje, akivaizdžiai arba net ir netiesiogiai. Realūs pavyzdžiai iš teismų praktikos tik patvirtina tokio psichinio poveikio turinio įvairovę: „J.Š., <...> pasinaudodamas K.Č. pažeidžiamumu <...>, turėdamas tikslą pelnytis iš jos prostitucijos, <...> verbavo K. Č. vykti į Ukrainą dirbti prostitute, o pastarajai atsisakius tai daryti grasino išdaužyti buto, kuriame tuo metu gyveno nukentėjusioji, langus”¹²⁴. Iš pirmo žvilgsnio, čia galėtų kilti klausimas dėl grasinimo pavojingumo, tačiau, įvertinus, jog tikrasis kaltininko siekis yra tokio poveikio pagalba paveržti nukentėjusiąją savo kontrolėn, abejonės išnyksta. Kitas grasinimo pavyzdys: kai kurioms prostitucijai į JAE gabenamoms merginoms kaltininkė sakė, kad „<...> gali tekti teikti seksualines paslaugas šeichui ir <...> akcentavo, kad tokių pasiūlymų geriau neatsisakyti, nes šeichas gali supykti ir visas išsiųsti atgal į Lietuvą, nesumokėjęs pinigų”¹²⁵, kitoms, atskridus į tarpinį skrydžio maršruto tašką Frankfurte, „<...> panaudodama psichologinį smurtą, telefonu grasino, kad jeigu jos nevyks į Jungtinius Arabų Emyratus, turės jai sumokėti už lėktuvo bilietus po 10 000 litų”¹²⁶; kaltininkė, suvokdama savo grasinimo bauginamąjį pobūdį, palaužė nukentėjusiųjų valią ir realizavo nusikalstamus ketinimus. Grasinimo raiška taip pat labai įvairi: „žodžiu, raštu, tam tikru elgesiu. t.y. gestais, mimika, garsiu rėkimu, ginklo, peilio ar

¹²⁴ Lietuvos apeliacinio teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2009 m. birželio 12 d. nuosprendis baudžiamajame byloje (bylos Nr. 1A-240/2009).

¹²⁵ Vilniaus apygardos teismo nuosprendis (bylos Nr. 1-107-166/2008), *supra* note 87.

¹²⁶ *Ibid.*

kito panašios paskirties daikto rodymu, turto naikinimu, <...> nuolatiniais naktiniais skambučiais, asmens atviru sekimu, <...> baimę keliančios aplinkos sukūrimu ir pan.”¹²⁷.

O. Fedosiuk požiūriu¹²⁸, siekis įbauginti įgalina grasinimui priskirti ir fizinį smurtą. Tokia pažiūra teisinga, tačiau, vargu, ar tikslinga ją taikyti kalbant apie prekybos žmonėmis normą, kadangi pastarosios dispozicijoje fizinis smurtas išskirtas kaip savarankiškas veikos padarymo būdas, todėl visai pateisinamas bei pakankamas ir klasikinis jo suvokimas.

Visumoje, svarbiausia tai, jog bet kuri iš jau išvardytų grasinimo formų, rūšių ar išraiškų yra agresorius asmens laisvei ir apsisprendimui, kuriuo manipuliuoja kaltininkas, siekdamas tą asmenį užvaldyti ir nulemti neišvengiamą pastarojo išnaudojimą. Sveikintina, jog teismai praktinėje veikloje, remdamiesi faktinėmis bylos aplinkybėmis, tai atpažįsta ir įvertina visai nesudėtingai bei teisingai.

2.2.3.3. Kitoks atėmimas galimybės priešintis

Šis asmens valios palenkimo būdas įgalina baustinu pripažinti tokį kaltininko poveikį nukentėjusiajam, kuomet pastarojo pasipriešinimas įveikiamas visais kitais įmanomais būdais nei fizinis smurtas ar bauginantis poveikis. Teismų praktikoje gajus aiškinimas, jog kitoks galimybės priešintis atėmimas gali pasireikšti kaip „<...> nukentėjusiojo surišimas (jei tame naudojamas smurtas), migdomųjų ar kitokių valią paralyžuojančių vaistų, narkotinių arba prichotropinių medžiagų sugirdymas nukentėjusiajam be jo žinios ar apgaule arba kitaip prieš jo valią, melagingas kokios nors reikšmingos nukentėjusiojo apsisprendimui žinios pranešimas, uždarymas į izoliuotą patalpą atimant laisvę”¹²⁹. Apžvelgus pasirinktas baudžiamąsias bylas – tokio požymio apraiškų nerasta. Galbūt, tai susiję su tuo, jog šis veikos padarymo būdas kartais sutampa su viena iš alternatyvių veikų – laisvės atėmimu. Bet kuriuo atveju, abu prekybos žmonėmis normos elementus derėtų atriboti, ypač suvokiant, jog laisvės atėmimo atveju asmens kontrolės faktas yra daug ryškesnis.

2.2.3.4. Pasinaudojimas asmens priklausomumu.

Mokslinėje literatūroje pasinaudojimas priklausomumu traktuojamas kaip „<...> specifinė prievartos rūšis, kai nukentėjusiajam tiesiogiai arba užuominomis leidžiama suprasti, jog norint išvengti tam tikrų nemalonumų jis privalo paklusti kaltininko, nuo kurio priklauso,

¹²⁷ Fedosiuk, O., *supra* note 122, p. 107.

¹²⁸ *Ibid.*

¹²⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato nutarimas „Dėl teismų praktikos išžaginimo ir seksualinio prievartavimo baudžiamosiose bylose”, *supra* note 118.

valiai”¹³⁰. Kitaip tariant, kaltininkas suvokia, jog auka yra jo valinėje priklausomybėje, ir, piktavališkai pasinaudodamas tokia padėtimi, realizuoja nusikalstamus ketinimus. Baudžiamosios teisės doktrinoje įprasta, jog juridškai reikšmingas tik teisinis priklausomumas, taigi, kylantis, būtent, iš teisinių santykių, kurie apima atitinkamas asmenų teises ir pareigas, numato tam tikro teisinio pobūdžio pavaldumą ar pan.¹³¹. Tokie santykiai gali susiklostyti santuokos, giminystės, tarnybos ir pan. pagrindais. Visgi, analizuojant prekybos žmonėmis nusikaltimą, manytina, jog toks požiūris yra gana ribotas – čia priklausomumas gali būti ir ne teisinio pavidalo (pvz., dėl didelės įtakos, iškreiptai suvoktos pagarbos ir pan.). Apžvelgti prekybos žmonėmis baudžiamųjų bylų pavyzdžiai patvirtina, jog tokia pozicija teismų praktikoje jau angažuota – dažniausiai, asmens priklausomumas nuo kaltininko išplaukia iš tokių veiksmų kaip tapatybės dokumentų, kelionės bilietų, kitokių svarbių dokumentų atėmimas ir pan., pvz., daugiaepizodinėje prekybos žmonėmis byloje, viename iš epizodų, teismas konstatavo ir veikos įgyvendinimą, ir jos padarymo būdus, tarp kurių – pasinaudojimą priklausomumu: „<...> kaltinamųjų veika kvalifikuotina pagal LR BK 147 str. 1 dalį (2005-06-23d. red.), kadangi be nukentėjusiųjų pardavimo – pirkimo, kaltinamieji Ž. S. ir V. K. žinojo, o V. K. ir siekė įtraukti nukentėjusiąsias, įtraukė G. P. į prostituciją, gavo iš to pajamas (*duomenys neskelbtini*) ir (*duomenys neskelbtini*), panaudojęs smurtą prieš G. P. ir pasinaudojęs R. S. priklausomumu (paimtas pasas)”¹³². Akivaizdu, jog minėtais veiksmais, prievarta išprovokuojamas tam tikras faktinio pavaldumo santykis, o tokį asmens ir kaltininko ryšį įvardinti teisiniu, reikštų jį nepateisinamai mistifikuoti.

Diskusijos verta tampri pasinaudojimo priklausomumu požymio sąsaja su toliau darbe aptariamu, pasinaudojimo pažeidžiamumu elementu, leidžianti išvelgti tam tikrus probleminius niuansus. Viena vertus, atrodytų teisinga, jog kaltininkas, naudodamasis nukentėjusiojo pažeidžiamumu, dėl kurio šis neturi realios galimybės pasipriešinti, kartu įgyja galimybę pagal savo valią apspręsti ir nukentėjusiojo gerovę, likimą. Visgi, pageidautina, jog šie du požymiai būtų atriboti. Manytina, jog centrinis šių veikos padarymo būdų skirtumas paaiškinamas tuo, jog nukentėjusiojo pažeidžiamumas, vis tik, beveik visados susiklosto savaime – t.y. be kaltininko įsikišimo ir pastarajam telieka tikslingai pasinaudoti tokia padėtimi, o štai asmens priklausomumo būklė įprastai yra nulemta tam tikro kaltininko veikimo (jau minėtas dokumentų, kelionės bilietų atėmimas, santuokos sudarymas ir vertimas vykti į užsienį užsiimti prostitucija ir t.t.) arba kylanti iš užsimezgsio tarpusavio santykio, ko pasekoje nukentėjusysis suvokia, jog be kaltininko žinios, leidimo, sutikimo ir pan. jis negali pasirinkti jam priimtino elgesio varianto – yra priklausomas nuo kaltininko valios. Tokį aiškinimą galima pailustruoti pavyzdžiu:

¹³⁰ Fedosiuk, O., *supra* note 50, p. 55.

¹³¹ *Ibid.*

¹³² Šiaulių apygardos teismo nuosprendis (bylos Nr. 1-14-135-2009), *supra* note 98.

pasinaudojimas asmens pažeidžiamumu bus tuomet, kai šis yra netekęs darbo, gyvena vargingai, negali patenkinti net atitinkamų bazinių poreikių, o kaltininkas, žinodamas ir suvokdamas tokią situaciją, ja piktnaudžiauja ir (įprastai, pasitelkęs apgaulę) verbuoja tą asmenį „geram” darbui užsienyje ar atlieka ir kitus nusikalstamus veiksmus (gabenimas, pardavimas ir t.t.); situacija vertinama kitaip, jei kaltininkas atėmė visas nukentėjusiojo santaupas, taip suvaržė jo laisvę pasirinkti pageidaujamą elgesio modelį ir įgyvendino nusikalstamus ketinimus, demonstruodamas, jog būtent nuo jo valios priklausys nukentėjusiojo gerovė (ar turės iš ko pragyventi, ar atgaus santaupas), ir tai apibūdina pasinaudojimą priklausomumu. Svarbu akcentuoti, jog vien faktinis priklausomumo padėties išprovokavimas nėra pakankamas pagrindas konstatuoti aptariamą valios palenkimo būdą – būtina nustatyti, jog kaltininkas pastarąja padėtimi pasinaudojo, įgyvendindamas asmens laisvei priešingus veiksmus¹³³. Laikantis nurodytos pozicijos, kritikuotina BK specialiosios dalies komentaro argumentacija, kuri iškreipia aukščiau pateiktą siūlymą, kadangi, aiškinant pasinaudojimo pažeidžiamumu požymį, čia pat įterpta ir minėta priklausomumo elemento samprata: „<...> nukentėjusiojo asmens itin sunki padėtis gali atsirasti savarankiškai, bet dažnai kaltininkas pats tikslingai ją sukuria ir palaiko, pavyzdžiui paima asmens vizas, kelionės bilietus arba pinigus, laiko nepažįstamoje vietovėje ir pan.”¹³⁴. Diferencijuojant aptariamus laisvės varžymo būdus, tokia interpretacija tiesiog kelia sumaištį ir yra ydinga.

Apžvelgus analizei pasirinktas baudžiamąsias bylas aiškėja, jog teismų praktika, inkriminuojant pasinaudojimo priklausomumu požymį, taip pat chaotiška. Vienu atveju priklausomumu klaidingai įvardijama tai, kas, kaip išdėstyta, apibūdina asmens pažeidžiamumą: „A. Š. ir A. M. iš anksto susitarę ir veikdami bendrininkų grupe, turėdami tikslą turėti turtinės naudos, pardavė <...> V. N. ir S. N. išvežti į užsienį dirbti prostitutėmis. <...> prekybos žmonėmis sudėčiai šioje byloje konstatuoti būtina nustatyti Viktorijos ir S. N. pardavimą ir bent vieną šiuo metu galiojančio BK 147 straipsnio 1 dalyje numatytą Viktorijos ir S. N. valios palenkimo būdą. Iš anksčiau išdėstytų duomenų visumos yra pagrindas konstatuoti, kad pastarosios nuo kaltinamojo A. Š., o po to kartu ir nuo jo bendrininko A. M. buvo priklausomos. A. N. tuo metu buvo jauno amžiaus, nedidelio išsilavinimo, Simona – aštuoniolikos metų, aštuonių klasių išsilavinimo, Viktorija – tik šešiolikos metų ir penkių klasių išsilavinimo”¹³⁵. Kitu kartu, kaltinamajam, šalia aiškaus pasinaudojimo pažeidžiamumu požymio, automatiškai, be nuoseklaus aiškinimo, kuo tai pasireiškė, inkriminuojamas ir pasinaudojimas priklausomumu, nors byloje jis, vargu, ar pasireiškia. Štai, analizuojant pažeidžiamumo požymį minėtoje byloje,

¹³³ Bieliūnas, E., Švedas, G., Abramavičius, A., *supra* note 96, p. 165.

¹³⁴ *Ibid.*

¹³⁵ Klaipėdos apygardos teismo 2010 m. rugpjūčio 12 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje (bylos Nr. 1-6-458-2010).

kaltinamieji K. D. ir A. J. apgaulės būdu verbavo merginą dirbti užsienyje, siekdami įtraukti ją į prostituciją, „<...> pasinaudodami B. B. priklausomumu bei pažeidžiamumu dėl jos sunkios socialinės ir materialinės padėčių”¹³⁶.

Apibendrinus, akivaizdu, jog šio veikos padarymo būdo suvokimas, tiek baudžiamosios teisės teorijoje, tiek praktikoje, yra gana keblus, o jo, kaip atskiro prekybos žmonėmis požymio savitumas, neretai nepagrįstai sumenkinamas.

2.2.3.5. Pasinaudojimas asmens pažeidžiamumu

Europos Parlamento ir Tarybos direktyvoje 2011/36 dėl prekybos žmonėmis prevencijos, kovos su ja ir aukų apsaugos, pakeitusioje ES Tarybos Pamatinį sprendimą, pažeidžiamumas apibrėžiamas kaip „<...> padėtis, kai atitinkamas asmuo neturi tikro arba priimtino pasirinkimo, kaip tik pasiduoti prievartai”¹³⁷. Tiesa, Pamatiniame sprendime vietoje žodžių junginio „pasiduoti prievartai” vartotas, galbūt, tikslesnis apibrėžimas – „pasiduoti piktnaudžiavimui” – ryškiau atspindintis kaltininko nusikalstamo sumanymo kryptį. Europos Tarybos 2005 m. ET konvencijos dėl veiksmų prieš prekybą žmonėmis aiškinamojoje ataskaitoje pateikiamas ir išsamesnis pasinaudojimo pažeidžiamumu požymio komentaras – „pažeidžiamumas gali būti bet kokios rūšies: tiek fizinis, psichologinis, emocinis, susijęs su santykiiais šeimoje, socialinis ar ekonominis, gali apimti nesaugų ar nelegalų aukos administracinį statusą, ekonominę priklausomybę ar trapią sveikatą. Trumpai tariant, tai bet kokia situacija, kuomet asmuo, esantis sunkioje būsenoje, skatinamas duoti sutikimą savo paties išnaudojimui. Asmenys, piktnaudžiaujantys tokia situacija, šiurkščiai pažeidžia ne tik žmogaus teises, bet ir žmogiškąjį orumą, vientisumą, kurių niekas negali teisėtai atsisakyti”¹³⁸. Šiose interpretacijose nurodyta ne tik pageidautina asmens pažeidžiamumo samprata, kartu čia ryški idėja, jog tokia asmens būklė *per se* nėra prekybos žmonėmis prielaida, todėl kiekvienu atveju būtina įrodyti, jog kaltininkas, atlikdamas nusikalstamus veiksmus, kryptingai ja piktnaudžiauja.

Kalbant apie fizinį arba psichinį asmens pažeidžiamumą, nacionalinėje baudžiamojoje teisėje randamas jo atitikmuo, kuris įvardijamas „bejėgiškos būklės” terminu. Pabrėžtina, jog sąvoka „bejėgiška būklė” įprasmina tik šių dviejų pažeidžiamumo rūšių esmę, todėl laikyti minimas definicijas sinonimais nebūtų teisinga. Asmuo yra fizinio bejėgiškumo būklėje dėl negalios, ligos, amžiaus ar pan. ir būtent todėl nesugeba efektyviai pasipriešinti kaltininkui¹³⁹.

¹³⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2010 m. gruodžio 7d. nutartis baudžiamojoje byloje (bylos Nr. 2K-503-2010).

¹³⁷ Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2011/36, *supra* note 41.

¹³⁸ Europos Tarybos aiškinamoji ataskaita, *supra* note 111.

¹³⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato nutarimas „Dėl teismų praktikos išžaginimo ir seksualinio prievartavimo baudžiamosiose bylose”, *supra* note 118.

Teismų praktikoje dažniausias atvejis, kuomet kaltininkai pasinaudoja jaunu aukų amžiumi, pvz., į JAE, tenkinti šeicho seksualinių poreikių verbuojamos ir gabenamos merginos „<...> buvo labai jauno amžiaus, didžioji dauguma – nepilnametės, slėpusios nuo tėvų tikrąją kelionės tikslą, taigi lengvai pažeidžiamos”¹⁴⁰. Psichinis asmens bejėgiškumas yra nulemtas psichinės ligos, kuri įtakoja jo gebėjimą suvokti objektyvią tikrovę, mąstymą, racionalių sprendimų priėmimą, o kartu ir gebėjimą spręsti dėl savo gerovės. Taigi, šiuo atveju, priklausomai nuo psichinės ligos sunkumo, prekybos žmonėmis auka gali ribotai arba visiškai nesuvokti ne tik piktavališkų kaltininko siekių, bet ir su ja atliekamų veiksmų prasmės bei tokiu būdu faktiškai eliminuoti bet kokias kliūtis paversti save kaltininko marionete: „J. Š. nuteistas už tai, kad pasinaudodamas nukentėjusiosios K. Č. pažeidžiamumu dėl jos psichinės sveikatos būklės (diagnozuotas protinis atsilikimas su ryškiu elgesio pakitimu (reikalaujantis dėmesio arba gydymo, – aut. past.) bei socialinės padėties, turėdamas tikslą pelnytis iš jos prostitucijos, verbavo ją dirbti prostitute užsienyje”¹⁴¹. Teismų praktikoje vyrauja kategoriška nuostata, jog psichinį asmens bejėgiškumą, taigi, ir pažeidžiamumą gali nustatyti tik specialistas ar teismo medicinos ekspertas. Tai, be abejo – tam tikras apsaugos saugiklis kaltininko naudai, kuris reikalauja atitinkamos kvalifikacijos profesionalų specialiomis žiniomis grįsto sprendimo, jog nukentėjusysis neabejotinai buvo atitinkamos sunkios būklės. Taip pat paminėtina, jog asmens bejėgišką būklę gali lemti ir apsvaigimas nuo alkoholio, narkotinių ir kitokių preparatų, tačiau teisiškai reikšmingas tik toks apsvaigimas, kuris „<...> taip paveikė nukentėjusįjį, kad atėmė galimybę suprasti su juo daromų veiksmų esmę ar priešintis kaltininkui”¹⁴². Atkreiptinas dėmesys, jog jei toks asmens apsvaigimas atsirado dėl kaltininko veiksmų, pasinaudojamo pažeidžiamumu, kaip asmens valios palenkimo būdo, požymis neturėtų būti inkriminuojamas, kadangi tai atitinka kitokią atėmimą galimybės priešintis požymį¹⁴³.

Kaip jau minėta, asmens pažeidžiamumo būseną gali nulemti ir socialiniai, ekonominiai ir kiti veiksniai: socialinė atskirtis, asocialūs santykiai šeimoje, auka gali būti iš globos namų, apskritai neturinti artimųjų, menko išsilavinimo, vargingoje materialinėje padėtyje, turėti daug įsiskolinimų ir pan. Baudžiamojoje byloje, kurioje K. D. ir A. J. pasinaudodami B. B. pažeidžiamumu, siekdami ją įtraukti į prostituciją ir turėdami tikslą iš to pasipelnyti, apgaulės būdu užverbavo ją darbui užsienyje ir perleido Londone esantiems bendrams nustatyta, jog „B. B. šeimoje yra dar du broliai ir dvi seserys, šeimos materialinė padėtis yra labai sunki, <...> ji nedirbo, 2004-07-18 jai gimė sūnus S., kuris, nesant sąlygų, augo vaikų namuose, nukentėjusiosios tvirtinimu, į Londoną dirbti vyko, nes norėjo padėti mamai, prie zoologijos

¹⁴⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis (bylos Nr. 2K-289/2010), *supra* note 103.

¹⁴¹ Lietuvos apeliacinio teismo nuosprendis (bylos Nr. 1A-240/2009, *supra* note 124).

¹⁴² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato nutarimas „Dėl teismų praktikos išžaginimo ir seksualinio prievartavimo baudžiamosiose bylose”, *supra* note 118.

¹⁴³ *Ibid.*

sodo atvykę jaunuoliai domėjosi jos šeimynine padėtimi, todėl iš <...> faktinių aplinkybių seka, jog kaltinamieji tai žinodami, pasinaudojo jos <...> pažeidžiamumu dėl sunkios socialinės ir materialinės padėčių”¹⁴⁴.

Itin svarbi aplinkybė, jog pasinaudojimo pažeidžiamumu požymis inkriminuojamas, jei auka buvo pažeidžiama būtent veikos padarymo metu. Baudžiamojo proceso metu atsiradęs nukentėjusiojo pažeidžiamumas (pvz., susirgo psichine liga) negali turėti įtakos kaltininko veikos baudžiamajam teisiniam vertinimui.

Opus, įrodinėtinas aspektas yra ir tas, jog kaltininkas *inter alia* turi žinoti apie nukentėjusiojo pažeidžiamumą¹⁴⁵, t.y. privalu nustatyti, jog jis, suvokdamas ar numanydamas, sunkią nukentėjusiojo padėtį, ja naudojosi, įgyvendindamas tam tikrus nusikalstamus veiksmus, siekdamas pasmerkti pastarąjį vėlesniam išnaudojimui. Vienoje baudžiamojoje byloje V. K. nuteistas už tai, kad pasinaudodamas R. S. pažeidžiamumu, kuri kito asmens buvo apgaule, žadant gerą darbą ir uždarbį, užverbuota dirbti prostitute, ją įgijo, ir vėliau perpardavė Ispanijoje. Teismas konstatavo, jog iš bylos aplinkybių išplaukia, kad kaltininkas žinojo apie nukentėjusiosios sunkią būklę ir ja tyčia naudojosi, realizuodamas nusikalstamus ketinimus: „iš 2007 m. rugsėjo 20 d. specialisto išvados Nr. 36 matyti, kad nusikalstamos veikos padarymo metu R. S. buvo labai pažeidžiama, sirgo depresinio tipo šizoafekciniu sindromu, tai sukėlė emocijų ir elgesio sutrikimų simptomus, neadekvatų aplinkos ir situacijų vertinimą bei reagavimą, sunkiai numatomą ir prognozuojamą elgesį. Apeliacinės instancijos teismas pagrįstai akcentavo, kad pats kasatorius suprato nukentėjusiosios būseną, tai įrodo ir jo pateikiama versija dėl nukentėjusiosios R. S. atsisakymo kaip auklės savo vaikui Ispanijoje, motyvuojant jos „nervingumu ir nesveikumu” – tai nuteistasis V. K. pabrėžė savo parodymuose”¹⁴⁶. Neatidus bylos aplinkybių vertinimas, gali nulemti neadekvatų sprendimą, kuriuo kaltininkui prekybos žmonėmis nusikaltimas gali būti inkriminuotas be pagrindo, kas laikytina kertine klaida. Štai Šiaulių apygardos teismas tokios situacijos išvengė byloje, kurioje Ž. S. ir R. B., turėdami siekį pasipelninti iš kito asmens prostitucijos, jos pačios sutikimu gabenė nukentėjusiąją prostitucijai ir pardavė nenustatytam asmeniui už 200 JAV dolerių. Čia vienas iš kaltinimo argumentų buvo tas, jog aukos sutikimas juridiskai nebuvo reikšmingas dėl panaudoto valios palenkimo būdo, būtent – pasinaudojimo pažeidžiamumu. Visgi, teismas pagrįstai konstatavo, jog kaltininkai negalėjo žinoti apie tokią V. N. - P. būklę: „Ž. S. ir R. B. nusikalstama veika V. N.- P. pardavimo epizode kvalifikuotina pagal LR BK 307 str. 2 dalį, kaip gabenimas minėtos nukentėjusiosios prostitucijai, gavus pajamų, nors V. N.- P. ir buvo nustatytas specialisto išvada Nr. 38 (3t.,b.1. 70) pažeidžiamumas. Byloje nenustatyta, kad kaltinamieji Ž. S. ir R. B. galėjo pasinaudoti ir ar

¹⁴⁴ Kauno apygardos teismo nuosprendis (bylos Nr. 1-21-493/2009), *supra* note 57.

¹⁴⁵ Bieliūnas, E., Švedas, G., Abramavičius, A., *supra* note 96, p. 166.

¹⁴⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis (bylos Nr. 2K-429/2009), *supra* note 113.

pasinaudojo V. N.- P. pažeidžiamumu, kadangi V. N.- P. pažeidžiamumas 2000 metų liepos mėnesyje (įvykio metu) buvo nustatytas tik 2007 metų rugsėjo 25 dieną (3t.,b.l. 70), todėl kaltinamieji Ž. S. ir R. B. negalėjo žinoti apie V. N.- P. pažeidžiamumą 2000 m. liepos mėnesyje (įvykio metu) ir tuo labiau tuo pasinaudoti, todėl kaltinamųjų Ž. S. ir R. B. nusikalstama veika V. N.- P. epizode neteisingai buvo kvalifikuota pagal BK 147 straipsnį ir V. N.- P. valia nebuvo palenkta, kadangi apie jos galimą pažeidžiamumą įvykio metu abu kaltinamieji nežinojo¹⁴⁷.

Paskutinysis probleminis klausimas, susijęs su analizuojamu veikos padarymo būdu yra tas, jog teismų praktikoje laikomasi nuostatos, kad asmuo, kurio valia buvo palenkta kitais, prekybos žmonėmis normos dispozicijoje nurodytais, valios palenkimo būdais, yra pažeidžiamas. Štai baudžiamojoje byloje dėl apgaule užverbuotos ir įgytos merginos, kurią buvo ketinama perparduoti prostitucijai Graikijoje, pasisakyta: „<...> teismo išvada apie J. D. valios palenkimą pasinaudojant apgaule ir jos pažeidžiamumu, padaryta nepažeidžiant įstatymo nuostatų. Šiuo konkrečiu atveju nėra jokio pagrindo teigti, kad nuteistieji, apgavę nukentėjusiąją ir faktiškai ją kontroliavę, suvaržė jos laisvę, nes ji tuo metu neturėjo jokios galimybės savo nuožiūra pasirinkti savo buvimo vietas ir elgesio variantą, galėjo būti laikoma nepažeidžiama¹⁴⁸. Čia kyla abejonė, ar toks vertinimas neprasilenkia su jau aptarta pažeidžiamumo elemento samprata bei prigimtimi tuo rakursu, jog sunki asmens padėtis, kuria kaltininkas piktnaudžiauja, įprastai nėra sąlygota tiesioginių pastarojo veiksmų – asmuo tokioje būklėje atsiranda dėl savo ligos, negalios ir įvairių kitų nesėkmingų gyvenimo aplinkybių. Toks požiūris byloja, jog šis, tarsi dirbtinas, vieno veikos padarymo būdo išvedimas iš kitų – nereikalingas, juolab, kad siekiant inkriminuoti prekybos žmonėmis nusikaltimą, pakanka nustatyti ir vieną valios palenkimo būdą.

Tampa aišku, jog analizuojamo, gana naujo, veikos padarymo būdo identifikacija reikalauja skrupulingos ir kompleksiškos bylos faktinių aplinkybių analizės, kiekvieno susijusio elemento atidaus įvertinimo. Analizei pasirinktose baudžiamosiose bylose atsispindi tokių rekomendacijų išpildymas (išskyrus, sąveikos su priklausomumo požymiu atveju).

2.2.3.6. Apgaulė – specifinis prekybos žmonėmis nusikaltimo požymis

Apgaulės panaudojimas pasireiškia piktavališku nukentėjusiojo suklaudinimu, kuris paskatina jį įsitraukti į kaltininko nusikalstamą sumanymą ir elgtis taip, kaip palanku kaltininkui: „Vievyje susipažinę su I. K., R. Š. ir R. C., pažadėjo paramą, pasiūlė nukentėjusiajai I. K. dirbti Anglijoje <...>, įkalbėjo I. K. važiuoti į Angliją, kur žadėjo surasti jai gerai apmokamą darbą.

¹⁴⁷ Šiaulių apygardos teismo nuosprendis (bylos Nr. 1-14-135/2009), *supra* note 101.

¹⁴⁸ Lietuvos apeliacinio teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2012 m. birželio 27 d. nutartis baudžiamojoje byloje (bylos Nr. 1A-309/2012).

<...> R. S. ir S. L., kurią S. K. įtikino verbuoti merginas įtraukiant į prostituciją, <...>, įkalbėjo R. M. važiuoti į Angliją, kur jai bus surastas gerai apmokamas darbas. I. K. ir R. M. sutikus važiuoti į Angliją, iš S. K. duotų pinigų joms buvo nupirkti bilietai skrydžiui į Londoną, <...> S. L. lydėjo I. K. ir R. M. iš Vilniaus oro uosto į Londono oro uostą, kur jas pasitiko R. C. Jis pareiškė nukentėjusiosioms, kad jos parduotos V. I. ir A. R. ir turės dirbti prostitutėmis¹⁴⁹. Aukai gali būti suteikiama melaginga informacija dėl visų ar tik dalies, jo apsisprendimą lemiančių aplinkybių, o kartais, tiesa tiesiog laikoma paslapyje. Vargu, ar šis valios palenkimo būdas, tapęs beveik šablonišku verbavimo stadijoje bei, kaip matyti, teismų praktinėje veikloje nekeltantis jokių probleminių niuansų, reikalauja išsamesnės analizės.

2.2.3.7. Pinigų priėmimas ar sumokėjimas, kitokios naudos gavimas ar suteikimas asmeniui, kuris faktiškai kontroliuoja nukentėjusį asmenį – diskutuotinas požymis

Analizuojamas prekybos žmonėmis požymis buvo patikslintas baudžiamojo įstatymo 2012 m. birželio 30 d. (Žin., 2012, Nr. 4-115) redakcija, į galiojančios nusikaltimo normos dispoziciją, šalia pinigų sumokėjimo ar kitokios naudos suteikimo asmeniui, kurio dispozicijoje yra nukentėjusysis, įtraukus pinigų priėmimą bei kitokios turtinės naudos gavimą, kaip papildomas alternatyvas. Tiek ankstesnė, tiek dabartinė šio veikos padarymo būdo formuluotė, turint omenyje prekybos žmonėmis normos struktūrą ir jau aptartų požymių pobūdį, verčia suglumi. Visų pirma, dėl to, ar apskritai toks duomuo gali būti įvardijamas šios nusikalstamos veikos padarymo būdu, konkrečiau – asmens valios palenkimo būdu. Turinio požiūriu, matyti, jog jis neįkūnija jokio baustino poveikio aukai, niekaip neįtakoja jos laisvės apsispręsti dėl savo gerovės¹⁵⁰. Pavyzdžiui, ar logiška teigti, jog transportuodamas merginas į užsienį prostitucijai ir, jas atgabenus, iš merginas perėmusio asmens, gaudamas tam tikrą pinigų sumą, kaltininkas realizavo gabenimo veiką, panaudodamas pinigų priėmimo būdą? Toks traktavimas tikrai sunkiai paaiškinamas. Akivaizdu, jog pinigų priėmimas bei merginas perėmusio asmens pinigų davimas pavyzdinėje situacijoje, o ir pats kvestionuojamas požymis, tolygus asmens pirkimo – pardavimo sandoriui, kuris prekybos žmonėmis normoje yra kriminalizuotas kaip atskira alternatyvi veika, sudaranti prekybos žmonėmis nusikaltimą. Tokiu atveju, „<...> veika pasireiškia žmogaus pirkimu – pardavimu, o jos padarymo būdas – sumokėjimu, ko pasekoje tarsi nebūtina ieškoti piktavališko poveikio nukentėjusiajam požymių“¹⁵¹. Realių šio paradoksalaus vertinimo pavyzdžių aptinkama ir teismų praktikoje: „N. S. , A. B. , E. V. , J. L. ir A. L. nuteisti už tai, kad bendrininkaudami grupėje ir turėdami tikslą gauti turtinės ar kitokios

¹⁴⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis (bylos Nr. 2k-361/2009), *supra* note 108.

¹⁵⁰ Fedosiuk, O., *supra* note 50, p. 59.

¹⁵¹ *Ibid.*

naudos pasikėsino nupirkti du asmenis rengiantis gabenti šiuos asmenis jų sutikimu prostitucijai iš Lietuvos Respublikos, o būtent: <...> pasikėsino nupirkti iš asmenų vardu „Vidas“ ir „Eimas“ G. J. ir Š. R. sumokėdami „Vidui“ ir „Eimui“ 200 eurų ir 50 litų. <...> apeliacinės instancijos teismas padarė išvadą, kad nuteistųjų veikoje yra nusikaltimo sudėties objektyvūs požymiai: nuteistieji įvykdė asmenų pirkimą, sumokėjo pinigus už perkamus asmenis, bei nupirkti asmenys buvo kontroliuojami, – tai vieni iš dispozicijos požymių, kurie sudaro nusikalstamos veikos sudėtį”¹⁵². Teismas šioje byloje neatskleidė, kuo pasireiškė nukentėjusiųjų kontroliavimas, tačiau iš pastarojo argumentacijos išplaukia, jog pinigų sumokėjimas, jas perkant, sutapatintas su veikos padarymo būdu.

Sutariama, jog siekiant inkriminuoti prekybos žmonėmis nusikaltimą, kategoriškas yra ne tik vienos iš alternatyvių veikų, bet ir jos padarymo būdo identifikavimas, todėl aptarti neatitikimai, kildinami iš analogiškų tarptautinių ir regioninių nuostatų perkėlimo į nacionalinę teisę, turi būti eliminuoti. Elementarus ir respektabilus siūlymas – atsisakyti tokio požymio prekybos žmonėmis normoje, kadangi pavojingu laikytiną pinigų sumokėjimą, priėmimą, turtinės naudos suteikimą ar gavimą apima asmens pirkimo – pardavimo sandoris.

Apžvelgus visus asmens valios palenkimo būdus, darytina išvada, jog įstatymų leidėjas, įgyvendindamas tiek tarptautiniuose, tiek regioniniuose dokumentuose suformuluotus atitinkamas nuostatas ir siekdamas, jog tai tik palengvintų prekybos žmonėmis normos taikymą, patikslintų šio nusikaltimo suvokimą, tikslų, vargu, ar pasiekė. Daugelis aptartų veikos įgyvendinimo būdų turi diskutuotinų aspektų tiek pačios sampratos, tiek jų aiškinimo ir taikymo teismų praktikoje prasme.

2.3. Subjektyvieji prekybos žmonėmis nusikaltimo požymiai – kaltė ir tikslas

Žinia, jog nusikalstamų veikų subjektyvusis pradas slypi asmens vidiniame, psichiniame, išoriškai nematomame santykiyje su daroma veika. Kiekvienu, taigi, ir prekybos žmonėmis, atveju, siekiant atsakingą asmenį patraukti baudžiamojon atsakomybėn, besąlygiškai būtina nustatyti du pagrindinius subjektyvius nusikalstamos veikos požymius – jo kaltę ir pakaltinamumą. Pakaltinamumas, kaip atskira kategorija, šiame darbe nebus nagrinėjamas – didesnis dėmesys skiriamas kaltės klausimui. Pažymėtina, jog prekybos žmonėmis normoje numatytas ir kitas, fakultatyviu baudžiamosios teisės teorijoje pripažįstamas, subjektyvusis požymis – nusikalstamos veikos padarymo tikslas, kuris taipogi įrodinėtinas kiekvienoje prekybos žmonėmis byloje.

---

¹⁵² Kauno apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2007 m. gegužės 24 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje (bylos Nr. 1A-10-383/2007).

Lakonišku teismų teigimu, „prekyba žmonėmis įmanoma tik esant tiesioginei tyčiai, t.y. asmeniui suvokiant pavojingą prekybos žmonėmis pobūdį ir norint taip veikti“¹⁵³. Konstatuoti, jog asmuo suvokė pavojingą nusikalstamos veikos pobūdį reiškia įrodyti, jog jis suvokė faktines aplinkybes, bylojančias apie objektyviusiosios tos veikos požymius, nurodytus atitinkamo BK straipsnio dispozicijoje, taigi, prekybos žmonėmis atveju, pirmiausia – alternatyvius nusikalstamus veiksmus bei veikimo būdus arba kitaip – nukentėjusiojo valios palenkimo būdus. Pabrėžtina, jog prekybos vaikais atveju, pakanka įrodyti, jog kaltininkas suvokė daromų alternatyvių veikų, sudarančių šio nusikaltimo sudėtį, esmę. Gali kilti klausimas, ar yra būtinybė įrodyti, jog kaltininkas suprato savo kėsinosi objektą – vertybę, kuri pažeidžiama prekiaujant žmonėmis. Šiuo atveju, pritariama nuomonei, teigiančiai, kad „<...> paties kaltininko suvokimas ar nesuvokimas, kokį objektą pažeidžia jo daroma nusikalstama veika <...> neturi reikšmės nustatant jo kaltės formą, t.y. nėra būtinas tyčios požymis“¹⁵⁴. Plačiąja prasme prekyba žmonėmis kėsinama į aibę kitų vertybių (gyvybė, sveikata, garbė ir orumas bei kt.), taigi, ne tik į asmens laisvę, todėl kaltininkas gali ir nesuvokti pirminio kėsinosi objekto, o tai jokių būdu neturėtų tapti jo tyčinę kaltę paneigiančiu faktu. Visa, kas aptarta aukščiau, įprasmina intelektualinį tiesioginės tyčios momentą, tuo tarpu, valinis pastarosios pradas atsiskleidžia per kaltininko norą įgyvendinti objektyviusiosios nusikalstamos veikos požymius, prekyboje žmonėmis – norą veikti taip ir tokiu būdu, kaip nurodyta BK 147 str. dispozicijoje.

O. Fedosiuk siūlo tokią išsamią tyčinės kaltės prekiaujant žmonėmis formulę¹⁵⁵:

a) kaltininkas supranta, jog jis perka, parduoda, kitaip įgyja ar perleidžia, verbuoja, gabena, laiko nelaisvėje kitą žmogų;

b) žino, jog prieš šį asmenį buvo ar bus panaudotos valios palenkimo priemonės, tokios kaip: smurtas, grasinimai, apgaulė, pasinaudojimas to žmogaus priklausomumu ar pažeidžiamumu, pinigų sumokėjimas pastarąjį kontroliuojančiam asmeniui ar šių gavimas iš jo (gali būti ir bet kokia kita nauda);

c) siekia, kad šis žmogus būtų jo ar kitų asmenų išnaudojamas įvairiose išnaudojimo srityse, o jei to ir nesiekia – žino apie tai;

d) nori taip veikti.

Matyti, jog į pastarąją formulę įtrauktas ir prekybos žmonėmis tikslas, kuris gali būti apibrėžtas kaip „<...> asmens įsivaizduojamas objektyvios tikrovės pasikeitimas, kuris turi atsirasti dėl nusikaltimo padarymo“¹⁵⁶. Toks objektyvios tikrovės pasikeitimas reiškia ne ką kita,

¹⁵³ Lietuvos apeliacinio teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2012 m. balandžio 16 d. nuosprendis baudžiamojame byloje (bylos Nr.1A-109/2012).

¹⁵⁴ Bikelis, S. Tyčinė kaltė baudžiamosios teisės teorijoje ir teismų praktikoje. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai (teisė). Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2007, p. 51.

¹⁵⁵ Fedosiuk, O., *supra* note 50, p. 60.

¹⁵⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis (bylos Nr. 2K-503/2010), *supra* note 136.

kaip nukentėjusiojo padėties pasikeitimą, nulemtą kaltininko veiksmų – nukentėjusysis praranda apsisprendimo veikti vienaip ar kitaip laisvę, patenka kažkieno kontrolėn, juo disponuojama kaip daiktu, jis išnaudojamas prostitucijai, pornografijai, priverstiniam darbui ar paslaugoms, elgetavimui ir kitose srityse. Pabrėžtina, jog minimas nusikalstamas ketinimas nebūtinai turi susiformuoti tiesiogiai kaltininko sąmonėje – šiam pakanka žinoti, jog to nukentėjusiojo atžvilgiu sieks kiti asmenys. Plečiamasis nusikaltimo tikslo aiškinimas itin naudingas bendrininkavimo atvejais, užkertant kelią išvengti baudžiamosios atsakomybės visiems susijusiems asmenims, savo nekaltumą grindžiantiems argumentu, jog nesiekė, kad auka būtų įtraukta į tam tikrą išnaudojimo sritį. Prekyboje žmonėmis, kaip jau pasisakyta anksčiau darbe, netiesiogiai įžvelgiamas ir kitas nusikaltimo tikslas – ekonominė nauda, kadangi kaltininkai siekia pasipelnėti iš nukentėjusiojo įsitraukimo į prostituciją, pornografiją ir pan. Vis tik, sutinkamai su tarptautiniais įsipareigojimais prekybos žmonėmis srityje, toks tikslas laikytinas prasilenkiančiu su nusikaltimo esme bei nėra įrodinėjamas.

2.4. Kai kurių vaiko pirkimo ar pardavimo normos aspektų analizė

Kaip jau įvardyta, BK 157 str., kriminalizuojantis vaiko pirkimą arba pardavimą yra specialioji prekybos žmonėmis norma, skirta konkrečios subjektų grupės – asmenų iki 18 metų – apsaugai. Būtent toks sąryšis sąlygoja daugelio šių atskirų nusikaltimų požymių sutaptį. Dėka to, beveik visi prekybos vaikais nusikaltimo požymiai darbe iš esmės išnagrinėti analizuojant bendrosios normos turinį. Vis tik, akcentuoti kai kurie specifiniai vaiko pirkimo ar pardavimo normos niuansai.

Visų pirma, pastebėtina, jog prekybą vaikais draudžianti norma patenka į baudžiamojo įstatymo normų, saugančių vaiko ir šeimos gerbūvį, grupę (BK XXIII skyrius). Paminėtina, kad mokslinėje literatūroje išreiškiamas įsitikinimas, jog „<...> baudžiamasis įstatymas gina šeimą per žmogaus (vaiko) interesų prizmę, o ne kaip socialinį institutą”¹⁵⁷. Tokiam požiūriui pritartina, kadangi pats visų minėtos grupės normų, taip pat ir vaiko pirkimo arba pardavimo, turinys leidžia spręsti apie aiškią jų paskirtį – būtent vaiko teisių ir interesų gynybą, tuo tarpu, šeima, kaip saugotina vertybė, geriausiu atveju, įžvelgtina netiesiogiai. Ar tai, jog specialioji prekybos žmonėmis norma BK orientuota į vaiko teisių ir interesų apsaugą kertasi su tradicine samprata, kuri pirminiu prekybos žmonėmis kėsinimosi objektu pripažįsta asmens laisvę? Žinoma ne. Prekyba vaikais, kaip ir kitos BK XXIII skyriuje kriminalizuotos nusikalstamos veikos, įvykdomos prieš išskirtinės padėties – įvairiapusiškai nesubrendusius – asmenis, yra

---

¹⁵⁷ Grinevičiūtė, K. Vaikas ir šeima kaip baudžiamojo įstatymo saugomos vertybės. *Jurisprudencija*. 2007, t. 8(98), p. 87.

ypatinga, visuomenės požiūriu išsiskirianti savo pavojingumu, todėl ir susijusiam teisiniam reguliavimui baudžiamajame įstatyme skirta speciali vieta, siekiant tai pabrėžti. Juolab, kad teisė į laisvę laikytina kertine nuo vaiko pirkimo arba pardavimo nusikaltimo gintinų vaiko teisių ir interesų komplekso sudėtine dalimi. Papildomai nurodomos saugotinos teisės: „vaiko teisė į auklėjimą ir normalaus socialinio, psichinio, kultūrinio, seksualinio brendimo sąlygas; teisė būti apsaugotam nuo išnaudojimo ir smurto; teisė gyventi su tėvais ir augti šeimoje“¹⁵⁸.

Siekiant suaktyvinti ir išplėsti vaikų teisių apsaugą, pakankamu pagrindu baudžiamajai atsakomybei už prekybą vaikais kilti pripažintinas jau pats siūlymas pirkti ar kitaip įgyti vaiką, taigi, pavojinga ir baustina yra bet kokia susijusi užuomina, bandymas derėtis dėl vaiko kaip „prekės“ ar pan. Tiesa, analizuojama teismų praktika rodo, jog kartais identifikuoti šį požymį teismams sudėtinga. Štai apeliacinės instancijos teismas byloje, kurioje D. B., D. B. ir V. L. buvo nuteisti kaip bendrininkai pagal BK 21 str. 1 d., 307 str. 3 d., rengęsi išgabenti nepilnametę V. D. jos sutikimu verstis prostitucija iš Lietuvos Respublikos bei iš to pelnytis, konstatavo grubią pirmosios instancijos teismo juridinio vertinimo klaidą: „<...> nustatydamas šioje byloje tikrąsias faktines aplinkybes apygardos teismas nutolo nuo pagal BK 157 straipsnio 1 dalį pateikto kaltinimo ir D. B., D. B. ir V. L. kaltinimuose esantį BK 157 straipsnio 1 dalyje nurodytą veikos nusikalstamumą nustatantį požymį „siūlė pirkti vaiką“ savotiškai pamiršo, jo buvimo ar nebuvimo neaptarė ir byloje nustatė, kad šie nuteistieji „rengėsi išgabenti nepilnametę V. D. jos sutikimu prostitucijai iš Lietuvos Respublikos ir iš to pelnytis“¹⁵⁹. Pagrindiniai pirmosios instancijos teismo motyvai buvo tie, jog neapčiuoptos jokios konkrečios nukentėjusios gabenimo į užsienį aplinkybės, nei nustatytos tokios, kurios bylotų apie panaudotą laisvę varžantį poveikį. Vis dėlto, apeliacinė instancija įvertinusi ankstesnįjį sprendimą pasisakė, jog „<...> BK 157 straipsnio 1 dalyje, skirtingai negu BK 147 straipsnio 1 dalyje, nėra numatyta, kad siūlymas pirkti vaiką būtų siejamas su jo laisvės suvaržymu ar apribojimu. Šių aplinkybių įrodinėjimas, kolegijos manymu, nėra būtinas. <...> siūlymas pirkti vaiką siejamas tik su subjektyviosios pusės požymių įrodinėjimu“¹⁶⁰ bei pagrįstai perkvalifikavo kaltininkų veiką į vaiko pirkimą arba pardavimą.

Trumpos analizės verta verbavimo veika prekybos vaikais nusikaltimo sudėtyje. Iš esmės pastaroji turėtų būti suprantama analogiškai bendrosios prekybos žmonėmis normos atžvilgiu. Visgi, teoretikai čia kelia papildomą klausimą: „<...> ar verbavimo veika laikytini tokie veiksmai, kurie nukreipti ne į nukentėjusįjį vaiką, o trečiuosius asmenis, kurie teisėtai jį kontroliuoja bei turi teisę jo vardu priimti sprendimus <...>“¹⁶¹? Manytina, jog verbavimas šiuo

¹⁵⁸ Nikartas, S., *supra* note 21, p. 121.

¹⁵⁹ Lietuvos apeliacinio teismo nuosprendis (bylos Nr. 1A-11/2008), *supra* note 66.

¹⁶⁰ *Ibid.*

¹⁶¹ Nikartas, S., *supra* note 21, p. 121.

atveju turėtų būti suvokiamas plačiau, baustinu pripažįstant ir trečiųjų, už vaiką atsakingų asmenų – vaiko tėvų, įtėvių, globėjų ir pan. įkalbinėjimą, įtikinėjimą jį parduoti, kadangi įvairiapusiškai nesubrendusi būtybė nėra pajėgi adekvačiai spręsti dėl savo gerovės, taigi, ši iki pilnametystės tiesiogiai priklauso nuo vaikų ugdančių suaugusiųjų.

Pažymėtina, jog remiantis tarptautinių bei regioninių dokumentų nuostatomis, kurios atsispindi ir BK 157 str. dispozicijoje, siekiant atsakingiems asmenims inkriminuoti prekybą vaikais, neprivalu nustatyti, koku būdu buvo palenkta vaiko valia, kartu joku atveju neatsižvelgiama į vaiko sutikimą. Tai, be abejo, nereiškia, jog šios aplinkybės yra tabu teismams analizuojant konkrečias situacijas ir šie įprastai nurodo kaltininkų naudotas poveikio priemones, taip pat tai, ar nepilnametis savanoriškai sutiko su jo atžvilgiu atliekamais veiksmais.

Išsiskiriantis bei visuomet įrodinėtinas subjektyviosios nusikaltimo pusės aspektas – kaltininko suvokimas, jog nukentėjusysis yra nepilnametis. Tai itin aktualu, kuomet auka yra gana arti pilnametystės, o tiek jos išoriniai požymiai, tiek protinis išsivystymas, išprusimas neišduoda nepakankamos brandos fakto. Teismų praktika šiuo klausimu formuoja kategoriškas taisykles. Byloje, kurioje nepilnametė M. M. sutiko būti parduota prostitucijai Didžiojoje Britanijoje pasisakyta, jog „<...> joks vaikas net, jei jis priartėja prie pilnametystės slenksčio, negali duoti sutikimo užsiimti prostitucija ir joks suaugęs asmuo negali pateisinti savo veiksmų tuo, kad vaikas sutiko verstis prostitucija ir išreiškė norą būti gabenamas gauti iš prostitucijos pelną ir juo dalytis. Vaiko amžius (iki 18 metų) savaime reiškia jo pažeidžiamą statusą”¹⁶². Taigi, nepilnamečio teisinė padėtis apibrėžta vienareikšmiškai. Vis tik, kaltininkas, dėl aukščiau minėtų faktorių, gali neteisingai įvertinti nukentėjusiojo amžių. Teismų praktikoje iki šiol gaji, teoriniame lygmenyje¹⁶³ kvestionuota nuostata, jog, „jei kaltininkas nesuvokė, kad nuentėjusysis yra nepilnametis ar mažametis asmuo, ir teismas pripažįsta, kad kaltininkas pagal bylos aplinkybes, ypač nukentėjusiojo fizinius duomenis, taip pat savo asmenines savybes, neturėjo ar negalėjo suvokti, kad nukentėjusysis yra nepilnametis ar mažametis asmuo <...>”¹⁶⁴, šis požymis jam negali būti inkriminuojamas. Manytina, jog panašia logika turėtų būti vadovaujamosi ir prekybos vaikais bylose, iškilus pagrindui manyti, jog kaltininkas sąžiningai klydo. Vis tik, pritariant teoretikų pretenzijoms, jog tyčiniuose nusikaltimuose neatsargią kaltę menanti formuluotė negalima, manytina, jog kiekvienu atveju būtina nustatyti, jog kaltininkas *suvokė*

¹⁶² Lietuvos apeliacinio teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2011 m. birželio 9 d. nutartis baudžiamojoje byloje (bylos Nr. 1A-58/2011).

¹⁶³ Abramavičius, A., Švedas, G. Kai kurios baudžiamosios atsakomybės už nusikaltimus vaikų seksualinio apsisprendimo laisvei bei neliečiamumui reglamentavimo problemos. *Teisė*. 2008, t. 66 (1), p. 14. Teigiama, jog seksualinio pobūdžio nusikaltimai yra tyčiniai, o LAT naudojama formuluotė suponuoja neatsargios kaltės buvimą, todėl yra keistina, kaip prieštaraujanti sutartoms nusikalstamų veikų kvalifikavimo taisyklėms.

¹⁶⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato nutarimas „Dėl teismų praktikos išžaginimo ir seksualinio prievartavimo baudžiamosiose bylose”, *supra* note 118.

(„žinojo ar laikė realiai galimu dalyku”¹⁶⁵) tai, jog nukentėjusysis vis dar vaikas. Tai, be abejo, neeliminotų baudžiamosios atsakomybės kilimo apskritai, tačiau kistų kaltininko veikos kvalifikacija, pastarajam inkriminuojant bendrąją prekybos žmonėmis normą, kurios sankcija yra švelnesnė. Svarbu nusistatyti tam tikras vertinimo gaires, kurios leistų pagrįsti arba paneigti kaltininko kaltę šiuo aspektu. Pastarosiomis galėtų tapti tos, į kurias orientuojamasi išžaginimo ir seksualinio prievartavimo bylose: kaltininko ir aukos tarpusavio ryšiai bei pažintis, pvz., kaltinamasis su nukentėjusiaja draugavo ir intymiai bendravo 2009 m. vasarą, gyveno viename kaime¹⁶⁶; kaltinamasis nukentėjusįjį pažįsta nuo pat jo gimimo, o tai reiškia, kad jie ne tik kad gyveno viename name, bet ir tai, kad šis pastarojo akivaizdoje augo, be to, kaltininką su nukentėjusiojo šeima siejo gana kaimyniški santykiai: jie bendravo, lankėsi vienas kito namuose, keitėsi kompiuteriniais žaidimais, jis taisė nukentėjusiojo kompiuterį ir pan.¹⁶⁷; nukentėjusiojo konstitucinė kūno sandara (vizualiniai požymiai), pvz., nukentėjusioji yra itin smulkaus kūno sudėjimo, vaikiškų veido bruožų¹⁶⁸; nukentėjusiojo amžius, pvz., nukentėjusiosios amžius prieš ją įvykdytos nusikalstamos veikos metu – 17 metų ir 3 mėnesiai¹⁶⁹ – labai arti pilnametystės ribos; tam tikras nukentėjusiojo elgesys, pvz., nuteistieji su nukentėjusiaja bendravo kaip su pilnamete, turinčia atitinkamą gyvenimo patirtį tiek gėrime, tiek rūkyme, kaip su turinčia bendravimo patirtį su priešingos lyties asmenimis¹⁷⁰, nukentėjusioji laisvai bendravo su vyrais, kurių anksčiau nepažinojo, naktį pasiliko su jais viena¹⁷¹.

Apibendrinant teigtina, jog teismai nagrinėdami vaiko pirkimo ar pardavimo bylas privalo paisyti tam tikrų, šiai veikai, lyginant su prekyba žmonėmis, būdingų ypatumų.

---

¹⁶⁵ Bikelis, S., *supra* note 154, p. 86 psl.

¹⁶⁶ Kupiškio rajono apylinkės teismo 2011 m. birželio 16 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje (bylos Nr. N1-6-783/2011).

¹⁶⁷ Vilniaus apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2009 m. spalio 30 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje (bylos Nr. 1-220-303/ 2009).

¹⁶⁸ Lietuvos apeliacinio teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2012 m. kovo 16 d. nutartis baudžiamojoje byloje (bylos Nr. 1A-102/2012).

¹⁶⁹ Panevėžio apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2012 m. vasario 28 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje (bylos Nr. 1A-80-134/2012).

¹⁷⁰ Klaipėdos apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2012 m. liepos 5 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje (bylos Nr. 1A-52-107-2012).

¹⁷¹ Panevėžio apygardos teismo nuosprendis (bylos Nr. 1A-80-134/2012), *op. cit.*

3. TARPTAUTINĖS PREKYBOS ŽMONĖMIS SAMPRATOS ADAPTACIJA SKANDINAVIJOS ŠALIŲ BAUDŽIAMOJOJE TEISĖJE

Išanalizavus baudžiamosios atsakomybės už prekybą žmonėmis standartus Lietuvos baudžiamojame teisėje, įdomu patyrinėti kitų šalių įstatyminę bazę, skirtą šio nusikalstamo reiškinių kontrolei. Šiam tikslui pasirinktas Skandinavijos šalių (išskyrus Islandiją) blokas.

Prekyba žmonėmis Švedijos baudžiamuosiuose įstatymuose

Prekybos žmonėmis kontrolės klausimu iš visų Skandinavijos šalių išsiskiria Švedija. Ši valstybė sieki efektyviau pažaboti analizuojamą kriminalinį reiškinį pirmiausia pademonstravo iš prostitucijos rinkos apribojimo perspektyvos. 1999 m. priimtas ir į BK inkorporuotas įstatymas, draudžiantis naudojimąsi seksualinėmis paslaugomis, nukreiptas tik į naudotojus. Taigi, prevencinis dokumento tikslas orientuotas į prostitucijos paklausos mažinimą, kuris įtakotų ir prekybos žmonėmis aukų seksualinio išnaudojimo tikslais skaičiaus mažėjimą. BK 11 skyriaus 6 str. numatyta, jog „tas <...>, kas sumoka už atsitiktinius lytinius santykius, turi būti nuteistas už seksualinių paslaugų pirkimą bauda arba įkalinamas ne ilgiau kaip vieneriems metams”¹⁷². Tiesa, bausmė neišvengiama ir tuomet, jei išmoką už lytinius santykius pažadėjo kitas asmuo nei vartotojas. Tuo tarpu, prostitucija besiverčiantys asmenys – neliečiami. Jiems negresia jokia atsakomybė, pastaruosius veikia stengiamasi įtraukti į įvairias socialines programas ir pan. „Švedų įstatymas akcentuoja, jog prostitucija yra opi vyrų smurto prieš moteris forma, siekianti ekonominės, rasinės ar etninės atskirties, ir kad tai yra rimta kliūtis lyčių lygybei; įstatymas skelbia prostituciją žalinga tiek aukoms, tiek visuomenei apskritai”¹⁷³, tačiau, atkreiptinas dėmesys, jog įstatymas skirtas visų lyčių aukoms. Pastebėtina, jog minima Švedijos baudžiamoji politika susilaukė tarptautinio dėmesio – valstybėms ji imponavo kaip geroji praktika. 2002 m. įstatymu BK 4 skyriaus 1 a str. tiesiogiai uždrausta prekyba žmonėmis, tačiau, atrodo, tik seksualinio išnaudojimo tikslais. Dabartinė straipsnio redakcija atitinka tarptautinius standartus dėl prekybos žmonėmis ir baustinu pripažįsta asmenų perleidimą, įgijimą, slėpimą, transportavimą siekiant pasmerkti juos išnaudojimui įvairiose srityse (karinė tarnyba, priverstinis darbas ar kita veikla, organų pašalinimas ir kt.), panaudojus neleistinas asmens valios poveikio priemones (apgaulė, prievarta, piktnaudžiavimą pažeidžiamumu ir kt.). Prekyba vaikais iki 18 metų kriminalizuota antrojoje straipsnio dalyje, nurodant, jog kaltininkai baudžiami ir

¹⁷² Švedijos karalystės baudžiamasis kodeksas [interaktyvus] [žiūrėta 2012-11-27] <<http://www.notisum.se/rnp/sls/lag/19620700.htm>>.

¹⁷³ Ekberg, G.S., Wahlberg K. The Swedish Approach: A European Union Country Fights Sex Trafficking. *Solutions* [interaktyvus]. Burnington: 2010, t. 2(2) [žiūrėta 2012-11-27] <<http://www.thesolutionsjournal.com/node/895>>.

nepanaudojus jokių valios palenkimo būdų nepilnamečių nukentėjusiųjų atžvilgiu. Tiesa, anksčiau įstatymo taikytojai susidurdavo su problema, kadangi 16 – 17 metų paaugliai neturėjo vaiko statuso¹⁷⁴. Paminėtina, jog bausmės, atsižvelgiant į nukentėjusiojo amžių, nediferencijuojamos – abiem atvejais skiriama nuo 2 iki 10 m. laisvės atėmimo bausmė, kuri, palyginus, yra tikrai griežta (verta atkreipti dėmesį, jog nenumatytos jokios atsakomybė sunkinančios aplinkybės). Nurodytini ir kiti, reikšmingi, per dešimtį metų įgyvendinti, susiję pakeitimai: atsisakyta nuostatos, jog prekybos žmonėmis bylose būtina įrodyti, kad kaltininkas ne tik panaudojo neleistinus valios palenkimo būdus, bet ir kontroliavo nukentėjusįjį, kas iš esmės reiškė tą patį; nebebūtina įrodyti, jog jau verbavimo stadijoje kaltininkas turėjo tikslą asmenį išnaudoti¹⁷⁵, eliminuotas dvigubo baudžiamumo reikalavimas, taigi, Švedijos teismai disponuoja platesne jurisdikcija nagrinėti bylas dėl švedų piliečių ar Švedijoje gyvenančių asmenų užsienyje įvykdytų prekybos žmonėmis nusikaltimų¹⁷⁶.

Prekybos žmonėmis kriminalizavimas Norvegijoje

Norvegijoje prekybos žmonėmis, ypač seksualinio išnaudojimo tikslais, užkardymas yra gana sudėtingas procesas. Tokią situaciją įtakoja painus teisinis reguliavimas. Visų pirma, pastebėtina, jog prostitucija Norvegijoje yra legalizuota. Tik lytiniai santykiai už tam tikrą mokestį su asmeniu iki 18 metų yra uždrausti BK 203 skyriuje. Taipogi, (BK 202 skyr.) uždraustas ir savadavimas prostitucijai (skatinimas įsitraukti, patalpų suradimas). „Praktikoje sunku atskirti prekybos žmonėmis aukas nuo įsitraukusių į prostituciją, o prekybą žmonėmis atriboti nuo savadavimo“¹⁷⁷. Specialus straipsnis (BK 224), numatantis prekybos žmonėmis baudžiamumą į BK buvo įtrauktas 2003 m. Pastarojo konstrukcija bei samprata taip pat keblė. Visų pirma, įstatymų leidėjas prekyba žmonėmis pripažino patį asmens išnaudojimą įvairiose srityse, pasitelkiant asmens valios kontrolės priemones, tuo tarpu, kaip jau ne kartą minėta darbe, išnaudojimas tėra šios nusikalstamos veikos tikslas. Čia pat numatyta, jog baudžiamoji atsakomybė kyla asmenims paskatinusiems nukentėjusiųjų sutikimą būti išnaudojamais, susitariantiems dėl minėto išnaudojimo ar skatinimo transportuojant, įgyjant auką ar sąvadaujant, taip pat tiems, kurie bet koku būdu prisideda ar kursto tokį išnaudojimą ar skatinimą, sumoka ar

¹⁷⁴ HUMAN TRAFFICKING: Concerns even as Swedish law is rewritten to get *Irish examiner* convictions. [interaktyvus]. Long Island: 2011- 01-04 d. naujienlaikraščio publikacija [žiūrėta 2012-11-27].

<<http://www.irishexaminer.com/ireland/human-trafficking-concerns-even-as-swedish-law-is-rewritten-to-get-convictions-141071.html>>.

¹⁷⁵ *Ibid.*

¹⁷⁶ Strengthened criminal law protection against human trafficking [interaktyvus]. Government Offices of Sweden, 2010 [žiūrėta 2012-11-27]. <<http://www.government.se/sb/d/13420/a/157310>>.

¹⁷⁷ The Norwegian Government's Plan of Action to Combat Human Trafficking (2006–2009) [interaktyvus]. Ministry of Justice and the Police, 2007, p. 5 [žiūrėta 2012-11-27].

<http://www.protectionproject.org/wp-content/uploads/2010/11/NAP-Norway_2006-2009.pdf>.

suteikia kitokią turtinę naudą asmeniui, kuris kontroliuoja auką tam, kad gautų jo sutikimą pastarąją išnaudoti ir kt.¹⁷⁸. Taigi, toks teisinis reguliavimas, viena vertus, konfrontuoja su priimtina prekybos žmonėmis samprata, kita vertus, analizuojama norma ir ta apimtimi, kuri artimesnė egzistuojančiai definicijai, yra daugiaelementė ir sunkiai suprantama. Pažymėtina, jog Norvegijos baudžiamajame įstatyme numatytos prekybą žmonėmis kvalifikuojančios ir atsakomybę sunkinančios aplinkybės, sudarančios šiurkščios prekybos žmonėmis (angl. *gross human trafficking*) turinį: nukentėjusysis – nepilnametis, panaudotas žiaurus smurtas ar prievarta, kaltininkų veika jiems atnešė daug pelno. Įgyvendinus nekvalifikuotą nusikaltimo sudėtį gresia iki 5 metų laisvės bausmė, už kvalifikuotą – iki 10 metų. Tiesa, pirmuoju atveju siūloma didinti bausmę iki 6 metų laisvės atėmimo¹⁷⁹. Ta pati norma taikoma ir tada, kuomet nukentėjusieji yra vaikai.

Prekybos žmonėmis paskelbimas už įstatymo ribų Danijoje

„Prekybos žmonėmis būklės tyrimas Danijoje visų pirma koncentravosi ties prekyba moterimis sekso industrijoje“¹⁸⁰, todėl Danija neišsiskyrė iš kitų Skandinavijos šalių, kurios pirmiausia siekė sureguliuoti prostitucijos mastą, kartu bandydamos išspręsti ir prekybos žmonėmis klausimą, o kitokias išnaudojimo formas pripažino tik po kurio laiko. Danijos baudžiamajame kodekse speciali nuostata dėl prekybos žmonėmis atsirado 2002 m. Pasak BK 262 skyriaus, nusikaltimas yra verbuoti, gabenti, perleisti, laikyti, įgyti asmenį, siekiant jį išnaudoti seksualinio amoralumo tikslais, ir kitose srityse, kuriuos įvardija tarptautiniai aktai, panaudojus neteisėtą prievartą, suvaržius asmens laisvę, neteisėtai paskatinus, padrašinus ar suklaidinus dėl išnaudojimo ir kt.¹⁸¹. Pastebėtina, jog kai kurie asmens valios palenkimo būdai sutampa su alternatyvia, nusikaltimą sudarančia veika – neteisėtas asmens paskatinimas, padrašinimas visiškai atitinka verbavimo veiką. Pabrėžtina, jog pagal tą patį skyrių baudžiami ir tie, kurie nusikaltimą padarė vaiko atžvilgiu, taipogi nediferencijuojant ir bausmių. Nauju 2012 m. įstatymu sugriežtinta veikos sankcija, maksimaliai skiriant nebe 8, o 10 metų laisvės atėmimo bausmę. Tokius pokyčius įtakojo naujoji Direktyva 2011/36/ES. Literatūroje susijusiu klausimu galima aptikti ir gana drąsių pareiškimų – „įstatymas susieja Danijos teisę su ES direktyva dėl

¹⁷⁸ Norvegijos karalystės baudžiamasis kodeksas [interaktyvus] [žiūrėta 2012-11-27].

<<http://www.legislationline.org/documents/section/criminal-codes>>.

¹⁷⁹ The Government's Plan of Action against Human Trafficking (2011–2014) [interaktyvus]. Norwegian Ministry of Justice and the Police, 2011, p. 6 [žiūrėta 2012-11-27].

<http://www.ungift.org/doc/knowledgehub/resourcecentre/Governments/UNited_against_Trafficking_Norway.pdf>.

¹⁸⁰ Menneske-Handel Status 2012 [interaktyvus]. Institut for Menneskerettigheder, 2012, p. 7 [žiūrėta 2012-11-27].

<http://www.menneskeret.dk/files/pdf/Publikationer/Status/dk/2012/STATUS_2012_IMR-Menneskehandel.pdf>.

¹⁸¹ Danijos karalystės baudžiamasis kodeksas [interaktyvus] [žiūrėta 2012-11-27].

<<http://www.centermodmenneskehandel.dk/in-english/daish-legislation-regarding-offenses-related-to-human-trafficking>>.

prekybos žmonėmis kontrolės ir prevencijos, nors Danija ir nėra teisiškai įpareigota jos paisyti¹⁸², nors valstybė yra ES narė ir privalo įgyvendinti ES direktyvas. Danija, kaip ir Švedija, pagaliau atsisakė dvigubo baudžiamumo taisyklės, todėl Danijos teismai gali patraukti baudžiamojon atsakomybėn valstybės piliečius ir jos gyventojus, kurie prekiaavo žmonėmis užsienyje nepaisant to, jog už nusikaltimą baudžiama ir toje šalyje, kurioje jis buvo įvykdytas.

Baudžiamoji atsakomybė už prekybą žmonėmis Suomijoje

„Iki 2004 metų daugelis institucijų nežinojo, jog prekyba žmonėmis egzistuoja ir Suomijoje arba ją pripažino tik nežymiu fenomenu“¹⁸³. Reaguojant į kaimyninių valstybių aktyvą, reformuoti susijusį teisinį reguliavimą, speciali prekybos žmonėmis norma 2004 m. papildė ir Suomijos baudžiamąjį kodeksą. Analogiškai Norvegijos BK normai, Suomijos BK 25 skyriaus 3 str. išskiria paprastos sudėties prekybą žmonėmis ir kvalifikuotos sudėties – prekybą žmonėmis sunkinančiomis aplinkybėmis (angl. *aggravated trafficking in human beings*), tik šią dar labiau išplėtoja, o taip pat nurodo, jog baudžiamas yra ir pasikėsinimas įvykdyti nusikaltimą¹⁸⁴. Prekybą žmonėmis sudarančios veikos – asmens verbavimas, perleidimas, įgijimas, plukdymas laivu bei asmens kontroliavimas, siekiant, kad asmuo būtų išnaudojamas įvirose srityse (karinė tarnyba, seksualinių paslaugų teikimas ir kt.). Pastebėtina, jog įstatymų leidėjas, tiesiogiai perkeldamas Palermo protokolo nuostatas, plukdymą laivu išskyrė kaip atskirą veiką, nors iš esmės ją apima asmens gabenimas. Taip pat išskirtas asmens kontroliavimas, tačiau kontrolės faktas išplaukia iš naudojamų valios palenkimo priemonių. Pastarosios suvokamos kaip: pasinaudojimas aukos priklausomumu ar pažeidžiamumu, apgaulė, pasinaudojimas nukentėjusiojo suklydimu ir kt. Įdomu, jog kiti veikos padarymo būdai – smurtas bei grasinimai – priskiriami prie nusikaltimų sunkinančių aplinkybių. Tiesa, pastebėtina, jog prie atsakomybę sunkinančių aplinkybių, vėlgį, priskirta apgaulė, taigi, nelabai aišku, kuo pastaroji skiriasi nuo paprastojoje nusikaltimo sudėtyje minimo apgaulės požymio. Atsakomybę sunkina ir tyčia ar dėl didelio neatsargumo asmeniui sukeltos žiaurios kančios, pavojus gyvybei, tai, jog nukentėjusysis sunkiai sužalotas ar susargdintas, veika padaryta prieš vaiką ar neįgalų asmenį, organizuotoje grupėje. Pažymėtina, jog prekyba žmonėmis sunkinančiomis aplinkybėmis

¹⁸² Menneske-Handel Status 2012, *supra* note 180.

¹⁸³ Viuhko, M., Jokinen, A. *HUMAN TRAFFICKING AND ORGANISED CRIME - Trafficking for sexual exploitation and organised procuring in Finland* [interaktyvus]. Helsinki: European Institute for Crime Prevention and Control, affiliated with the United Nations, 2009, p. 19 [žiūrėta 2012-11-27].

<<http://www.heuni.fi/Satellite?blobtable=MungoBlobs&blobcol=urldata&SSURIdpptype=BlobServer&SSURIconter=Default&SSURIsession=false&blobkey=id&blobheadervalue1=inline;%20filename=dod9o.pdf&SSURIsscont ext=Satellite%20Server&blobwhere=1266335656633&blobheadername1=Content-Disposition&ssbinary=true&blobheader=application/pdf>>.

¹⁸⁴ Suomijos Respublikos baudžiamasis kodeksas [interaktyvus] [žiūrėta 2012-11-27].

<<http://www.legislationline.org/documents/section/criminal-codes>>.

pripažįstamas ir asmens pavergimas, laikymas ir naudojimas juo kaip daiktu. Manytina, jog toks teisinis reguliavimas, vis tik, nėra tinkamas, kadangi taip prekyba žmonėmis tiesiogiai sutapatinama su vergove. Numatytos sankcijos – už paprastos sudėties nusikaltimą – nuo 4 mėn. iki 6 metų laisvės atėmimo, už kvalifikuotos – nuo 2 iki 10 metų laisvės atėmimo. Pažymėtina, jog BK taip pat numatyta Direktyvai 2011/36/ES artima, tačiau iki seksualinio išnaudojimo lygmens susiaurinta nuostata, jog prieš baudžiamąjį įstatymą turi atsakyti tas, kuris naudojosi asmens seksualinėmis paslaugomis už pinigus, žinodamas, jog tas asmuo – prekybos žmonėmis auka ir gali būti nubaustas bauda arba laisvės atėmimu iki 6 mėn. Kadangi prostitucija Suomijoje nėra uždrausta, manytina, jog ši nuostata praktikoje sunkiai taikoma – identifikuoti prekybos žmonėmis aukas sudėtinga.

Apibendrinant tai, kas išdėstyta, darytinos tokios išvados: gili prostitucijos problemos sprendimo patirtis įtakoja didesnę dėmesį prekybos žmonėmis seksualinio išnaudojimo tikslais kontrolei; kai kurių valstybių baudžiamieji įstatymai tam tikrais aspektais nutolsta nuo prekybos žmonėmis sampratos; prekybos žmonėmis normų konstrukcija daugialypė ir sudėtinga, kaip ir Lietuvoje; prekyba vaikais neregamentuota atskirame straipsnyje; kai kurios valstybės nenumato kvalifikuojančių nusikalstamos veikos aplinkybių ir nediferencijuoja bausmių – galbūt tai palikta teismų praktikai; numatytos sankcijos atitinka tarptautinių teisės aktų standartus; matyti, jog valstybės dar nėra įgyvendinusios kai kurių Direktyvos 2011/36/ES nuostatų.

IŠVADOS

1. Tiek tarptautiniu, tiek regioniniu lygmeniu dėl bendrosios prekybos žmonėmis sampratos jau susitarta – universali šio nusikalstamo reiškinių definicija užfiksuota Palermo protokole. Prekybos žmonėmis fenomeno plėtotė visuomenėje reikalauja lygiagrečios naujų pastarojo kontrolės idėjų generacijos bei šių idėjų įprasminimo teisiniuose instrumentuose – moderniusi jų – 2005 m. ET Konvencija bei Direktyva 2011/36/ES. Esminį susirūpinimą žmogaus teisėmis analizuojamoje sferoje patvirtina EŽTT pareiškimas, jog nuo prekybos žmonėmis saugo ir tokie bendro pobūdžio tarptautiniai susitarimai kaip Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija. Brėžiama tendencija numatyti itin platų teisinį reguliavimą, užkertantį bet kokią kelią išvengti baudžiamosios atsakomybės.
2. Lietuvos baudžiamojo įstatymo normos, kriminalizuojančios prekybą žmonėmis bei vaikais atitinka tarptautinių ir regioninių susitarimų standartus, tačiau pastarųjų implementacija sąlygoja komplikotą šių normų struktūrą. Pasirinktas tarptautinių ir regioninių nuostatų įgyvendinimo būdas yra ginčytinas nusikalstamų veikų tikslo atžvilgiu – įstatymų leidėjas nepagrįstai į baudžiamojo įstatymo tekstą perkėlė visas minėtose nuostatose numatytas išnaudojimo sritis, be reikalo vengdamas universalių, jas visas apimančių sąvokų. Toks sprendimas neprieštarautų tarptautiniams įsipareigojimams bei atspindėtų valstybės suverenų pasirinkimą.
3. Kai kurie įstatymų leidėjo sumanymai kritikuotini kaip neišsamūs: mįslingas žingsnis iš visų kitų Direktyvoje 2011/36/ES įtvirtintų atsakomybę sunkinančių aplinkybių – sunkaus smurto panaudojimo, didelio aukos pažeidžiamumo, padarytos didelės žalos – išskirti ir numatyti pavojaus gyvybei sukėlimą, nors minėtos aplinkybės visiškai savarankiškos ir naujos Lietuvos prekybos žmonėmis reglamentavimo atžvilgiu; neatsižvelgta į tai, jog prekybos žmonėmis ar vaikais aukomis tapę asmenys verčiami įvykdyti ne tik nusikalstamas veikas, bet ir administracinius teisės pažeidimus, todėl atsakomybės išvengimas už pastaruosius nenumatytas – išskirtinai įtvirtintas atleidimas tik nuo baudžiamosios atsakomybės, kuris turi skambėti imperatyviai.
4. BK 147¹ str. uždraustos, išnaudojimo priverstiniam darbui ir paslaugoms veikos formuluotė, o, ypač, netinkamas jos aiškinimas, įtakoja klaidingą požiūrį, jog ši norma laikytina specialiaja prekybos žmonėmis normos atžvilgiu, todėl galima šių dviejų normų konkurencija. BK 147¹ str. numatyta savarankiška nusikalstama veika, pasireiškianti išnaudojimu, kurio prekybos žmonėmis nusikaltimas *per se* neapima, taigi BK 147¹ str. negali būti laikoma specialiaja BK 147 str. nuostata.

5. Baudžiamųjų bylų analizė patvirtina, jog prekybos žmonėmis (prekybos vaikais) nusikaltimo sudėties požymių aiškinimas yra nevienalytis. Nustatyti šie trūkumai: sureikšminus nukentėjusiojo sutikimą būti išnaudojamu, nepagrįstai atsisakoma kaltininko veiką kvalifikuoti kaip prekybą žmonėmis; kebli jau pati laisvės atėmimo veikos identifikacija, o taip pat ir jos vertinimas; prievartiniai seksualiniai santykiai, pažeidžiantys specifinę visuomenėje saugomą vertybę, neteisingai suvokiami kaip tam tikra smurto išraiška; asmens pažeidžiamumas nepagrįstai suvokiamas kaip asmens būklė, kurią sąlygojo kaltininko veiksmai; pasinaudojimo priklausomumu požymis painiojamas su pasinaudojimo pažeidžiamumu požymiu; pinigų priėmimas ar sumokėjimas, kitokios naudos gavimas ar suteikimas asmeniui, kuris faktiškai kontroliuoja nukentėjusį asmenį – nereikalingas prekybos žmonėmis sudėties požymis, kadangi jį visiškai apima asmens pirkimo – pardavimo veika.
6. Skandinavijos šalių baudžiamosiose įstatymuose formuluojama prekybos žmonėmis nusikaltimo samprata tokia pat sudėtinga kaip LR BK, todėl manytina, jog ir praktikoje atitinkamų normų taikymas yra problematiškas. Dauguma nusikalstamos veikos sudėties požymių sutampa, išskyrus tai, jog kai kurios valstybės nenumato kvalifikuojančių aplinkybių, o prekyba vaikais atskirai neregamentuota. Matyti, jog kai kurios Direktyvos 2011/36/ES nuostatos dėl prekybos žmonėmis šiose valstybėse dar neimplementuotos. Prekybos žmonėmis kontrolei skirti teisiniai instrumentai atskleidžia gilią prekybos žmonėmis išnaudojimo sekso industrijoje tikslais patirtį.

PASIŪLYMAI IR REKOMENDACIJOS

Atsižvelgiant į suformuluotas išvadas, siūlytinos tokios BK 147 ir 157 str. 1 ir 2 d. bei BK 147² str. formuluotės:

147 straipsnis. Prekyba žmonėmis

1. Tas, kas išnaudojimo tikslais pardavė, pirkė, kitaip perleido ar įgijo, verbavo, gabenė ar laikė nelaisvėje žmogų panaudodamas fizinį smurtą ar grasinimus arba kitaip atimdamas galimybę priešintis, arba pasinaudodamas nukentėjusio asmens priklausomumu ar pažeidžiamumu, arba panaudodamas apgaulę, ir žinojo arba siekė, kad nukentėjęs asmuo, nesvarbu, ar jis sutiko, būtų išnaudojamas,

baudžiamas laisvės atėmimu nuo dvejų iki dešimties metų.

2. Tas, kas šio straipsnio 1 dalyje numatytą veiką padarė dviem ar daugiau nukentėjusiems asmenims arba itin pažeidžiamam asmeniui, arba panaudodamas sunkų smurtą, arba sukeldamas pavojų nukentėjusio asmens gyvybei, arba nukentėjusiajam padarydamas ypač didelę žalą, arba dalyvaudamas organizuotoje grupėje, arba žinodamas ar siekdamas, kad būtų paimtas nukentėjusio asmens organas, audinys ar ląstelės, arba būdamas valstybės tarnautojas ar viešojo administravimo funkcijas atliekantis asmuo ir vykdydamas įgaliojimus,

baudžiamas laisvės atėmimu nuo ketverių iki dvylikos metų.

3. Nukentėjęs nuo šiame straipsnyje numatytos veikos asmuo atleidžiamas nuo baudžiamosios atsakomybės už nusikalstamą veiką, kurią jis buvo priverstas tiesiogiai padaryti dėl jam padarytos šiame straipsnyje numatytos veikos.

157 straipsnis. Vaiko pirkimas arba pardavimas

1. Tas, kas išnaudojimo tikslais siūlė pirkti, kitaip įgyti, pardavė, pirkė, kitaip perleido, įgijo, verbavo, gabenė arba laikė nelaisvėje vaiką žinodamas ar siekdamas, kad jis būtų išnaudojamas, baudžiamas laisvės atėmimu nuo trejų iki dvylikos metų.

2. Tas, kas šio straipsnio 1 dalyje numatytą veiką padarė dviem ar daugiau vaikų arba mažamečiui, arba itin pažeidžiamam asmeniui, arba panaudodamas sunkų smurtą, arba sukeldamas pavojų nukentėjusio asmens gyvybei, arba nukentėjusiajam padarydamas ypač didelę žalą, arba dalyvaudamas organizuotoje grupėje, arba žinodamas ar siekdamas, kad būtų paimtas nukentėjusio asmens organas, audinys ar ląstelės, arba būdamas valstybės tarnautojas ar viešojo administravimo funkcijas atliekantis asmuo ir vykdydamas įgaliojimus,

baudžiamas laisvės atėmimu nuo penkerių iki penkiolikos metų.

3. Nukentėjęs nuo šiame straipsnyje numatytos veikos asmuo atleidžiamas nuo baudžiamosios atsakomybės už nusikalstamą veiką, kurią jis buvo priverstas tiesiogiai padaryti dėl jam padarytos šiame straipsnyje numatytos veikos.

147² straipsnis. Naudojimasis asmens priverstiniu darbu ar paslaugomis

1. Tas, kas naudojosi žmogaus darbu ar teikiamomis paslaugomis, įskaitant prostituciją, žinodamas, kad asmuo šį darbą dirba ar šias paslaugas teikia dėl to, kad jam išnaudojimo tikslais buvo panaudotas fizinis smurtas, grasinimai, apgaulė arba kiti šio kodekso 147 straipsnyje nurodyti būdai,

baudžiamas bausme arba laisvės apribojimu, arba areštu, arba laisvės atėmimu iki dvejų metų.

Taip pat rekomenduojama **administracinių teisės pažeidimų kodekse** numatyti bendrąją nuostatą dėl atsakomybės pagal šį kodeksą šalinimo asmenims, kurie administracinius teisės pažeidimus įvykdė tiesiogiai dėl to, kad tapo prekybos žmonėmis aukomis:

„Asmuo atleidžiamas nuo administracinės atsakomybės už šiame kodekse numatytą administracinės teisės pažeidimą, jeigu jis baudžiamajame procese pripažintas nukentėjusiuoju pagal baudžiamojo kodekso 147 ar 157 str. ir jei tokį pažeidimą jis buvo priverstas tiesiogiai padaryti dėl jo atžvilgiu padarytų veikų, nurodytų šiuose straipsniuose”.

NAUDOTOS LITERATŪROS SĄRAŠAS

1) Norminė literatūra

Tarptautiniai teisės aktai:

1. Convention for the Suppression of the Traffic in Persons and of the Exploitation of the Prostitution of Others (adopted 2 December 1949, entered into force 25 July 1951) 96 UNTS 271 [interaktyvus] [žiūrėta 2012-06-19].
<<http://www2.ohchr.org/english/law/trafficpersons.htm>>.
2. Council of Europe Convention on Action against Trafficking in Human Beings (adopted 16 May 2005, entered into force 1 February 2008). CETS 197 [interaktyvus] [žiūrėta 2012-06-19].
<http://www.coe.int/T/E/human_rights/trafficking/PDF_conv_197_trafficking_e.pdf>.
3. Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija. *Valstybės žinios*. 2000, Nr.96-3016.
4. International Convention for the Suppression of the Traffic in Women and Children (adopted 30 September 1921, with later amendments entered into force 24 April 1950) 53 UNTS 39 [interaktyvus] [žiūrėta 2012-06-19]
<http://ec.europa.eu/antitrafficking/download.action?nodeId=fa0674a6-1b22-4f098fb935f84524a0c5&fileName=1921+international+convention_en.pdf&fileType=pdf>.
5. International Convention for the Suppression of the Traffic in Women of Full Age (adopted 11 October 1933, entered into force 24 August 1934) 150 LNTS 431 [interaktyvus] [žiūrėta 2012-06-19]
<http://www.oas.org/juridico/mla/en/traites/en_traites-inter-women_1933.pdf>.
6. International Agreement for the Suppression of the White Slave Traffic (adopted 18 May 1904, entered into force 18 July 1905). 92 UNTS 19 [interaktyvus] [žiūrėta 2012-06-19].
<<http://www1.umn.edu/humanrts/instree/whiteslavetraffic1904.html>>.
7. International Convention for the Suppression of the White Slave Traffic (adopted 4 May 1910, with later amendments entered into force 14 August 1951). [interaktyvus] [žiūrėta 2012-06-19].
<<http://www1.umn.edu/humanrts/instree/whiteslavetraffic1910.html>>.
8. JT konvencija dėl visų formų diskriminacijos panaikinimo moterims. *Valstybės žinios*. 1996, Nr.21.
9. JT konvencija prieš tarptautinį organizuotą nusikalstamumą. *Valstybės žinios*. 2002, Nr.51-1933.
10. JT konvenciją prieš tarptautinį organizuotą nusikalstamumą papildantis Protokolas dėl prekybos žmonėmis, ypač moterimis ir vaikais, prevencijos, sustabdymo bei baudimo už vertimąsi ja (2002). *Valstybės žinios*. 2003, Nr.49-2166.
11. JT Vaiko teisių konvencija. *Valstybės žinios*. 1995-07-21, Nr.60-1501
12. JT Vaiko teisių konvencijos fakultatyvinis protokolas dėl Vaikų pardavimo, vaikų prostitucijos ir vaikų pornografijos (1989). *Valstybės žinios*. 2004, Nr.108 – 4037.
13. JT Visuotinė žmogaus teisių deklaracija. *Valstybės žinios*. 2006, Nr.68-2497.
14. Slavery Convention (adopted 25 September 1926, entered into force 9 March 1927) 60 LNTS 253 [interaktyvus] [žiūrėta 2012-06-19].
<<http://www2.ohchr.org/english/law/slavery.htm>>.
15. Supplementary Convention on the Abolition of Slavery, the Slave Trade, and Institutions and Practices Similar to Slavery (adopted 30 April 1956, entered into force 30 April 1957) 266 UNTS 3 [interaktyvus] [žiūrėta 2012-06-19].
<<http://cil.nus.edu.sg/rp/il/pdf/1956%20Supplementary%20Convention%20on%20the%20Abolition%20of%20Slavery-pdf.pdf>>.
16. Tarptautinis pilietinių ir politinių teisių paktas. *Valstybės žinios*. 2002, Nr.77-3288.

Regioniniai teisės aktai:

1. Brussels Declaration on Preventing and Combating Trafficking in Human Beings (adopted 29 November 2002) 14981/02 [interaktyvus] [žiūrėta 2012-11-10]. <<http://www.unhcr.org/refworld/category,POLICY,EU,,4693ac222,0.html>>.
2. ES Komisijos Komunikatas Europos Parlamentui, Tarybai, Europos Ekonomikos ir Socialinių Reikalų Komitetui ir Regionų Komitetui. ES Prekybos žmonėmis panaikinimo ES strategija 2012–2016 m. [2010] COM/0286 [interaktyvus] [žiūrėta 2012-11-10]. <<http://eurlex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2012:0286:FIN:LT:HTML>>.
3. ES Tarybos 2002 m. liepos 19 d. Pamatinis sprendimas 2002/ 629/ TVR Dėl kovos su prekyba žmonėmis [2002] OL L 203 [interaktyvus] [žiūrėta 2012-06-19]. <<http://eurlex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:32002F0629:LT:HTML>>.
4. Europos Parlamento ir Tarybos 2011 m. balandžio 5 d. direktyva 2011/36 dėl prekybos žmonėmis prevencijos, kovos su ja ir aukų apsaugos, pakeičianti ES Tarybos Pamatinį sprendimą 2002/ 629/ TVR [2011] OL L 101 [interaktyvus] [žiūrėta 2012-06-19]. <<http://eurlex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2011:101:0001:0011:LT:PDF>>.

Užsienio valstybių teisės aktai:

1. Danijos karalystės baudžiamasis kodeksas [interaktyvus] [žiūrėta 2012-11-27]. <<http://www.centermodmenneskehandel.dk/in-english/daish-legislation-regarding-offenses-related-to-human-trafficking>>.
2. Norvegijos karalystės baudžiamasis kodeksas [interaktyvus] [žiūrėta 2012-11-27]. <<http://www.legislationline.org/documents/section/criminal-codes>>.
3. Suomijos Respublikos baudžiamasis kodeksas [interaktyvus] [žiūrėta 2012-11-27]. <<http://www.legislationline.org/documents/section/criminal-codes>>.
4. Švedijos karalystės baudžiamasis kodeksas [interaktyvus] [žiūrėta 2012-11-27]. <<http://www.notisum.se/rnp/sls/lag/19620700.htm>>.

Lietuvos Respublikos teisės aktai:

1. Konstitucinio Teismo 2004 m. gruodžio 13 d. nutarimas „Dėl kai kurių teisės aktų, kuriais reguliuojami valstybės tarnybos ir su ja susiję santykiai, atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai ir įstatymams“. *Valstybės žinios*. 2004, Nr. 181- 6708.
2. Lietuvos Respublikos administracinių teisės pažeidimų kodeksas. *Valstybės žinios*. 1985, Nr. 1-1 (su pakeitimais ir papildymais).
3. Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas. *Valstybės žinios*. 2000, Nr. 89-2741 (su pakeitimais ir papildymais).
4. Lietuvos Respublikos tarptautinių sutarčių įstatymas. *Valstybės žinios*. 1999, Nr. 60-1948.
5. Lietuvos Respublikos žmogaus audinių, ląstelių, organų donorystės ir transplantacijos įstatymas. *Valstybės žinios*. 1999, Nr. 116-2696.
6. Baudžiamojo kodekso 147, 147(1), 157 ir 303 straipsnių pakeitimo, Kodekso papildymo 147(2) straipsniu ir Kodekso priedo papildymo įstatymo projekto aiškinamasis raštas. *Pateikė - Palaitis Raimundas, Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerija*. 2011, Nr. XIP- 4001.

7. Lietuvos Respublikos Seimo kanceliarijos Teisės departamento išvada dėl baudžiamojo kodekso 147, 147(1), 157 ir 303 straipsnių pakeitimo, Kodekso papildymo 147(2) straipsniu ir Kodekso priedo papildymo įstatymo projekto. 2012, Nr. XIP-4001.

2) Specialioji literatūra

1. Abramavičius, A., Švedas, G. Kai kurios baudžiamosios atsakomybės už nusikaltimus vaikų seksualinio apsisprendimo laisvei bei neliečiamumui reglamentavimo problemos. *Teisė*. 2008, t. 66 (1), p. 8-18.
2. Abramavičiūtė, I., et al. *Teisėsaugos institucijų veikla, susidūrus su prekyba žmonėmis*. Praktinis vadovas policijos pareigūnams [interaktyvus]. Vilnius: Tarptautinės migracijos organizacijos Vilniaus biuras, 2005 [žiūrėta 2012-11-10]. <<http://www.iom.lt/documents/PZ-polic.LT.pdf>>.
3. *Beijing Platform for Action of The Fourth World Conference, 1995*. [interaktyvus] [žiūrėta 2012-06-19] <<http://www.un.org/womenwatch/daw/beijing/platform/plat1.htm>>.
4. Bieliūnas, E., Švedas, G., Abramavičius, A. *Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras*. II tomas, I dalis. Specialioji dalis (99-212 str.). Vilnius: Registrų centras, 2009.
5. Bikelis, S. Tyčinė kaltė baudžiamosios teisės teorijoje ir teismų praktikoje. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai (teisė). Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2007.
6. Bruch, E. M. Models wanted: The Search for an Effective Response to Human Trafficking. *Stanford Journal of International Law* [interaktyvus]. Stanford: Stanford University Law School, 2004, t. 40, p. 1- 47. [žiūrėta 2012-06-19] <<http://heinonline.org/HOL/Page?handle=hein.journals/stanit40&collection=journals&page=1#11>>.
7. Burda, R.; Gruodytė, E; Krikščiūnas, R. *Prekybos žmonėmis nusikaltimų tyrimo metodika*. Vilnius: Tarptautinė migracijos organizacija, 2007.
8. Burda, R.; Gruodytė, E; Krikščiūnas, R. *Prekybos žmonėmis tyrimo bei teismo nagrinėjimo problemos Lietuvoje*. Vilnius: Tarptautinė migracijos organizacija, 2006.
9. Chennai Children Foundation. Statistics on Human Trafficking (28 January 2012) [interaktyvus] [žiūrėta 2012-11-28]. <<http://www.chennaichildren.com/statistics-on-human-trafficking/>>.
10. Drakšienė A., Bolzanas D. Prekybos žmonėmis samprata. *Teisė*. 2004, t.53, p. 38-50.
11. Dunne, J.L. Hijacked: How Efforts to Redefine the International Definition of Human Trafficking Threaten its Purpose. *Willamette Law Review* [interaktyvus]. Salem: Willamette University College of Law, 2012, t. 48 (403), p. 403-426 [žiūrėta 2012-10-15]. <[http://heinonline.org.skaitykla.mruni.eu/HOL/Page?handle=hein.journals/willr48&div=17&collection=journals&set as cursor=23&men tab=srchresults&terms=consent\[of\]a|victim\[in\]human|trafficking&type=matchall](http://heinonline.org.skaitykla.mruni.eu/HOL/Page?handle=hein.journals/willr48&div=17&collection=journals&set as cursor=23&men tab=srchresults&terms=consent[of]a|victim[in]human|trafficking&type=matchall)>.
12. Edwards, A. Traffic In Human Beings: At The Intersection Of Criminal Justice, Human Rights, Asylum/Migration and Labor. *Denver Journal of International Law & Policy* [interaktyvus]. Denver: University of Denver, 2007, t. 36, p. 9-53 [žiūrėta 2012-06-19]. <<http://law.du.edu/documents/djilp/36No1/Traffic-Human-Beings-Intersection-Criminal-Justice-Human-Rights-AsylumMigration-Labor-Alice-Edwards.pdf>>.
13. Ekberg, G.S., Wahlberg K. The Swedish Approach: A European Union Country Fights Sex Trafficking. *Solutions* [interaktyvus]. Burnington: 2010, t. 2(2) [žiūrėta 2012-11-27] <<http://www.thesolutionsjournal.com/node/895>>.
14. Europos Tarybos aiškinamoji ataskaita dėl 2005 m. Europos Tarybos konvencijos dėl veiksmų prieš prekybą žmonėmis [interaktyvus] [žiūrėta 2012-11-27]. <<http://conventions.coe.int/Treaty/EN/Reports/Html/197.htm>>.
15. Fedosiuk, O. Prekyba žmonėmis baudžiamojoje teisėje ir teismų praktikoje. *Teisė*. 2005, Nr. 54, p.70-84.

16. Fedosiuk, O. Prekyba žmonėmis kaip nusikaltimas žmogaus laisvei. *Jurisprudencija*. 2003, t. 45 (37), p. 86-97.
17. Fedosiuk, O. Prekybos žmonėmis nusikaltimo normos naujosios redakcijos (2005 m. birželio 23 d.) aiškinimo ir taikymo problemos. *Jurisprudencija*. 2007, t. 8 (98), p.54-61.
18. Fedosiuk, O. Psichinės prievartos samprata baudžiamojoje teisėje. *Jurisprudencija*. 2001. t. 21 (13), p. 101-115.
19. Gallagher, A.T. Recent legal developments in the Field of Human Trafficking: a critical review of the 2005 European Convention and related instruments. *European Journal of Migration and Law* [interaktyvus]. Netherlands: 2006, p. 162-189 [žiūrėta 2012-06-19]. <http://works.bepress.com/cgi/viewcontent.cgi?article=1005&context=anne_gallagher>.
20. Gallagher, A.T. *The International Law of Human Trafficking* [interaktyvus]. Cambridge: Cambridge University Press, 2010, [žiūrėta 2012-09-05]. <http://www.google.lt/books?hl=lt&lr=&id=b4JxTgtih1UC&oi=fnd&pg=PR13&dq=echr+human+trafficking&ots=WigIqUJplc&sig=d_ykPmiLABjDkCF8Gti_t7-eDdM&redir_esc=y#v=onepage&q=echr%20human%20trafficking&f=false>.
21. Grinevičiūtė, K. Vaikas ir šeima kaip baudžiamojo įstatymo saugomos vertybės. *Jurisprudencija*. 2007, t. 8(98), p. 81-88.
22. Gutauskas, A. Prekybos žmonėmis baudžiamojo teisinio vertinimo ypatumai teismų praktikoje. *Verslo ir teisės aktualijos*. 2009, t. 3, p. 141-169.
23. HUMAN TRAFFICKING: Concerns even as Swedish law is rewritten to get convictions. *Irish examiner* [interaktyvus]. Long Island: 2011- 01-04 d. naujienlaikraščio publikacija [žiūrėta 2012-11-27]. <<http://www.irishexaminer.com/ireland/human-trafficking-concerns-even-as-swedish-law-is-rewritten-to-get-convictions-141071.html>>.
24. JAV ambasados Lietuvoje 2011 m. ataskaita dėl prekybos žmonėmis Lietuvoje [interaktyvus] [žiūrėta 2012-11-26]. <<http://vilnius.usembassy.gov/news-events/trafficking-in-persons/lithuania-country-trafficking-in-persons-report-2011.html>>.
25. Kara, S. Designing More Effective Laws Against Human Trafficking. *Northwestern Journal of International Human Rights* [interaktyvus]. Chicago: Northwestern University School of Law, 2010, v. 9 (2), p. 123-147 [žiūrėta 2012-09-05]. <<http://www.law.northwestern.edu/journals/jihr/v9/n2/1/kara.pdf>>.
26. Kujalis, P. Prievarta – būtinojo reikalingumo pavojaus šaltinis. *Jurisprudencija*. 2004, t. 60 (52), p. 74-81.
27. Menneske-Handel Status 2012 [interaktyvus]. Institut for Menneskerettigheder, 2012, p. 7 [žiūrėta 2012-11-27]. <http://www.menneskeret.dk/files/pdf/Publikationer/Status/dk/2012/STATUS_2012_IMR-Menneskehandel.pdf>.
28. Mickevičius, D. Lietuvos Respublikos Baudžiamajame kodekse įtvirtintų prekybos žmonėmis ir vaiko pirkimo arba pardavimo sudėčių atitikties Lietuvos Respublikos tarptautinėms sutartims ir Europos Sąjungos teisei aspektai. *Teisė*. 2005, Nr. 54, p. 122-133.
29. Nevera, A. Tarptautinės teisės ir nacionalinės baudžiamosios teisės santykio problema. *Jurisprudencija*. 2001, t. 21(13), p.116-130.
30. Nikartas, S. Prekybos vaikais nusikaltimo teisinė samprata. *Teisės problemos*. 2009, Nr. 2 (64), p. 104-133.
31. Perez Solla, M. F. *Slavery and human Trafficking, International Law and the Role of the World Bank* [interaktyvus]. Discussion Paper No. 0904, 2009. [žiūrėta 2012-06-19] <<http://siteresources.worldbank.org/SOCIALPROTECTION/Resources/SP-Discussion-papers/Labor-Market-DP/0904.pdf>>.
32. Stoyanova, V. Dancing on the Borders of Article 4: Human Trafficking and the European Court of Human Rights in the *Rantsev* case. *Netherlands Quarterly of Human*

- Rights [interaktyvus]. Netherlands Institute of Human Rights, 2012, v. 30 (2), p. 163-194 [žiūrėta 2012-10-11]. <[http://oppenheimer.mcgill.ca/IMG/pdf/Stoyanova - Dancing on the Borders of Article 4 Human Trafficking and the European Court of Human Rights in the Rantsev case - 2012.pdf](http://oppenheimer.mcgill.ca/IMG/pdf/Stoyanova_-_Dancing_on_the_Borders_of_Article_4_Human_Trafficking_and_the_European_Court_of_Human_Rights_in_the_Rantsev_case_-_2012.pdf)>.
33. Strengthened criminal law protection against human trafficking [interaktyvus]. Government Offices of Sweden, 2010 [žiūrėta 2012-11-27]. <<http://www.government.se/sb/d/13420/a/157310>>.
  34. The Government's Plan of Action against Human Trafficking (2011–2014) [interaktyvus]. Norwegian Ministry of Justice and the Police, 2011 [žiūrėta 2012-11-27]. <[http://www.ungift.org/doc/knowledgehub/resourcecentre/Governments/UNited against Trafficking Norway.pdf](http://www.ungift.org/doc/knowledgehub/resourcecentre/Governments/UNited_against_Trafficking_Norway.pdf)>.
  35. The Norwegian Government's Plan of Action to Combat Human Trafficking (2006–2009) [interaktyvus]. Ministry of Justice and the Police, 2007 [žiūrėta 2012-11-27]. <http://www.protectionproject.org/wp-content/uploads/2010/11/NAP-Norway_2006-2009.pdf>.
  36. Ucarer, E. M. *Trafficking in Women: Alternate Migration or Morden Slave Trade*. Gender Politics in Global Governance. [interaktyvus]. Lanham: Rowman & Littlefield Publishers. Inc., 1999 [žiūrėta 2012-06-19]. <http://www.google.lt/books?hl=lt&lr=&id=EMqz7LLP3VwC&oi=fnd&pg=PR5&dq=Gender+Politics+in+Global+Governance&ots=PT2hXoRDOI&sig=Bo3LWWKtJmWXS-2HAd83NmNOHUw&redir_esc=y#v=onepage&q=Gender%20Politics%20in%20Global%20Governance&f=false>.
  37. UNODC news - General Assembly President calls for redoubling of efforts to end human trafficking [interaktyvus] [žiūrėta 2012-11-28]. <<http://www.unodc.org/unodc/en/frontpage/2012/April/un-general-assembly-president-calls-for-re-doubled-efforts-to-end-human-trafficking.html>>.
  38. Urbelionytė, A. Europos Sąjungos teisinio prekybos žmonėmis reglamentavimo pokyčiai priėmus Direktyvą 2011/36/ES. *Socialinių mokslų studijos*. 2012, t. 4(3), p. 1143-1155.
  39. Viuhko, M., Jokinen, A. *HUMAN TRAFFICKING AND ORGANISED CRIME - Trafficking for sexual exploitation and organised procuring in Finland* [interaktyvus]. Helsinki: European Institute for Crime Prevention and Control, affiliated with the United Nations, 2009 [žiūrėta 2012-11-27]. <<http://www.heuni.fi/Satellite?blobtable=MungoBlobs&blobcol=urldata&SSURiapptype=BlobServer&SSURIcontainer=Default&SSURIsession=false&blobkey=id&blobheader=value1=inline;%20filename=dod9o.pdf&SSURIsscontext=Satellite%20Server&blobwhere=1266335656633&blobheadername1=Content-Disposition&ssbinary=true&blobheader=application/pdf>>.
  40. Wheaton, E. M., Schauer, E. J., Galli, T. V. Economics of Human Trafficking. *International Migration* [interaktyvus]. International Organization of Migration, 2010, t. 48(4), p. 114-141 [žiūrėta 2012-11-28]. <<http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/j.1468-2435.2009.00592.x/pdf>>.

3) Teismų praktika

Europos žmogaus teisių teismo praktika:

1. Rantsev v. Cyprus and Russia, no. 25965/04, ECHR 2010 - II [interaktyvus] [žiūrėta 2012-09-05]. <<http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-96549>>.
2. Siliadin v. France, no. 73316/01, ECHR 2005-II [interaktyvus] [žiūrėta 2012-10-11] <<http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-69891>>.

Europos teisingumo teismo praktika:

1. ETT byla 106/77, *Amministrazione dello Stato v. Simmenthal* [1987], ECR 629.

Lietuvos teismų praktika:

1. Kauno apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2009 m. birželio 15 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje (bylos Nr. 1-21-493/2009)
2. Kauno apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2007 m. gegužės 24 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje (bylos Nr. 1A-10-383/2007).
3. Klaipėdos apygardos teismo 2010 m. rugpjūčio 12 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje (bylos Nr. 1-6-458-2010).
4. Klaipėdos apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2011 m. gruodžio 7 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje (bylos Nr. 1-11-174/2011).
5. Klaipėdos apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2012 m. liepos 5 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje (bylos Nr. 1A-52-107-2012).
6. Kupiškio rajono apylinkės teismo 2011 m. birželio 16 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje (bylos Nr. N1-6-783/2011).
7. Lietuvos apeliacinio teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2012 m. balandžio 16 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje (bylos Nr. 1A-109/2012).
8. Lietuvos apeliacinio teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2012 m. birželio 27 d. nutartis baudžiamojoje byloje (bylos Nr. 1A-309/2012).
9. Lietuvos apeliacinio teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2012 m. kovo 16 d. nutartis baudžiamojoje byloje (bylos Nr. 1A-102/2012).
10. Lietuvos apeliacinio teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2011 m. birželio 9 d. nutartis baudžiamojoje byloje (bylos Nr. 1A-58/2011).
11. Lietuvos apeliacinio teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2011 m. spalio 27 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje (bylos Nr. 1A-66/2011).
12. Lietuvos apeliacinio teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2009 m. birželio 12 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje (bylos Nr. 1A-240/2009).
13. Lietuvos apeliacinio teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2009 m. gegužės 28 d. nutartis baudžiamojoje byloje (bylos Nr. 1A-122/2009).
14. Lietuvos apeliacinio teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2008 m. gegužės 13 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje (bylos Nr. 1A-11-2008).
15. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2012 m. vasario 6 d. nutartis baudžiamojoje byloje (bylos Nr. 2K-17-2012).
16. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2010 m. gegužės 25 d. nutartis baudžiamojoje byloje (bylos Nr. 2K-289/2010).
17. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2010 m. gruodžio 7 d. nutartis baudžiamojoje byloje (bylos Nr. 2K-503-2010).
18. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2010 m. spalio 5 d. nutartis baudžiamojoje byloje (bylos Nr. 2K-361/2010).
19. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2009 m. gruodžio 15 d. nutartis baudžiamojoje byloje (bylos Nr. 2K-429/2009).
20. Lietuvos Aukščiausiojo teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2006 m. kovo 28 d. baudžiamojoje byloje (bylos Nr. 2K-332/2006).
21. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato 2004 m. gruodžio 30 d. nutarimas Nr. 49 „Dėl teismų praktikos išžaginimo ir seksualinio prievartavimo baudžiamosiose bylose“. *Teismų praktika*. 2004, Nr. 22.
22. Panevėžio apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2008 m. birželio 18 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje (bylos Nr. 1-37-337/2008).

23. Panevėžio apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2012 m. vasario 28 d. nuosprendis baudžiamojame byloje (bylos Nr. 1A-80-134/2012).
24. Šiaulių apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2009 m. vasario 13 d. nuosprendis baudžiamojame byloje (bylos Nr. 1-14-135/2009).
25. Vilniaus apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2008 m. lapkričio 10 d. nuosprendis baudžiamojame byloje (bylos Nr. 1-107-166/2008).
26. Vilniaus apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2009 m. spalio 30 d. nuosprendis baudžiamojame byloje (bylos Nr. 1-220-303/2009).

SANTRAUKA

BAUDŽIAMOJI ATSAKOMYBĖ UŽ PREKYBĄ ŽMONĖMIS

Šiame magistro darbe analizuojamas prekybos žmonėmis, kuri identifikuojama kaip modernioji šių dienų vergovė, nusikaltimas bei su ja susijusios veikos. Prekybos žmonėmis paplitimas, dinamika, įmantrūs raiškos pavidalai bei atitinkama tarptautinės bendruomenės reakcija į šį nusikalstamą reiškinį įrodo, jog apie tai vis dar svarbu kalbėti.

Šiame moksliniame darbe siekiama atskleisti įvairialypę prekybos žmonėmis sampratą bei išanalizuoti baudžiamosios atsakomybės kilimo pagrindus, kuriuos visų pirma numato tarptautinės konvencijos bei Europos Sąjungos teisės aktai. Atskleidžiamas ir nacionaliniuose teisės aktuose įprasminamas modernus požiūris. Analizuojami prekybos žmonėmis kriminalizavimo raidos ypatumai Lietuvos baudžiamajame įstatyme, daug dėmesio skiriama naujausių (2012 m.) prekybos žmonėmis bei vaikais normų pakeitimų vertinimui (BK 147, 157, 147² str.). Atskleidžiami teisiniai, koreliaciniai ryšiai tarp nacionalinio ir tarptautinio bei regioninio teisinio reguliavimo. Visapusiškai nagrinėjami prekybos žmonėmis nusikaltimo sudėties ir specifiniai vaiko pirkimo ar pardavimo veikos požymiai. Teisminės praktikos aiškinimo šviesoje identifikuojami bei analizuojami probleminiai atitinkamų BK normų taikymo aspektai. Paskutinėje darbo dalyje apžvelgiama Skandinavijos šalių (Suomijos, Švedijos, Norvegijos, Danijos) įstatyminė bazė, skirta prekybos žmonėmis kontrolei. Moksliniame darbe pristatomi vertingi pasiūlymai tiek teoretikams, tiek teisės taikytojams.

Raktiniai žodžiai: prekyba žmonėmis, prekyba vaikais, teisės aktai dėl prekybos žmonėmis, baudžiamojo kodekso normos dėl prekybos žmonėmis.

SUMMARY

CRIMINAL LIABILITY FOR TRAFFICKING IN HUMAN BEINGS

The master thesis analyzes the crimes of trafficking in human beings, which is often identified as the modern-day slavery. Prevalence, dynamics and sophisticated forms of trafficking as well as the response of international community to this criminal phenomenon prove the importance of the discussion.

The master thesis presents a study which aims to reveal the diverse concept of human trafficking and to explore the basics of criminal liability. Principles of such liability are primarily established in international conventions and the legislation of the European Union. National legal acts also present a sophisticated approach towards the problem in question. Thus the forms of the criminalization of human trafficking in Lithuanian criminal law are analyzed; the most recent amendments (2012) of the legislation of the Criminal Code prohibiting trafficking in human beings and trafficking in children are evaluated with great attention (articles No. 147, 157, 147²). The author presents the legal ties and correlation between the national, international and regional legal regulation. Legal elements of the corpuses of the crimes of human trafficking and specificities of trafficking in children are fully explored. The author points out the most problematic aspects of applications of the Criminal Code provisions, which are analyzed in the light of interpretational judicial practice. The last paragraph of the thesis gives an overview of the legal regulations on human trafficking in Scandinavian countries (Sweden, Norway, Denmark and Finland). The master thesis presents valuable suggestions for theoreticians and practitioners in applications of legal norms.

Keywords: trafficking in human beings, human trafficking, trafficking in children, legal norms on human trafficking, Criminal Code on human trafficking.